MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

TÜRK ÜNİVERSİTELERİNDEKİ AKADEMİSYENLERİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE BAKIŞI

Emirhan Göral • Muzaffer Dartan • E. Serra Yurtkoru

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

TÜRK ÜNİVERSİTELERİNDEKİ AKADEMİSYENLERİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE BAKIŞI

Emirhan Göral
Muzaffer Dartan
E. Serra Yurtkoru

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

Marmara Üniversitesi Yayınları: No. 881

TÜRK ÜNİVERSİTELERİNDEKİ AKADEMİSYENLERİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE BAKIŞI

Emirhan Göral, Muzaffer Dartan, E. Serra Yurtkoru

Her hakkı saklıdır. © Marmara Üniversitesi Yayınevi, 2021
Bu eserin tüm hakları Marmara Üniversitesi Yayınevi'ne aittir. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.
Kitap içerisinde yer alan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

ISBN: 978-975-400-443-4
e-ISBN: 978-975-400-444-1

Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü (Yayın No. 18)
Göztepe Kampüsü Enstitüler Binası. Kat 3, Kuyubaşı Kadıköy / İstanbul
Tel: +90 216 777 18 00 - E-Posta: europa@marmara.edu.tr

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ
Göztepe Kampüsü, Kadıköy 34722 İstanbul
Tel: +90 216 777 14 00 - Fax: +90 216 777 14 01 - E-Posta: yayinevi@marmara.edu.tr
T.C: Kültür Bakanlığı Sertifika No: 40023

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Esenşehir Mahallesi Dudullu Organize Sanayi Bölgesi 1.Cadde No:16 Ümraniye/İstanbul
Matbaa Sertifika No: 42716

1.Baskı 500 Adet
Haziran 2021

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI - Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Göral, Emirhan.
Türk üniversitelerindeki akademisyenlerin Avrupa Birliği'ne bakışı/
Emirhan Göral, Muzaffer Dartan, E. Serra Yurtkoru.—İstanbul : Marmara Üniversitesi, 2021.
ix,137 sayfa ; 16x24 sm. – (Yayın no 881)
Bibliyografya.
Isbn 978-975-400-443-4

1.European Union – Turkey 2. Avrupa Birliği – Türkiye
3. College teachers -- Turkey -- Attitudes 4. Yüksekokul öğretmenleri – Turkey – Tutumlar

HC 240.25 .T8

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İçindekiler

İçindekiler iii

Sunuş v

Önsöz vii

Teşekkür ix

Giriş 1

1. Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye 7

1.1. Avrupa Bütünleşmesi'nin Dönüm Noktaları 7

1.2. Türkiye–AB İlişkileri 9

1.3. Türkiye–AB İlişkilerinde Durgun Dönem ve Sorunlu Konular 15

1.3.1. Ekonomik Temelde Türkiye–AB İlişkilerinde Öne Çıkan Konular 16

1.3.2. Siyasî Temelde Türkiye–AB İlişkilerinde Öne Çıkan Konular 22

2. Yöntem 25

2.1. Ölçüm Aracı 25

2.2. Örneklem 26

2.3. Analizler 31

3. Bulgular 33

3.1. Akademisyenlerin AB ile Etkileşimi 33

3.2. Türkiye'nin AB ile Akademik Alanda İş Birliği 38

3.3. AB'nin İmajı 49

3.4. Akademisyenlerin Algısında AB Ne İfade Etmektedir? 52

3.5. Türkiye için AB ile İş Birliği Yerine Alternatif Olabilecek Ülke / Ülke Grupları 60

3.6. Müzakere Süreci 62

3.7. Üye Olması Halinde Türkiye AB'ye Ne Katacaktır?..... 68

3.8. AB Üyeliğinin Gerçekleşmesi Halinde AB Türkiye'ye Ne Katacaktır?..... 75

3.9. Türkiye'nin AB Üyeliğinin Önündeki Engeller 83

3.10. Akademisyenlerin Türkiye'nin Ne Zaman AB Üyesi Olabileceğine Dair Algısı 90

4. Değerlendirme 93

4.1. Akademisyenlerin AB ile Etkileşimi Üzerine Değerlendirme 93

4.2. Türkiye'nin AB ile Akademik Alanda İş Birliği Üzerine Değerlendirme 96

4.3. Akademisyenlerin Algısında AB'nin Genel İmajı Hakkında Değerlendirme 100

4.4. Akademisyenlerin Algısında AB'nin Ne İfade Ettiğine Dair Değerlendirme 101

4.5. Akademisyenler için AB Alternatifleri Üzerine Değerlendirme 105

4.6. Akademisyenlerin Müzakere Sürecine Dair Algıları Üzerine Değerlendirme 107

4.7. Üye Olması Halinde Türkiye'nin AB'ye Sağlayacağı Faydalara Dair Akademisyen Görüşleri Üzerine Değerlendirme 109

4.8. AB Üyeliğinin Gerçekleşmesi Halinde Türkiye'ye Sağlayacağı Faydalara Dair Akademisyen Görüşleri Üzerine Değerlendirme 111

4.9. Türkiye'nin AB Üyeliğinin Önündeki Engellere Dair Akademisyen Görüşleri Üzerine Değerlendirme 114

4.10. Akademisyenlerin Türkiye'nin Ne Zaman AB Üyesi Olabileceğine Dair Algısı Üzerine Değerlendirme 117

Sonuç 121

Kaynakça 125

Yazarlar Hakkında 137

SUNUŞ

Avrupa Birliği'ne (AB) üye olma projesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden şekillenen dünya düzeninde hedeflediği Batı ile siyasî ve ekonomik bütünleşme sürecinin en önemli unsurlarından biridir. Nitekim Türkiye, Birleşmiş Milletler (1945), IMF (1945), Dünya Bankası (1947), GATT / DTÖ (1947 / 1995), NATO (1949), Avrupa Konseyi (1949) gibi akla ilk gelen uluslararası kuruluşlara ya kurucu üye olarak katılmış ya da kuruluşlarından kısa bir süre sonra üye olmuştur. Daha sonra, 1959'da, Türkiye'nin bugünkü AB'nin ilk aşaması olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) yaptığı ortak üyelik başvurusu, 1963 yılında imzalanan 'AET–Türkiye Arasında Ortaklık Yaratan Anlaşma' (bilinen adıyla Ankara Anlaşması) ile resmiyet kazanmıştır.

AB'nin Türkiye'nin üyesi olduğu diğer uluslararası kuruluşlardan temel bir farklılığı olduğunu belirtmekte yarar vardır. AB başlangıçta kıtada barışı sağlamak, savaşla yıkılan Avrupa'yı yeniden inşa etmek ve bu amaçla üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirmek için kurulmuştur. Nitekim kısa bir süre içinde bu hedefe ulaşılmıştır. Birlik sürekli gelişme göstererek Avrupa Kıtası'nın, Kuzey Amerika ve Uzak Asya dışında en büyük ekonomik merkez durumuna gelmesini sağlamıştır. Ekonomik bütünleşme süreci, zamanla oluşturduğu Tek Pazar ile üye olmayan diğer Avrupa ülkeleri için de çekim merkezi haline gelmiş ve bugün 27 üyeli büyük bir ekonomik blok olmuştur. Güney Doğu Avrupa'da AB üyeliğine adaylık süreci devam eden ülkelerle birlikte bu sayının 32'ye çıkması kuvvetle muhtemeldir. Ancak AB'yi günümüzde salt bir ekonomik blok olarak görmek doğru olmayacaktır.

Tek Pazar temelinde ortaya çıkan Avrupa Birliği'ni diğer uluslararası örgütlerden farklı kılan önemli bir özelliği olan uluslarüstü yapıyı da vurgulamak yerinde olacaktır. Kurumsal yapısında alınan kararlar üye ülke hukuk sistemlerine aktarılmakta ve üyeler üzerinde bağlayıcı hale gelmektedir. Ekonomik kararların ötesinde sosyal, siyasî ve kültürel alanda da iş birliğini artırmaya yönelik çabalar devam etmektedir. Sonuç olarak AB, savaşların acı deneyimleri ışığında, ekonomik bütünleşmenin yanı sıra demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları temelinde yaklaşık 450 milyon insanın bir arada yaşayabildiği bir büyük projeye dönüşmüştür. Bu çerçevede Birlik üyeliğine aday bir ülkenin, AB müktesebatını, yani üye devletlerin birbirleriyle ilişkileri ve aynı zamanda halkların birlikte yaşamalarını düzenleyen bir hukuki sistemi üstlenmesi şarttır. Dolayısıyla üyelik müzakereleri zorlu bir süreci içermektedir. Diğer bir deyişle, her aday ülke kendi ulusal hukukunu, 35 konu başlığındaki fasıllar yoluyla Avrupa müktesebatına uyarlamak durumundadır. Takdir edilmelidir ki, her aday ülkenin bu süreçte bazı çekinceleri olabilir, tıpkı Türkiye

örneğinde olduğu gibi. Ayrıca Türkiye, son dönemlerde üye olan bütün ülkelerden her anlamda çok daha büyük bir ülkedir. Bu nedenle Türkiye'nin üyelik süreci tahmin edilenin ötesinde bir zaman dilimine ihtiyaç duyabilir.

Müzakere sürecinde yaşanan çeşitli sorunlara rağmen Türkiye'nin AB üyeliği hedefi devam etmektedir. Diğer taraftan AB de, Türkiye'nin Birlik açısından önemini her fırsatta ifade etmektedir. Türkiye de, tüm aday ülkelerin yaptığı gibi, müzakere sürecinde tüm alanlarda hukuki düzenlemeleri yerine getirmektedir. Bu adaptasyon sürecinde toplumun topyekûn hazırlanması bakımından tüm kamu / özel kurum kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir. Bu anlamda üniversitelerimiz de büyük sorumluluk üstlenmiş durumdadır.

Marmara Üniversitesi, Türkçe ve Arapça'nın yanı sıra AB'nin üç çalışma dili olan İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde eğitim veren bölümleriyle üyelik sürecine destek vermektedir. Yüksek lisans ve doktora dereceleri sunan programlarıyla AB uzmanları yetiştirmek amacıyla, Türkiye'nin ilk Avrupa çalışmaları enstitüsünü 1987 yılında kurduğumuzu özellikle belirtmek istiyorum. Çalışmalarını memnuniyetle takip ettiğim Avrupa Araştırmaları Enstitüsü'nün yine bir ilk olarak Türkiye genelinde gerçekleştirdiği ve yalnız üniversite öğretim üyelerine yönelik uygulanan 'Türk Üniversitelerindeki Akademisyenlerin Avrupa Birliği'ne Bakışı' başlıklı anket sonuçlarını içeren kitabın yayınlanmasından duyduğum memnuniyeti ifade etmek isterim. Çalışmanın akademik dünyamıza katkı sağlaması temennisiyle, bu özgün çalışmanın gerçekleştirilmesinde emeği geçenleri kutlarım.

İstanbul, Haziran 2021

Prof. Dr. Erol Özvar

Rektör[*]

[*] Prof. Dr. Erol Özvar 30 Temmuz 2021 tarihi itibariyle YÖK Başkanı olarak atanmıştır.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada anket uygulaması yoluyla elde edilen veriler Avrupa Birliği'nin (AB) iktisadi ve siyasî yapısı çerçevesinde ve Türkiye – AB ilişkileri ışığında değerlendirilmiştir. Yapılan analizlerden elde edilen bulgular araştırma kapsamının sınırlılığı içinde ele alınmıştır. Bulguların açıklayamadığı noktalarda sunduğumuz alternatif yorumlar ise ileride farklı metodolojik tekniklerle araştırılabilecek konuları içermektedir. Bu çalışmanın sebebini açıklayamadığı noktaların ileride başta doktora çalışması yapmakta olan genç akademisyenler olmak üzere, meslektaşlarımıza ilham vermesi ümidindeyiz.

Türk üniversitelerindeki akademisyenlerin Avrupa Birliği'ne yönelik algısını araştırma düşüncesi ilk kez 2014 yılında Marmara Üniversitesi öğrencilerinin AB algısına yönelik anket çalışmamız sırasında ortaya çıkmıştı. Akademik çalışmaların gereği olarak AB ülkelerindeki meslektaşlarıyla yakın çalışma fırsatı bulma olanağı olan, Erasmus Programı yoluyla AB'deki eğitim sistemine aşina ve hepsinden önemlisi yaşamları araştırma–öğrenme–öğretme üzerine kurulu entelektüel bir sosyal grubu ifade eden akademisyenlerin gerek AB gerekse Türkiye – AB ilişkileri hakkında neler düşündüğünü araştırmak – tespit edebildiğimiz kadarıyla – bugüne kadar yapılmamış bir çalışmaydı.

Farklı sosyal gruplara yönelik çalışmalar olmasına rağmen tüm Türkiye'deki akademik personelin katılıma davet edileceği bir çalışma zorlukları da içinde barındırmaktaydı. Bunun bilincinde olarak çıktığımız yolda hiç beklemediğimiz bir sorun olan pandemi sebebiyle önemli sıkıntılar yaşadık. Birçok üniversitenin personeline ulaşma konusunda yaşadığımız zorluğu üniversitelerimizin rektörlüklerinin çoğu zaman devreye girmesiyle aştık. Haziran – Ağustos 2020 periyodunda yoğun bir şekilde toplanan anketlere katılımın toplumsal alanda fazlaca belirsizliğin olduğu bir ortama yol açan COVID – 19 sebebiyle sınırlı kaldığını gözlemledik.

Bununla birlikte Türkiye ile AB arasında farklı sebeplerden ortaya çıkan gerilimlerin de anket katılımcılarını olumsuz etkilediğini düşünmekteyiz. Tarafların birbirlerine daha yakın, pozitif ajandanın gündem olduğu bir döneme denk gelmesi halinde benzer bir çalışmaya akademisyenler arasında çok daha fazla ilgi olacağını düşünmekteyiz.

Kitabın yazarları olarak Türkiye için AB üyeliği hedefinin önemli olduğuna inanıyoruz. Dolayısıyla tüm zorluklara rağmen Türkiye'nin AB üyeliğinin gerçekleşmesi, bulunduğu coğrafyada barış ve istikrarın gelişmesine katkı

sağlayacaktır. Taraflar arasındaki 60 yılı aşkın ilişkiler göz önüne alındığında, Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik kriterleri yerine getirme konusunda dönemsel olarak büyük bir özen gösterdiği söylenebilir. Ancak bazı üye ülkelerin Türkiye karşıtı tutumları, özellikle son dönemde ilişkilerin gerilemesine ve müzakere sürecinin siyasî engeller sebebiyle *de facto* durma noktasına gelmesine yol açmıştır.

Türkiye'nin üyeliği önündeki siyasî engellerin aşılması için Almanya gibi büyük ülkelerin AB içindeki nüfuzlarını kullanmaları gerekmektedir. Bunun için de Türkiye'nin kamu kurumları, özel sektörü, sivil toplum örgütleri, akademisi ve medyasıyla birlikte Avrupa'daki 'Türkiye dostları'nın elini güçlendirmesi kaçınılmazdır. Türkiye'nin üyeliği ile birlikte uluslararası alanda hem AB hem de Türkiye daha da etkin bir hale gelecektir.

Unutmamak gerekir ki, AB tek bir merkezden yönetilen uluslararası siyasî bir yapı değildir. Karar mekanizmalarındaki yetkilerin AB kurumlarıyla üye ülkeler arasında paylaşıldığı ve siyasî yelpazenin tümüyle temsil olanağı bulduğu bir yapıdır. AB içinde, Türkiye'nin üyeliği lehinde ve aleyhinde siyasî gruplar olduğu gibi kararsızlar da azımsanamayacak düzeydedir. Türkiye'nin yerinin Avrupa olduğuna inananlarla birlikte kararsız grubun da desteğinin alınması, hem Türkiye'nin hem de AB'nin yararına olacaktır. Bu sebeple bu anketin bulgu ve sonuçlarının, hem Avrupa hem Türkiye kamuoyunda Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik olumlu algının gelişmesine katkıda bulunmasını ümit ediyoruz.

İstanbul, Haziran 2021

Emirhan Göral
Muzaffer Dartan
E. Serra Yurtkoru

TEŞEKKÜR

Sosyal bilimler alanında ankete dayalı çalışmaların zorluğu bilinmektedir. Katılımcıların ne kadar samimi yanıt verdikleri ayrı bir tartışma konusu olurken anketin dağıtım ve toplanması da bir başka zorluk olarak görülebilir. Anketi gerçekleştirdiğimiz dönemin pandemi koşullarına denk gelmesi sebebiyle bu zorluğun daha da arttığı söylenebilir. Türkiye'deki tüm üniversitelere yönelik bir anket için önemli sayılabilecek bir dönüşün sağlanması, hiç şüphesiz bu çalışmanın bulgularını daha güçlü kılmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde, anketin tüm üniversitelere ulaştırılması ve öğretim üyelerinin katılımının sağlanmasındaki desteğinden dolayı öncelikle Marmara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Erol Özvar Hocamıza şükranlarımızı sunarız.

Ankete katılarak bizlere destek veren değerli öğretim üyelerine ve anketin dağıtım aşamasında yardımcı olan üniversite rektörlüklerine müteşekkiriz. Çalışma sürecinde bizlere her türlü kolaylığı ve hoşgörüyü sağlayan enstitü personeline ve ailelerimize ayrıca teşekkür ederiz.

Yine bu çalışmanın yayımlanmasında gösterdikleri hassasiyetlerinden dolayı Marmara Üniversitesi Yayın Kurulu'nun değerli üyelerine ve ayrıca çalışmanın baskı aşamasındaki katkılarından dolayı yayın ekibine teşekkürlerimizi sunarız. Türkçe literatüre de katkı sağlamayı amaçladığımız bu çalışmada, Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı Prof. Dr. Gülşen Seyhan Alışık Hocamıza, metnin tashihi konusunda gösterdiği titiz çalışmadan dolayı müteşekkiriz. Doğal olarak kitabın içindeki her türlü eksiklik ve hatadan dolayı yazarlar olarak sorumluluk bizlere aittir.

Emirhan Göral
Muzaffer Dartan
E. Serra Yurtkoru

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

GİRİŞ

Bulunduğu coğrafya, Türkiye'nin farklı kültürlerle sürekli bir temasının olmasına yol açmakta, uluslararası alanda yoğun bir çıkar mücadelesinin merkezinde kalmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle özellikle Cumhuriyet dönemiyle birlikte Türk Dış Politikası, farklı bölgesel ve küresel aktörlerle ilişkilerin dengede tutulmasıyla istikrarı korumaya yönelmiştir. Bu farklı bölgeler arasında ekonomik ve sosyal haklar, demokrasi, bilimsel üretkenlik gibi alanlarda öne çıkan Batı dünyası ile ilişkilerin geliştirilmesi ise Türkiye'nin zaman içinde önceliği halini almıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan iki kutuplu yapı birçok ülkeyi belirli bir ittifakın içinde bulunmaya zorlamıştır. Türkiye de Yunanistan ile birlikte 1949 yılında Avrupa Konseyi'ne, 1952 yılında ise NATO'ya katılarak Batı ittifakı içinde yer almayı tercih etmiştir. Batıya yönelik siyasî / askerî bu yönelimi, ekonomik olarak da Batılı ülkelerle bütünleştirmeyi amaçlayan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) 1959 yılında yapılan üyelik başvurusu takip etmiştir.

Başlangıçta Sovyetler Birliği tehdidine karşı Avrupa'daki her gelişmeyi yakından takip etmeye ve ekonomik destek sağlamaya yönelik Türkiye'nin bu girişimi, Avrupa bütünleşmesinin evrilmesi ile süreç içerisinde tam üyelik hedefine dönüşmüştür. 2000'li yıllarla birlikte üyelik adaylığı ve akabinde müzakere sürecinin başlaması olumlu bir ortam sağlamıştır. Ancak, hem Avro krizi ve Arap ayaklanmaları gibi küresel gelişmeler hem de Güney Kıbrıs'ın[1] – adanın Kuzey kesimindeki Türk toplumu dikkate alınmadan – 2004 yılında AB üyesi olması, Türkiye ile AB arasında durgun bir döneme geçilmesine sebep olmuştur. Komisyon ve birkaç AB üyesi ülkenin talepleri doğrultusunda Avrupa Birliği, başta Kıbrıs'la ilgili konular olmak üzere Türkiye'den beklediği siyasî adımları atmadığı gerekçesiyle 2008 sonrası dönemde bazı müzakere fasıllarını askıya almıştır.

Mevcut durumda, dondurulan fasıllar sebebiyle ilerleme kaydedilememektedir. Bu durum, Türk toplumunda AB üyeliğine yönelik yılgınlık hissi oluşturan bir sorun haline dönüşmüştür. Zira, AB'nin genişleme perspektifinin belirsizliği, Birleşik Krallık'ın üyelikten ayrılması, dünya ticaretinde giderek artan ikili anlaşmalar gibi olgular, Türkiye'nin AB ile en kuvvetli bağını oluşturan Gümrük Birliği'nin

[1] Kıbrıs'ın bölünmüş yapısına binaen Rum bölgesini açıklamak için Güney Kıbrıs ifadesi tercih edilmiştir. Bu bölge uluslararası alanda Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanınırken, Türkiye tarafından Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olarak tanımlanmaktadır.

güncellenmesi meselesini de akamete uğratmaktadır. Birliğin diğer ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar karşısında sıradan hale gelen Gümrük Birliği'nin mevcut durumu, taraflar arasında birçok sorunu da çözümsüz bırakmaktadır.

Bu sebeple AB üyeliği, Türk kamuoyunda son dönemde önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Siyasî, ekonomik ve müktesebat boyutlarıyla bütünleşmenin birçok aşamasını tamamladığı halde Türkiye'nin üyeliğinin Avrupa'da hâlâ tartışılıyor olması, toplumun çeşitli kesimlerinde eleştirilmektedir. Bu yorumlar aynı zamanda çok farklı beklentileri de yansıtmaktadır. En uç noktada, Türkiye'nin AB üyeliğinden umudunu kesen gruplar arasında farklı coğrafî bölgesel iş birliği faaliyetlerine yönelme eğilimi görülmektedir. AB ile ilişkilerin sürdürülmesi gerektiğini düşünenler arasında ise üyelik yerine alternatif olabilecek imtiyazlı ortaklık vb. modeller üzerinde görüşler tartışılmaktadır. Bu sebeple AB üyeliğine toplumsal desteğin ne kadar olduğunun bilinmesi, gerek AB'nin geneline, gerekse üye ülkelere yönelik bakışın tespit edilmesi, bir zorunluluk haline dönüşmektedir.

Bu önem çerçevesinde, Türkiye'de AB'ye yönelik algının araştırılması ve raporlanması konusundaki çalışmalar son on yıllık sürede önemli ölçüde artmıştır. Sivil toplum düzeyinde, iş dünyasının AB üyeliğine verdiği önemi ortaya koyan çalışmalarıyla dikkat çeken İktisadi Kalkınma Vakfı (2015, 2016, 2017, 2019, 2020) tarafından periyodik olarak yapılan 'Türkiye Kamuoyunda Avrupa Birliği Desteği ve Avrupa Algısı Araştırması' öne çıkmaktadır (İKV Tüm Yayınlar, 2021). Akademik düzeyde de farklı toplumsal kesimlere yönelik yürütülen çalışmalar dikkat çekicidir. Sağlam (2018), AB ile ilgili konularda medya iletilerinin okurlar üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Ankara Üniversitesi'nden Çağrı Erhan öncülüğünde yapılan çalışmalar da dikkat çekici sonuçlar ortaya koymuştur. Bunların en çok öne çıkanları arasında AB'nin Türkiye'deki bürokratik dönüşüme etkilerine yönelik çalışma (Erhan vd., 2012) ile siyasî partiler düzeyinde AB algısına yönelik çalışma (Erhan vd., 2011) yer almaktadır. Yazgan ve Aktaş (2012) Çankırı özelinde bir kamuoyu çalışması yapmış, Tonus (2015) ise Eskişehir ile Türkiye genelinin karşılaştırmasını incelemiştir. Ülger (2017) ise tek bir siyasî görüş üzerine odaklanmış ve mülakata dayalı derinlemesine bir analiz gerçekleştirmiştir. Akgül Açıkmeşe ve Şenyuva (2018) ve Akdemir (2018) ise farklı kaynaklardan sağlanan verilerin değerlendirmesi ile Türkiye – AB ilişkilerine yönelik kamuoyu görüşlerini incelemişlerdir.

Üniversiteye yönelik çalışmalar ise genellikle öğrencilerin algısı üzerine yoğunlaşmıştır. Alkan (2013) Türkiye'deki üniversite öğrencilerine yönelik bir algı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

anketi gerçekleştirmiştir. Göral vd. (2014), 10 yıllık bir zaman diliminin ardından Dartan vd. (2004) tarafından Marmara Ünivevrsitesi öğrencilerinin AB'ye bakışını değerlendirdiği çalışmanın karşılaştırmalı analizini yapmıştır. Akdemir (2017), Altay vd. (2013), Efe & Kemahlı Garipoğlu (2016), Karakuzu vd. (2015) benzer araştırmaları farklı üniversitelerin öğrenci grupları üzerinde farklı dönemlerde uygulamışlardır. Ercan'ın (2012) çalışmasında Bilecik Üniversitesi özelinde akademisyenlerin de dahil olduğu farklı grupların AB algıları incelenmiştir. Ünal (2018) ise hem öğretim üyeleri hem de öğrencilere yönelik ankette Erasmus+ Programına yönelik algı üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Kırkpınar Özsoy (2016) öğrencilerin AB'ye bakışını söylem analizi yoluyla inceleyip güç algısı üzerinden bir değerlendirme sunmuştur. Bozkurt (2018) Atatürk Üniversitesi öğrencilerine yönelik elektronik anket yoluyla son dönemde AB algısını araştırmıştır. Ekinci ve Kara (2019) ise coğrafi bir bölge seçerek öğrencilerin AB algıları ile ekonomik beklentiler arasında bağlantı kurmuştur. Balkar ve Özgan (2010) diğer çalışmalardan farklı olarak öğrenci algısını üniversite öncesi öğrenciler üzerinde araştırmıştır.

Yukarıda belirtilen bu çalışmaların yanı sıra daha farklı birçok çalışma da mevcuttur. Avrupa Birliği algısı yüksek lisans ve doktora çalışmalarına konu olmakta, sosyal ve ekonomik alanda faaliyet gösteren araştırma kuruluşları farklı boyutlarıyla raporlar hazırlamaktadır. Ancak bugüne kadar kapsamlı bir şekilde üniversite öğretim elemanlarının AB algısına yönelik detaylı bir araştırma önemli bir eksiklik olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye genelindeki tüm üniversitelerde görev yapan akademik personele yönelik AB algısının ölçülmesi, sadece akademik bir boşluğu doldurmak için değil, aynı zamanda Türkiye – AB ilişkilerine yön veren karar – alıcıların dikkatine sunulması bakımından önem taşımaktadır. Zira akademisyenler, önemli bir entellektüel kesim olarak toplumu yönlendirme etkisine sahiptir. Gelecek nesilleri eğitmek gibi önemli bir işlevin yanı sıra, akademisyenlerin siyasî platformlarda, medyada ve sosyal ağlar üzerinden ifade ettikleri görüşler, geniş sosyal kesimlere yayılmakta ve toplumu etkilemektedir. Bu sebeple hem Türkiye'deki hem de AB düzeyindeki karar – alıcı üst düzey siyasîler için akademisyenlerin görüşlerini içeren bir anket çalışmasının dikkat çekici veriler sağlayacağını düşünmek mümkündür. Bu bağlamda, müzakere sürecinde ilk açılan ve sorunsuz şekilde kapatılan tek başlığın akademisyenlerin meslekleriyle ilgili 'Bilim ve Araştırma' faslı olması, konunun önemini daha belirgin hâle getirmektedir.

Türkiye'deki bütün yükseköğretim kurumlarına ulaşmayı hedefleyen bu çalışmanın verileri elektronik anket sistemiyle elde edilmiştir. Elektronik anketin sağladığı avantajla çalışmanın alanı, coğrafî bölge, vakıf / devlet veya alan ayrımı gözetmeksizin Türkiye'deki tüm üniversiteleri kapsamaktadır. Anket, COVID – 19 salgınının küresel boyut alması sebebiyle beklenenden daha uzun bir süre almış ve bu nedenle Haziran – Ağustos 2020 dönemini kapsayan geniş bir zaman diliminde uygulanmıştır.

Anket yoluyla toplanan cevaplar tablolar halinde sunulmakla birlikte Türkiye – AB ilişkileri çerçevesinde yorumlanmıştır. Bulgular farklı yorumlar yapmayı sağlarken, birçok noktada yorum yapabilmek ise anket kapsamı dışında kalan yeni verilerin gerekliliğini ortaya koymuştur. Anketin sınırları kapsamında yorum yapılamayan bu noktalar, daha sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması amacıyla ayrıca belirtilmiştir. Bulguların yetersiz kaldığı noktada ortaya çıkan yeni sorular, bu alanda akademisyenlerin yanısıra, yüksek lisans ve doktora çalışması yapacak genç akademisyen adaylarının da araştırma sorusu geliştirmelerine yardımcı olabilecektir.

Çalışmanın ilk bölümünde kısaca AB'nin oluşum ve gelişimi ile Türkiye – AB ilişkilerine yer verilmiştir. Çalışmanın konusunu oluşturan Türk akademisyenlerin AB'ye bakışlarını analiz edebilmek amacıyla, özellikle son 5 yıllık sürede yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin değerlendirmesi sunulmuştur. Bu bölümde zaman zaman ilişkilerin akademik yönüne de atıfta bulunulmuştur. İkinci bölümde çalışmanın yöntemi, ölçüm aracı ve örneklem sunulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise elde edilen bulgular tablolar eşliğinde verilmiş, dördüncü bölümde bu bulgular Türkiye – AB ilişkileri çerçevesinde yorumlanmıştır.

Bununla birlikte bu çalışma, Türkiye'nin Avrupa'yla bütünleşme sürecinin akademik anlamda Cumhuriyetin ilk yıllarında iki önemli olayla ilişkisine de dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, eğitim başta olmak üzere Cumhuriyet'i muasır medeniyetler seviyesine çıkartmak için başlatılan kalkınma hamlesi kapsamında – dönemin bilim ve sanat merkezi olan – Avrupa ülkelerine gönderilen Türk gençlerinin Türkiye'nin gelişimine sağladıkları katkıdır. İkincisi ise, 1930'lu yıllardan itibaren Nasyonal Sosyalizm'den kaçıp Türkiye'ye sığınan ve o dönemde ülkenin iki büyük üniversitesinin (İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi) pozitif bilimler temelinde yapılanmasında ve öğrencilerin yetiştirilmesinde önemli bir rol oynayan Alman bilim insanlarının katkılarıdır (Reisman, 2006). Bu iki sürecin birbirine bağlantısı ise Avrupa'da eğitim alıp dönen gençlerin birçoğunun Almanya'dan göç ile

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

gelen akademisyenlerin yanında akademik hayata başlamalarıdır. O dönemin bu iki olgusu, bugün Türkiye'nin AB'ye üyelikle en somut halini aldığı Batı ile bütünleşmenin bilimsel temellerinin atılmasını sağlamıştır.

Unutmamak gerekir ki tıp bilimlerinden hukuka, mühendislik alanlarından idarî bilimlere kadar Türkiye'deki yükseköğretimin gelişiminde önemli bir paya sahip olan o dönemin bilim insanları, yetiştirdikleri öğrenciler yoluyla Avrupa'nın bilimsel yaklaşımlarının Türk üniversitelerinde yayılmasını sağlamıştır. Savaş sonrası bir süre daha Türkiye'de kaldıktan sonra ülkelerine dönen Alman bilim insanları, Avrupa Bütünleşme sürecine kendi alanları ile ilgili olumlu katkılar sağlamışlardır. Bu sebeple bu anket çalışması, sözü edilen yıllardan bugüne geçen sürede Türkiye'deki akademisyenlerin Avrupa'ya yönelik bakışını incelemek için de önemli bir veri sunabilecektir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

1. AVRUPA BİRLİĞİ – TÜRKİYE

Türkiye'deki akademisyenlerin AB'ye ve Türkiye – AB ilişkilerine bakışlarını analiz etmek için öncelikle araştırma konusu ile ilgili temel bilgileri ele almak yararlı olacaktır. Bu sebeple çalışmanın ilk bölümünde Avrupa Birliği'nin gelişim süreci ve Türkiye – AB ilişkileri ile ilgili genel bilgiler tarihsel süreç içinde özetle sunulacaktır. Anket katılımcılarının akademisyen olması sebebiyle Türkiye – AB ilişkilerinin akademik boyutuyla ilgili gelişmelere de belirli ölçüde yer verilecektir. Bunun yanı sıra anket katılımcılarının görüşlerini etkileyebileceği düşünülen son beş yıl içindeki sorunlu konular da bu bölümde detaylı şekilde ele alınacaktır.

1.1. Avrupa Bütünleşmesi'nin Dönüm Noktaları

Günümüzde Avrupa Birliği adını alan Avrupa bütünleşme süreci, İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisinin ardından Batı Avrupalı devletlerin ekonomik kalkınma ve savaşın tekrar yaşanmaması için başlattığı barış merkezli bir girişimdir. Bunun ilk adımı olarak kömür ve çelik sektöründe uluslarüstü iş birliği temeline dayalı bir model geliştirilmiştir. Fransız iktisatçı Jean Monnet tarafından temelleri ortaya atılan bütünleşme planı, dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman tarafından desteklemiş ve 9 Mayıs 1950'de yayımlanan bir deklarasyonla Fransa, Almanya, İtalya ve Benelüks ülkelerinin oluşturduğu Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na giden yol açılmıştır. Bu dönemde çok temel bir alanda sınırlı yetkilerin, ulus devletlerden alınıp Yüksek Otorite olarak adlandırılan bir uluslarüstü yapıya devredilmesiyle yaşanan olumlu gelişmeler, 1957 yılında Roma Antlaşması ile kurulan iki yeni toplulukla daha ileri boyuta taşınmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun kurulmasıyla birlikte her üç topluluk[1] Avrupa bütünleşme sürecine ivme kazandırmış ve küresel düzeyde hükümetlerin dikkatini çekmeye başlamıştır.

Bu dönemde Türkiye, Batı Avrupa merkezli kurulan uluslararası örgütlere üye olma politikasının bir gereği olarak, 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na 'ortak üye' olmak için başvuruda bulunmuştur. Bu çalışmanın temelini oluşturan

[1] 1967 yılında yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması ile Toplulukların kurumsal yapısı birleştirilmiş, 1993 yılından itibaren de topluluklar Avrupa Birliği'nin ilk sütununu oluşturmuştur. Bu çalışmada bütünleşmenin kurumsal yapısını ifade etmek için Maastricht Antlaşması'nın öncesi dönemler için 'Topluluk' ifadesi, sonrası dönemler için ise 'Birlik' ifadesi tercih edilmiştir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

kamuoyu açısından değerlendirildiğinde ise; hükümet düzeyinde dikkat çeken bu bütünleşme sürecine, Türkiye'de ve dünyada kamuoyu düzeyinde bir ilginin o dönemde henüz oluşmadığı söylenebilir.

Topluluğun, 1973 yılında Birleşik Krallık'la birlikte Danimarka ve İrlanda Cumhuriyeti'nin üyeliği ile Avrupa'da ilk genişleme sürecini başlatması dikkat çekmiş, ancak 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizlerinin etkisiyle ortaya çıkan ekonomik sorunlar, Topluluğun derinleşme sürecini yavaşlatmıştır. 1980'li yıllarla birlikte Yunanistan ve ardından İspanya ve Portekiz'in üyelikleri ile Topluluğun genişleme süreci tekrar ivme kazanmıştır. 1980'lerin ortasından itibaren Avrupa Tek Senedi ile Topluluk üyesi ülkeler arasında Ortak Pazar'ın eksiksiz bir şekilde tamamlanması hedefi, Avrupa bütünleşmesini tekrar dikkat çekici bir olgu haline getirmiştir.

Aynı dönemde, Türkiye'nin yaptığı Tam Üyelik Başvurusu (1987) bu ilginin önemli bir göstergesidir. Hatta ilgi kıtanın ötesinde çevre ülkelerde de ortaya çıkmış ve bunun sonucunda aynı yıl Fas'ın katılım için yaptığı başvuru, bu ülkenin coğrafî olarak Avrupa kıtasında yer almaması nedeniyle reddedilmiştir. Bu döneme bakıldığında, hükümetlerin ilgisinin yanında bütünleşmeye yönelik dünya genelinde kamuoyu ilgisi de artmaya başlamıştır.

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılışı ile başlayan süreçte Topluluğun genişlemesi hız kazanmıştır. Yeni düzende, birleşme yoluyla Doğu Almanya Topluluğa katıldığı gibi Soğuk Savaş sırasında 'Demir Perde' ülkeleri olarak tanımlanan Merkez ve Doğu Avrupa (MDA) ülkeleri de bütünleşme içine dâhil olmuşlardır. Genişlemenin yanı sıra 1992 yılında Tek Pazar'ın tamamlanması ile güç kazanan bütünleşme sürecine iki ayrı iş birliği alanı daha eklenmiştir: (1) Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve (2) Adalet ve İçişlerinde İş Birliği. Maastricht Antlaşması'yla bu iki yeni alan, 'üç sütunlu yapı' hâlinde 'Avrupa Birliği'ni oluşturmuştur.

İki kutuplu dünyanın sona ermesiyle tarafsızlık politikası izleyen ülkelerin de bir ortak barış girişimi olan Avrupa bütünleşme sürecine dâhil oldukları görülmüştür. Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın 1995 yılında Birliğe katılımları, MDA Ülkelerine yönelik genişleme hedefindeki AB'nin ekonomik yükünün üyeler arasında paylaşılması anlamında önemli bir adımı ifade etmektedir. Bir yandan yeni üyelerle coğrafi olarak genişleyen Birlik, Maastricht Antlaşması'nın getirdiği Ortak Karar Mekanizması'nın işletilmeye başlamasıyla birlikte, üye ülkelerde yaşayan halkların

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

hayatına doğrudan etki eden bir faktör durumuna gelmiştir. Bu sebeple gerek AB içinde gerekse diğer ülkelerdeki kamuoyunda bütünleşme sürecine yönelik algı, daha önceki dönemlere kıyaslanamayacak düzeyde artmıştır. Avrupa bütünleşmesinin hızı ve başarısı, küresel ilginin sadece hükümetler düzeyinde kalmamasına neden olmuş, diğer coğrafi bölgelerdeki bütünleşme hareketlerine de ilham verici bir etki yaratmıştır (Börzel & Risse, 2009; Cameron, 2010).

2000'li yıllarla itibariyle MDA ülkeleriyle birlikte Malta ve Güney Kıbrıs'ın üyelik süreci tamamlanmış ve Birlik 27 ülkeden oluşan büyük bir yapı haline gelmiştir. Batı Balkanlar'ın genişlemeye dâhil edilmesi sonucunda, ilk olarak 2013 yılında Hırvatistan'ın üyeliği gerçekleştirilmiş ve bunu bölgedeki diğer ülkelerin üyelik başvuruları takip etmiştir. Birliğin genişlemesine paralel olarak derinleşme süreci de devam etmiş; Euro Bölgesi kurularak ortak para birimine geçiş sağlanmış ve 1995 yılında faaliyete geçen Schengen bölgesine dâhil olan ülke sayısı artmıştır. Ayrıca, 2009'da yüyürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile Ortak Karar Mekanizması kapsamındaki alanların sayısı artmaya başlamış ve Birlik, üye ülkelerde toplumsal hayatta daha etkin bir konuma ulaşmıştır.

Bütün bu gelişmeler karşısında Birlik dış ülkelerle ilişkilerinde ekonomik, siyasî ve askerî alanlarda daha yoğun etkileşimde bulunmaya başlamış ve 'tek ses' ile hareket edebilme yeteneğini artırmaya çalışmıştır. Her ne kadar Birleşik Krallık'ın ayrılma süreci uluslararası alanda Birlik için olumsuz bir imaj oluştursa da; AB, bugün itibariyle refah düzeyinin en yüksek olduğu, siyasî istikrarın ve demokratik yapıların örnek teşkil ettiği küresel bir çekim merkezi haline gelmiştir. Böylesi önemli bir çekim merkezi ile çok eski dönemlere dayanan komşuluk ilişkisi bulunan Türkiye'nin de bütünleşme sürecine ilgisiz kalması beklenemezdi.

1.2. Türkiye – AB İlişkileri

İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan iki kutuplu dünyada Türkiye de Batılı devletlerle birlikte yer almış ve bu bağlamda ortaya çıkan uluslararası örgütlere ve ittifak ilişkilerine dâhil olmaya çalışmıştır. Bunun ilk örneği Avrupa Konseyi'ne üyeliktir. 1949 yılında Batı Avrupa ülkelerinin öncülüğünde kurulan örgüte Türkiye de aynı yıl katılmıştır. Yine aynı yıl kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) Türkiye, Yunanistan ile birlikte 1952 yılında üye olmuştur. Batı ittifakının Güney Doğu Avrupa kanadında iki önemli ülkesi konumuna gelen Yunanistan ile Türkiye'nin Avrupa bütünleşme sürecine yaklaşımları da birbirini izlemiştir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Roma Antlaşması'nın akabinde 1959 yılının Temmuz ayında önce Yunanistan, hemen akabinde Türkiye, Topluluğa ortaklık için başvuru yapmıştır. İlk başvuru yapıldığı dönemde, Topluluk ile ilgili kamuoyunun yanı sıra üst düzey siyasîlerin dahi yeterince bilgi sahibi olmadığını söylemek mümkündür. Zira, o dönem Brüksel'deki gelişmeleri yakından izleyen Büyükelçi Tevfik Saraçoğlu'nun, Yunanistan'ın başvurusunun takiben dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'yu bilgilendirmesi üzerine Türk Hükümeti, zaman baskısından dolayı kamuoyunda tartışmaya açılmadan ve hatta bakanların dahi görüşü alınmadan başvuru sürecini başlatmıştır (Birand, 1996: 37). Başvurunun yapıldığı bu dönemde, kamuoyunun geneli gibi akademisyenler arasında da bütünleşme süreciyle ilgili fayda / maliyet analizine yönelik kapsamlı tartışmaların ve eleştirilerin olmadığı görülmektedir.

Bu süreçte Türkiye'de gerçekleşen 27 Mayıs 1960 darbesi Türkiye'nin ortaklık anlaşmasının gecikmesine neden olmuş ve 12 Eylül 1963 tarihinde Türkiye ile Topluluk arasında ortaklık kuran Ankara Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma ile öngörülen üç ayrı dönem sonunda Türkiye'nin Topluluğa dâhil olması hedefi 1960'lı yıllarda Türkiye'nin siyasî ve ekonomik olarak yaşadığı istikrarsız dönemden dolayı beklediği şekilde gerçekleşememiştir. Yeni anayasa ile birlikte kurulan Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) hazırladığı ilk 5 yıllık kalkınma planı (1963-1967) kapsamında Türk ekonomisinin Avrupa pazarına adaptasyonuna yönelik adımların da yer aldığı görülmektedir. Bu dönemde akademide de konu tartışılmaya başlanmıştır. Konuya yönelik yayımlanan çalışmalar arasında Oğuz (1968), Kumbaracıbaşı (1970), Yüksel (1970), Zaim (1970), Karluk (1974) ve Kazgan (1975) sayılabilir.

1970 yılında imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile gümrük birliği süreci başlamış ve kademeli olarak ticaretin serbestleşeceği bir takvimle 22 yıl sonra Türkiye ile Topluluk üyeleri arasında ortaklığın son aşamasına geçilmesi hedeflenmiştir. Bu dönemde Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkiler ticaretin artırılmasına yönelik bir hedef olarak görülmekteydi. Ayrıca, Topluluğun bütünleşmeye yöneldiği alanlar da genelde ticaret politikaları üzerine odaklanmıştı. Bu sebeple Türkiye ile ilişkilerde akademik konular ve bu alanda iş birliği neredeyse hiç ele alınmamış, mevcut durumun Türkiye'nin ekonomik üretimine ve dış ticaretine olan etkileri bu dönemde tartışılan esas konuları teşkil etmiştir. Bununla birlikte Dışişleri Bakanlığı ile DPT arasında Topluluğa üyeliğin sonuçları ile ilgili önemli tartışmalar yaşanmıştır. DPT başta olmak üzere Topluluk ile olan ilişkilere

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

mesafeli bakanlar, Türkiye'nin üretim kapasitesi ve olanakları açısından Avrupa'daki sanayi ile rekabet edebilecek düzeyde olmadığını ve Toplulukla Ortak Pazar'a dâhil olmanın getireceği dış ticaret açığının ülke ekonomisine önemli bir zarar vereceğini ileri sürmekteydi (Demir, 1972).

1970'li yılların siyasî ve iktisadi çalkantılı döneminin ardından gelen 12 Eylül 1980 askerî darbesi, Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkileri durma noktasına getirmiştir. Topluluğun genişleme sürecine girip Akdeniz coğrafyasındaki ülkeleri dâhil etmesi ve Avrupa Tek Senedi'nin imzalanması, Türkiye'nin de üyelik hedefini yenilemesinde etkili olmuştur. Türkiye'nin aynı dönemde içinde bulunduğu ekonomik liberalizasyon ve demokratik sistemin yeniden inşa süreci de bu başvuruyu hızlandırmıştır. Özellikle 1980'lerin ortalarından itibaren Doğu Bloku'nda yaşanan gelişmeler de yeni bir dünya düzenine doğru eğilim göstermiş ve bunun karşısında Özal Hükümeti tarafından 1987 yılında Tam Üyelik Başvurusu yapılmıştır. Türkiye ekonomisinin de dünyaya açılmaya başladığı ve küreselleşmenin etkili olduğu bu dönemde akademik düzeyde Türkiye ile Topluluk ilişkilerinin ele alınmaya başlandığı gözlenmektedir. 1987 yılındaki başvurunun hemen akabinde Ankara ve İstanbul'da Avrupa Ekonomik Topluluğu çalışmalarına yönelik birimler kurulmuştur[2].

Türkiye'nin başvurusundan iki yıl sekiz ay sonra verilen cevapta Topluluğun kendi iç pazarını tamamlama sürecinden önce yeni üye alamayacağı ve Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve siyasî alanda önemli gelişmeler sağlamadan üyeliğin gündeme gelemeyeceği vurgulanmıştı. Topluluk ayrıca, Türkiye ile ilişkilerin Ankara Anlaşması'nda tanımlanan Gümrük Birliği'nin tamamlanması üzerine sürdürülmesini önermişti. Ancak hatırlatmak gerekir ki, Türkiye'nin başvurusuna yönelik Matutes tarafından hazırlanan Komisyon'un 18 Aralık 1989 tarihli görüşünden (*Avis*) yaklaşık bir ay önce Soğuk Savaş'ın da sembolü haline gelen Berlin Duvarı 9 Kasım 1989'da yıkılmıştı. Yeni dünya düzeninde Avrupa'nın yeniden şekillenmesi ile MDA ülkelerinin de Topluluğa entegre edilmesi gündeme gelince, Türkiye'nin üyeliği de doğal olarak gündemin gerisine düşmüştür.

[2] Marmara Üniversitesi'nde Avrupa Topluluğu Enstitüsü kurulurken Ankara Üniversitesi bünyesinde Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) kurulmuştur. Dönemin akademik çalışmaları hakkında detaylı bilgi için bkz. Kabaalioğlu (2018, s. 240).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasının ardından Batı için stratejik önemi dönüşüm geçiren[3] Türkiye'nin Birlik üyeliği, Doğu Avrupa'nın sisteme dâhil edilmesinden öncelikli değildi. Ancak Doğu Avrupa'nın entegrasyonu önceki genişleme süreçlerine oranla çok maliyetli ve zor bir süreçti. Sayısal olarak eş zamanlı çok fazla ülkenin Birliğe dahil olmasının yanı sıra, bu zorluğun en büyük nedeni, bu ülkelerin ekonomik ve siyasî rejimlerinin çok farklı ve gelişmişlik düzeylerinin AB ortalamasının çok altında olmasıydı. Bu dönemde AB'nin MDA ülkelerine yönelik tutumuna karşı; Türkiye, 1993 Kopenhag Zirvesi'nde ortaya çıkan üyelik kriterlerine uymaya çalışırken, diğer yandan Gümrük Birliği'ni tamamlamayı hedeflemiştir. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile 1 Ocak 1996 tarihinde itibaren tamamlanan Gümrük Birliği ile Türkiye ekonomik anlamda önemli bir dönüşüm geçirmiş, AB üreticileri ile artan rekabet sonucu otomotiv, beyaz eşya ve kimya gibi sektörlerde doğrudan yabancı sermaye girişi yaşanmıştır.

Türkiye kısa bir süre içinde birçok MDA ülkesinden çok daha ileri düzeyde Kopenhag Kriterleri'nin ekonomik boyutunu sağlamış ancak – AB'nin siyasî bir tercihi ile – üyelik sürecinde bu ülkelerin gerisinde kalmıştır. Bu durumun somut ifadesi, MDA ülkeleri ile Kıbrıs için katılım öncesi stratejisinin ilan edildiği 12-13 Aralık 1997 tarihli Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'nin aynı sürece dahil edilmemesiyle ortaya çıkmıştır. Nitekim Kıbrıs ve Malta'nın dahil olduğu MDA ülkeleri 2004 ve 2007 yıllarında üye olmuştur. 1990'lı yıllarda, akademik alanda yapılan çalışmaların artmakta olduğu, özellikle Gümrük Birliği'nin tamamlanması aşamasında Türkiye'ye etkileri üzerine yoğunlaşıldığı görülmüştür. Buradaki tartışma oluşturan en önemli konu ise tam üye olmadan gümrük birliğini gerçekleştiren – Avrupa'daki iki şehir devleti olan Andorra ve San Marino dışında – tek ülkenin Türkiye olmasıdır. Bu durum günümüzde yaşanan Gümrük Birliği revizyonu tartışmalarına da damga vurmaktadır. Zira, karar mekanizmasında yer alamadığı halde Türkiye, AB'nin Ortak Pazar ve Ortak Ticaret Politikası'yla ilgili aldığı tüm kararlara uymak durumunda kalmaktadır.

1999 Helsinki Zirvesi ile aday ülke statüsü elde eden Türkiye için müzakerelerin başlamasına yönelik yeni bir döneme geçilmiştir. Kopenhag Kriterleri kapsamında müzakerelerin başlatılması için gerekli koşulları öngören reform paketlerinin uygulamaya konulması sonucunda Avrupa Birliği Konseyi, Aralık 2004'te yaptığı zirve

[3] Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte Türkiye'nin Batı ittifakı içindeki rolünün dönüşümü için bkz. Özcan (1998); Kut (1998); Fuller & Lesser (1993); Öniş (1995).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

toplantısında Türkiye ile müzakerelerin başlatılması kararı almıştır. Bunu takiben 3 Ekim 2005 itibariyle Türkiye'nin hukuk düzenlemelerinin AB müktesebatına uyumunu tamamlamayı hedefleyen üyelik müzakereleri başlatılmıştır (Göral vd., 2014: 24-6). Bu dönemde iki tarafın siyasî elitleri arasında sürece yönelik olumlu yaklaşım, Türk kamuoyunda da AB algısının olumlu yönde gelişmesine vesile olmuştur.

2006 yılında üyelik için öngörülen toplam 35 faslın ilki olan 'Bilim ve Araştırma' başlıklı faslın açılmasının ardından karşılıklı iyi niyetle sürdürülen müzakere sürecinde 2007 yılında 5 fasıl, 2008 yılında 4 fasıl, 2009 yılında da 2 fasıl açılmıştır. Ancak bazı temel konularda taraflar arasında ortaya çıkan siyasî uzlaşmazlıklar nedeniyle süreçte yavaşlama olmuştur. Nitekim 2010 yılında sadece bir fasıl müzakerelere açılmış, sonraki fasıl ancak 2013 sonunda açılabilmiştir. Geçen süre içinde tarafların birbirlerine yaklaşımında ortaya çıkan olumsuz dönüşüm sebebiyle 2015 ve 2016'da sadece birer fasıl açılmış ve toplamda sadece 16 fasıl geçici olarak açılabilmiştir. İlk açılan fasıl hariç hiçbiri henüz kapatılmamıştır. Siyasî düzeyde oluşan kopukluk toplumsal düzeye de yansımış ve temel sorunlu konuların çözümsüz kalması kamuoyunun AB algısını etkilemiştir.

Benzer bir algı etkisi Türk akademisyenlerin AB'ye yönelik çalışmalarında da görülmüştür. 2000'li yılların başında yoğun bir şekilde artış görülen AB'ye ilişkin çalışmaların sayısında, ilişkilerin gerilmesiyle birlikte azalma gözlenmiştir. Grafik 1'de görüldüğü üzere 2000'li yılların başında yapılan tez çalışması sayısı sınırlı iken, 2005 itibariyle sayı üç haneli rakamlara ulaşmakta, ancak 2008 sonrası tekrar azalma eğilimine girmektedir. Grafikte 2010, 2018 ve 2019 yılındaki istisnai artışlar o dönemdeki yükseköğretime yönelik af süreçleri ile örtüşmektedir. Bu sebeple grafikteki o yükselişleri, AB'ye yönelik ilginin artmasından ziyade tez çalışmasını tamamlamak için üniversite eğitimine dönen öğrenci sayısının artması olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Bu anlamda, lisansüstü öğrencilerinin eğilimlerinin öğretim elemanlarının eğilimlerini de yansıttığı söylenebilir. Zira öğrencilerin tez konusu seçme aşamasında öğretim elemanlarının yönlendirmelerinden oldukça etkilendikleri bilinmektedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Şekil 1.1. YÖK Tez veri tabanında başlığında 'Avrupa Birliği' ifadesi bulunan çalışma sayısı (2001-2020)

Kaynak: YÖK Tez Merkezi tarama sayfasından elde edilen veriler.
* 14 Ekim 2020 itibariyle alınan rakamlardır.

Bunun yanı sıra, üniversitelerde AB üzerine daha önceki dönemlerde açılan ihtisas birimlerinin, AB ile ilgili programların, merkez ve enstitülerin – ilginin azalması sebebiyle – kapanmaya başladığı da görülmüştür. Bugün itibariyle kurumsal olarak sınırlı sayıda üniversitedeki AB programları konuyla ilgilenen öğretim elemanlarının inisiyatifiyle sürmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde Avrupa Birliği'nin oluşum evresi ve Türkiye – AB ilişkilerinin gelişimi bir sonraki bölümde incelenen mevcut duruma ışık tutmaktadır. 2009 sonrası dönemde başta siyasî uyuşmazlıklar olmak üzere Türkiye ile AB arasında farklı sebeplerle sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Herhangi bir anket çalışmasında, aynı gruba yöneltilen aynı soruların farklı zaman ve koşullar altında farklı sonuçlar vermesi mümkündür. Anketleri yanıtlayan grubun sosyal bilincinin yüksek olması doğal olarak toplumsal olaylara karşı daha duyarlı sonuçlar ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Akademik personel gibi eğitim düzeyi yüksek ve bilgi sahibi bir gruba yapılan anketlerde de, anket konusu ile ilgili farklı zamanlarda yaşanan olumlu veya olumsuz gelişmeler, grubun verdiği yanıtları çok daha farklılaştırma ihtimali taşımaktadır. Bu sebeple, çalışmanın konusu olan Türkiye – AB ilişkilerindeki son dönem gelişmelerin neler olduğunun hatırlanması, anket sorularını yanıtlayan katılımcıların hangi konulardan ne kadar etkilenmiş olabileceği üzerine de fikir verebilir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

1.3. Türkiye – AB İlişkilerinde Durgun Dönem ve Sorunlu Konular

Çalışmanın bu bölümünde özellikle anketin yürütüldüğü Yaz – 2020 dönemine etki eden son beş yıllık (2015 – 2020) dönemdeki gelişmeler üzerinde durulmakta, Türkiye – AB ilişkilerinin en çok siyasî çekişme yaşadığı bu dönemin önemli olayları üzerine vurgu yapılmaktadır. Beş yıllık zaman kısıtlamasının tercih edilmesinin iki temel nedeni vardır: Birincisi Türkiye – AB ilişkilerinin ekonomik boyutuna yöneliktir. Gümrük Birliği'nin analizini yapan 2014 tarihli Dünya Bankası Raporu (Dünya Bankası, 2014) sonrasında, uluslararası bir kurumun her iki tarafın da lehine konulardaki durumun analizini ortaya açıkça koymasına rağmen, AB'nin önemli bir adım atmaması, Türkiye tarafında son beş yıllık dönemde AB algısına etki eden bir faktördür. İkinci neden ise siyasî boyutla ilgilidir. Gerek Birlik düzeyinde gerekse üye ülke düzeyinde farklı tartışma konularının bu dönemde ilişkilerin odağını oluşturması iki tarafın birbirlerine karşı algısına önemli bir etki yapmıştır. Özetle belirtmek gerekirse, kısa dönemli hafızanın daha etkili olduğu Türkiye – AB ilişkilerinde son 5 yılda ekonomik ve siyasî alanda yaşanan olayların sebep olduğu bakış açısı daha önceki dönemlerde oluşan algıdan daha fazla bir etkiye sahiptir.

Bu bağlamda ekonomik anlamda ilişkileri şekillendiren temel konu olan Gümrük Birliği'nin revizyonu, AB kaynaklı Türkiye'ye yönelik doğrudan yatırımlar, Brexit sonrası dönemde Birlik ve Birleşik Krallık ile ekonomik ilişkiler, göçmenlerle ilgili ekonomik temelli görüş ayrılıkları ve son dönemin sıklıkla konuşulan tartışması olan Türkiye'ye karşı yaptırımlar, Türkiye – AB ilişkilerini 2015 sonrası dönemde etkileyen önemli mihenk taşları olarak görülebilir. Siyasî boyutta ise temel insan hakları ile ilgili sorunlar başta olmak üzere Türkiye'deki 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimine AB tarafının verdiği düşük düzeyli tepki, S-400 alımı ile oluşan güvenlik sorunları, Libya ve Suriye ile ilgili bazı üye ülkeler ile yaşanan ihtilaflar, Kıbrıs ve Yunanistan ile Doğu Akdeniz ve Ege'deki gerginlikler, Hollanda ve Almanya'daki Türk kökenli göçmenlerin siyasî katılımları ile ilgili tartışmalar gibi konular dönemin öne çıkan gerilimleri olarak belirtilebilir. 2020 yılı itibariyle yapılan bir anket çalışmasına katılan akademisyenlerin verdiği cevaplar değerlendirilirken, dönemin bu sayılan özelliklerinin katılımcılar üzerindeki etkisi de dikkate alınmalıdır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

1.3.1. Ekonomik Temelde Türkiye – AB İlişkilerinde Öne Çıkan Konular

Gümrük Birliği'nin taraflar arasında ekonomik ve ticarî ilişkilerin gelişmesindeki rolü büyük olmuştur[4]. Bununla birlikte, Gümrük Birliği'nin tamamlanmasından sonra geçen süre içerisinde dünya ticaretinde yaşanan gelişmelerin de etkisiyle mevcut Gümrük Birliği'nin kapsamının genişletilmesi ve yapısal – işlevsel açıdan gözden geçirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu çerçevede farklı düzeylerde yapılan çalışmalar Gümrük Birliği'nin önemini ve revizyon gerekliliğini ortaya koymuştur.

Bu çalışmalardan biri, Nisan 2014'te kurulan ortak çalışma grubunun raporudur. Ortaklık Konseyi'nin 1/95 sayılı kararının daha iyi uygulanması, tarımsal ürünlerin, hizmetlerin ve kamu alımlarının serbestleştirilmesi ve kurumsal yapının güçlendirilmesi gerekliliklerine vurgu yapan bu grubun raporu (European Commission, 2015) Gümrük Birliği'nin önemini ortaya koymuştur. Bu raporla aynı dönemde 2014 tarihli Dünya Bankası tarafından hazırlanan rapor (World Bank, 2014) ve 2016 tarihli Komisyon raporu (European Commission, 2016, 9 Kasım) Gümrük Birliği'nin mevcut durumuyla ilgili önemli tespitler yapmıştır. Daha açık bir ifadeyle, rapor ve belgeler, modernizasyonun Türkiye'ye AB'den çok daha fazla yarar sağlayacağını göstermektedir. Son olarak Aralık 2016'da Komisyon, etki değerlendirmesine dayanarak Konsey'den müzakereleri başlatmak için yetki talep etmiştir. Yetki verilmemiş ve ardından başka herhangi bir somut adım da atılmamıştır.

Konsey, 2016 yılından itibaren Türkiye'de yaşanan darbe girişimi sonrasında devletin savunma refleksi ile yürürlüğe koyduğu bazı uygulamaları, temel hak ve özgürlüklerin ihlali saymış ve askıya alınan bazı hukukî haklar nedeniyle ağır eleştiriler yöneltmeye başlamıştır. Bu durum ilişkilerin ekonomik boyutunu öne çıkarmayı zorlaştırmıştır.

Her ne kadar Avrupa'ya giden Suriyeli mültecileri durdurmak amaçlı 'Geri Kabul Anlaşması', Gümrük Birliği'nin modernizasyonu konusunda taraflar arasında bir uzlaşı zemini yarattı ise de, bugüne kadar ciddi bir adım atılamamıştır. AB tarafı, günümüzde kısıtlanan demokratik hak ve özgürlükleri Gümrük Birliği'nin modernizasyonu için ön koşul olarak ileri sürmektedir. Türk tarafı ise, siyasî

[4] Türkiye AB'nin 5. büyük ortağı, AB ise Türkiye'nin en büyük ticaret ortağıdır. Türkiye'deki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının % 70'i de AB kaynaklıdır (Avrupa Komisyonu, 2019: 119).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

eleştiriler nedeniyle AB tarafını suçlamakta ve bunu Türkiye için haksızlık olarak görmektedir. Taraflar arasındaki sözü edilen siyasî gerginlikler nedeniyle Gümrük Birliği'nin modernizasyonu süreci bugün için AB tarafından bloke edilmektedir.

Almanya'nın AB Dönem Başkanlığı (Temmuz – Aralık 2020) sırasında Gümrük Birliği'nin revizyonu ile ilgili bir adım atılması beklentisinin yükseldiği bir ortam oluşmuştu. Zira, yoğun turizm faaliyeti ve yabancı sermaye yatırımı başta olmak üzere Türkiye'nin en büyük ticarî ortağı olması Almanya'nın önemini artırırken, AB içinde diğer ülkeleri etkileme gücü de Almanya Dönem Başkanlığı'nı Türkiye için bir fırsat haline getirmiştir. Ancak, Almanya'nın ajandasında (Together for Europe's Recovery, 2020) Türkiye ile Gümrük Birliği revizyonu konusunda herhangi bir başlığın olmaması Türk tarafında yeni bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Gümrük Birliği'nin güncellenmesi konusunun yanı sıra, Türkiye'ye yönelik AB kaynaklı yabancı sermayedeki düşüş de önemli bir sorun olarak bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Türkiye ile AB arasında son dönemde öne çıkan ikinci önemli konu ise Birleşik Krallığın AB'den ayrılması sonrasında gelişecek durumla ilgilidir. Dünya Bankası'nın 2018 verilerine (World Bank, 2020) göre AB ülkelerine yönelik Türkiye'nin dış ticaret fazlası verdiği ülkelerin başında Birleşik Krallık gelmektedir. Almanya, Fransa ve İtalya'ya karşı sırasıyla yaklaşık 4,26 milyar dolar, 120 milyon ve 590 milyon dolar dış ticaret açığı verirken, Hollanda (1,47 milyar dolar) ile birlikte Birleşik Krallık (3,67 milyar dolar) Türkiye'nin dış ticaret fazlası verdiği önemli AB ülkeleridir.

Türkiye ile Birleşik Krallık arasında imzalanan serbest ticaret anlaşması, Brexit öncesi olduğu gibi vergilerden ve kotalardan muaf olarak taraflar arasında yapılan sanayi malları ticaretinin yeni dönemde kesintiye uğramadan devam etmesi bakımından önemlidir. Ancak Birleşik Krallık ile Türkiye arasındaki gümrük birliğini ikame eden serbest ticaret anlaşmasının gerektirdiği üzere, yeni dönemde taraflar arasındaki ticarette menşe şahadetnamesi gibi bürokratik prosedürlerin uygulanması gerekecektir.

Uzun müzakereler ardından 2020 yılı sonu itibariyle Birleşik Krallık ile AB arasında ticaret ve iş birliği anlaşması üzerinde uzlaşıya varılmıştır. Türkiye – AB Gümrük Birliği nedeniyle Birleşik Krallık, AB ile uzlaşmadan önce Türkiye ile ticaret anlaşması gerçekleştirememiştir. AB ile ticaret anlaşması konusunda uzlaşan Birleşik Krallık, bu anlaşmanın ardından ilk olarak Türkiye ile geniş kapsamlı bir serbest

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ticaret anlaşma gerçekleştirmiştir[5]. Türkiye ile yapılan anlaşma bugüne kadar bu ülkenin Japonya, Kanada, İsviçre ve Norveç'in ardından tamamladığı beşinci büyük ticaret anlaşması niteliğindedir ("İngiltere Ticaret Bakanı", 2020).

Burada dikkat çeken nokta şuydu: Türkiye ile Birleşik Krallık arasında uzlaşma sağlanabilmesi için öncelikle Birlik ile Birleşik Krallık arasındaki anlaşmanın tamamlanması gerekmekteydi. Zira, Gümrük Birliği gereği Türkiye'nin AB ile üçüncü taraflar arasındaki ticarî kurallara uyması bir zorunluluktur. Bu durum Birleşik Krallık dışındaki ülkelerle Türkiye'nin ticarî ilişkilerini de önemli ölçüde etkilemektedir. AB herhangi bir ülkeyle Serbest Ticaret Anlaşması (STA) yaparken, ilgili ülkeye Gümrük Birliği'nden dolayı Türkiye ile de benzer bir anlaşma yapması çağrısında bulunmaktadır. Buna rağmen, Türkiye ile yapılacak eşzamanlı bir anlaşma için herhangi bir zorlama yapmamakta, süreci ilgili ülkenin inisiyatifine bırakmaktadır. Türkiye ile benzer bir STA yapılmadan önce AB ile üçüncü ülke arasındaki uzlaşmanın sağlanmasıyla STA yürürlüğe girmektedir. AB üçüncü ülkelerle STA imzalarken Gümrük Birliği'ne rağmen Birlik üyesi olmadığı için bu sürece Türkiye'yi dahil etmemektedir. Bu durum, AB'nin STA imzaladığı ülkelerle Türkiye'nin aleyhine ticarî sonuçlar doğurabilmektedir (Dartan & Göral, 2016: 16).

AB – ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) başta olmak üzere birçok ülke ile STA görüşmeleri yapan AB'nin bu ülkelerden ortak pazara girecek mallara karşı uygulayacağı yeni düzenlemelere Türkiye uymak zorunda kalacağı için Birleşik Krallık ile yapılacak bir anlaşmada da benzer sorun yaşanacak ve Türkiye'nin mevcut durumda lehine olan dış ticaret dengesi bozulabilecektir. Bu sorunların Brexit sürecinde Türkiye kamuoyunda ve akademisinde tartışıldığı da görülmektedir ("Brexit Türkiye ekonomisini nasıl etkiler?", 2016; Eren, 2020; Akses vd., 2016; Esen & Şekeroğlu, 2017; Gürsoy, 2019). Doğal olarak katılımcıların, Brexit ile oluşan ve Türkiye için de önemli bir belirsizlik sebebi olan bir ortamda anketi cevapladıkları düşünülmelidir.

[5] Türkiye'nin 2016'dan beri Gümrük Birliği'nin kapsamının genişletilmesi talebi, AB tarafından öne sürülen siyasî gerekçelerle bugüne kadar kabul edilmemiştir. Buna karşılık, Türkiye ile Birleşik Krallık arasında siyasî gerekçelerden arındırılmış, mevcut ticarî ilişkilerin aksamadan sürdürülmesini sağlamak amacıyla imzalanan serbest ticaret anlaşması, Türkiye – AB arasındaki Gümrük Birliği'nin revize edilmesinde emsal oluşturması bakımından önemli olabilir. Bunun da ötesinde anlaşmaya eklenen bir hükümle, bu serbest ticaret anlaşmasının yakın zamanda genişletilmesi yönünde mutabakat sağlanması ise AB'nin de yakından takip etmesini gerektirecek önemli bir detay olmuştur.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Anket katılımcılarının görüşlerini etkileyecek önemdeki bir diğer olgu ise Türkiye üzerinden AB'ye yönelen sığınmacılarla ilgilidir. Özellikle Arap ayaklanmaları sonrası ortaya çıkan ve Suriye'deki iç savaş ile AB için önemli bir sosyal tehdit halini alan düzensiz göçün yol açtığı mali külfet, Türkiye ile AB arasındaki ekonomik temelli bir diğer sorun olarak ortaya çıkmıştır ("Mülteci krizi: Türkiye", 2020).

2015 yılında, 1 milyondan fazla insanın yasadışı yollardan AB ülkelerine giriş yapması, üye ülkeler arasında, mültecilerin yerleştirilmesi sorunu başta olmak üzere birçok konuda ciddi krizlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bir yandan, Vişegrad Dörtlüsü olarak anılan Macaristan, Çekya, Polonya ve Slovakya mültecilerin ülkelerine kabulüne karşı tutum takınırken (Koβ & Seville, 2020; Nagy, 2017) diğer yandan Almanya, Avusturya, Benelüks ülkeleri, Finlandiya ve İsveç gibi bazı AB ülkeleri, göç ve iltica meselelerinde dayanışma göstermiş ve mültecileri ülkelerine kabul etmişlerdir[6]. Dolayısıyla mülteci meselesi, Birlik içinde bir 'dayanışma' krizine yol açmıştır. Bunun üzerine AB'nin lider ülkesi konumundaki Almanya, büyük çoğunluğunu Suriyelilerin oluşturduğu ve AB nezdinde 'kriz' boyutuna ulaşan mülteci hareketine ortak bir çözüm bulma arayışına girmiştir. 2015'te, yasa dışı yollardan AB ülkelerine 1.820.000 civarında mültecinin geldiği ve bu rakamın bir önceki yıla (2014) oranla altı kat fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu mültecilerin yaklaşık yarısının (886.380) Doğu Akdeniz güzergahıyla, çoğunlukla Türkiye üzerinden Ege Denizi'ndeki Yunan adalarına ulaştıklarının rapor edilmesi, Türkiye'nin stratejik önemini tekrar gündeme getirmiştir (Frontex, 2016; European Commission, 2019). Bu veriler ışığında mülteci krizine çözüm bulma konusunda Türkiye ile iş birliği yapmak, AB açısından kaçınılmaz hale gelmiştir. Ekim 2015'te sadece bir günde yaklaşık 10 bin mültecinin Türkiye'den AB topraklarına geçmesi, durumun ne denli ciddi olduğunu göstermektedir. Bunun üzerine Avrupa Komisyonu, Türkiye ile uyumlu olarak, 15 Ekim 2015 tarihinde mülteci kriziyle baş etmek için, göç yönetimi alanında varolan iş birliklerini koordineli biçimde hızlandırmak amacıyla bir 'Ortak Eylem Planı' üzerinde anlaşmaya varmıştır (European Commission, 2016, 10 Şubat). Bu anlaşma ile özellikle 2011 sonrasındaki süreçte durağanlaşan Türkiye – AB ilişkilerinin yeniden ivme kazanması gündeme gelmiştir. 2015 sonbaharından itibaren Türkiye ile AB arasında yaşanan diplomasi trafiği giderek hızlanmış ve 29 Kasım Zirvesi başta olmak üzere iki tarafın liderlerinin

[6] AB ülkelerinin sığınmacılara yönelik farklı yaklaşımları üzerine detaylı akademik çalışmalar için bkz. Thielemann (2017), Harteveld vd. (2017).

katılımıyla gerçekleşen toplantılar sonucunda, 18 Mart 2016 tarihinde taraflar arasında uzlaşı sağlanmıştır. Kamuoyunda 'Göçmen Mutabakatı' olarak da bilinen bu anlaşma çerçevesinde Türkiye düzensiz göçün durdurulmasını ve bu yolla gidenleri geri almayı taahhüt ederken, AB tarafı da Gümrük Birliği'nin revizyonu, vize muafiyeti sürecinin hızlandırılması ve mültecilere yönelik 3+3 milyar Euro tutarında yardım yapmayı taahhüt etmiştir (The European Council, 2016; T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020a).

Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik uyguladığı açık kapı politikasının yanı sıra AB'nin mutabakatta belirtilen Gümrük Birliği Revizyonu ve vize muafiyeti süreçlerine ek koşullar getirmesi, göçmen uzlaşısının fiili olarak aksamasına neden olmuştur. Ayrıca, AB'nin taahhüt ettiği yardımların sadece ilk bölümünün verilmesi ve sağlanan desteğin de uzun süreçlere yayılması Türkiye tarafından sıklıkla eleştirilmiştir ("Erdoğan'ın resti", 2019; "Erdoğan: AB yavaş", 2020; "Çavuşoğlu: AB'nin", 2019). Buna mukabil Türkiye, düzensiz göçün başlamasından bu yana 40 milyar dolar üzerinde bir meblağı göçmenler için harcadığını (Burun & Kanlı, 2019) bundan dolayı AB yardımlarının arttırmasını ve sürecin hızlandırılmasını talep etmiştir. Özellikle vize serbestisi ile geri kabul anlaşması arasında doğrudan bağlantı kuran Türkiye, 22 Temmuz 2019 itibariyle Geri Kabul Anlaşması'nı askıya aldığını duyurmuştur ("Çavuşoğlu: Geri Kabul", 2019). Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin taleplerine karşı kayıtsız kalması (Hatip, 2020) ve Türkiye'deki Suriyeli mülteci sayısının artması karşısında aradaki ilişkiler daha da gerilmiştir. Bunun sonucunda Türkiye, Avrupa'ya gitmek isteyen göçmenler için sınırlarını açacağını duyurmuştur. Avrupa ülkelerine ulaşmak için özellikle Yunanistan sınırına yönelik mülteci akını ("Göçmenlere Avrupa Kapıları Açıldı", 2020) karşısında Yunanistan'ın sınırlarını sıkı bir şekilde kapatması (Berberakis, 2020) ve zaman zaman zor kullanma yoluna başvurması, mültecilerin mağduriyeti ile sonuçlanmıştır ("Yunan Askeri", 2020). Anketin uygulaması ile aynı döneme denk gelen ve 'insanlık dramı' olarak nitelenebilecek gelişmeler karşısında, demokrasi ve insan hakları gibi temel değerleri her fırsatta öne çıkaran AB'nin bu tutumu ise hiç şüphesiz genel olarak Türk kamuoyunda, özelde ise akademisyenlerin AB algısı üzerinde önemli derecede etki eden bir olgu niteliğindedir.

Türkiye ile AB arasındaki ekonomi odaklı meselelerden sonuncusu ise Güney Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasında gerginliğe sebep olan Doğu Akdeniz'deki yetki alanlarının paylaşımı ile ilgilidir. Özellikle 2020 yılıyla birlikte Türkiye'nin sondaj

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

faaliyetlerine yönelik girişimleri Kıbrıs ve Yunanistan tarafından AB'nin farklı platformlarına taşınmış ve Türkiye'ye karşı AB düzeyinde bir dayanışma ortamı oluşturmaya çalışılmıştır ("AB Türkiye'yi yeni yaptırımlarla tehdit etti", 2020; "Merkel'den AB Zirvesi'nde Türkiye Açıklaması", 2020). Başta Avrupa Parlamentosu[7] olmak üzere Türkiye'nin hidro-karbon çıkarmaya yönelik faaliyetleri durdurması için Birlik kurumlarından ve bazı üye ülkelerden ("Fransa Cumhurbaşkanı Macron", 2020) Kıbrıs ve Yunanistan ile dayanışmaya yönelik açıklamalar gelse de birçok üye ülke farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Zira uluslararası hukuk bağlamında münhasır ekonomik bölge uygulamaları ile ilgili kesin bir uzlaşma olmadığı için benzer konularda taraf devletler arasında görüşmeler yoluyla çözüme gidilmektedir. Özellikle Yunanistan'a ait küçük bir toprak parçası niteliğindeki Meis Adası sebebiyle Anadolu topraklarının hiçe sayıldığı bir düzenleme iddiası muhtemelen birçok üye ülkenin hem hakkaniyet hem de uluslararası hukuk anlamında savunabileceği bir durum değildir (Yaycı, 2011). Bunun ötesinde bazı üye ülkelerin benzer konulardaki çıkarları Türkiye'nin savunduğu argümanlara daha uygun düşmektedir (Ergüven, 2014). Bu sebeplerle AB düzeyindeki dayanışmanın Türkiye'nin görüşmeler yoluyla çözüme teşvik edilmesi ile sınırlı kalacağı düşünülebilir. Ancak akabinde gerçekleşecek münhasır ekonomik bölge görüşmelerinde, Doğu Akdeniz'deki kaynakların uluslararası hukuka ve hakkaniyete aykırı olacak şekilde, Kıbrıs ve Yunanistan'ın lehine sunacak bir çözüme – çıkar farklılıklarından dolayı – Birlik düzeyinde katı bir dayanışmanın sağlanması ihtimali düşüktür.

Anket çalışmasının yürütüldüğü dönemde Doğu Akdeniz'de artan gerilim doğal olarak katılımcılar üzerinde de olumsuz etki oluşturacak niteliktedir. AB kurumlarının üye ülkeler olan Yunanistan ve Kıbrıs'a yönelik gösterdiği dayanışmayı 1963 yılından bu yana üyelik için çaba harcayan ve mevcut koşullarda müzakere süreci yürüten Türkiye için göstermemesi, akademisyenlerin AB'ye yönelik algılarını etkileyebilecek önemli bir durum oluşturmuştur. Ayrıca, AB kurumlarının özellikle Kıbrıs'a yönelik destek açıklamaları, katılımcıların nezdinde Kıbrıs Türkleri'nin AB tarafından dışlandığı algısı oluşturabilecek bir etkendir. Annan Planı kapsamında adanın iki kesiminde eş zamanlı yapılan referandumlarda, Kıbrıslı Türkler barış planının kabul ederken, Kıbrıslı Rumların reddetmesine rağmen Güney Kıbrıs'ın *de*

[7] Avrupa Parlamentosu'nun en büyük grubu olan Avrupa Halklar Partisi Grup Başkanı Weber'in Türkiye karşıtı sert söylemi için bkz. "Manfred Weber:" (2020); Avrupa Parlamentosu'nun Zirve öncesi Türkiye'ye yönelik yaptırım uygulanması için öneri yaptığı kararı için bkz. "AP'den liderler zirvesi" (2020).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

facto bölünmüş adanın temsilcisi olarak kabul edilerek AB üyesi yapılması, hâlen Türk kamuoyunun hafızasında yer alan bir olgudur. Bunun da ötesinde, Kıbrıslı Türklere Annan Planı'na yönelik desteklerine karşılık AB tarafından yapılan ticaret ve serbest dolaşımla ilgili birçok vaadin de yerine getirilmediği düşünülürse, Doğu Akdeniz konusunda AB'nin farklı düzeylerde yaptığı Rum tarafına yönelik destek açıklamaları genelde Türk kamuoyunda, özelde ise anket katılımcısı akademisyenler arasında AB imajına olumsuz etki yapabilecek nitelikte gelişmeler olarak değerlendirilebilir.

1.3.2. Siyasî Temelde Türkiye – AB İlişkilerinde Öne Çıkan Konular

Siyasî boyutuyla Türkiye – AB ilişkilerinin son 5 yıllık dönemde en önemli konularından biri Kopenhag Siyasî Kriterleri'nin de gerekliliği olan demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel haklarla ilgili gelişmelerdir. Bu konuda Türkiye'nin yeterliliği her ne kadar üyelik müzakerelerinin başlatılması ile kanıtlanmış olsa da hak ve özgürlükler alanındaki daralma ve özellikle basın üzerindeki baskı iddiaları, AB ile Türkiye arasında önemli bir siyasî gerginlik nedeni olmuştur.

Türkiye'nin AB müktesebatına uyumla ilgili 2000'li yılların başında yakaladığı ivmenin AB tarafından askıya alınan müzakere başlıkları nedeniyle azaldığı daha önceki bölümde de ifade edilmişti. Ancak demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel insan hakları gibi konulardaki eleştirilerin tekrar ortaya çıkması 2016 yılında Türkiye'nin yaşadığı 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında gerçekleşmiştir. Türkiye'de darbe girişiminin hemen akabinde yaşanan olağanüstü koşullar ve bu koşullarla oluşan ortam AB tarafından sıklıkla eleştirilmektedir. 2019 yılı İlerleme Raporu'nda da belirtildiği üzere 18 Temmuz 2018 tarihinde olağanüstü hal koşullarının sona erdirilmesine rağmen, "OHAL kapsamındaki birçok unsurun üç yıl daha sürdürülmesini içeren bir kanunun TBMM tarafından kabul edilmesi" ve buna bağlı olarak "başta kamu görevlilerinin (hâkimler dâhil) meslekten ihraç edilebilmelerine, gözaltı sürelerinin uzatılmasına ve serbest dolaşım ve toplanma özgürlüğünün kısıtlanmasına olanak tanımak suretiyle bazı temel özgürlüklerin kısıtlaması", AB tarafından Türkiye'ye yöneltilen temel eleştirilerden en önemlisini oluşturmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2019: 4).

Buna karşın, gerek AB kurumlarının, gerekse üye ülkelerin darbe girişimi karşısında yeterince sert ve demokrasi yanlısı bir tutum sergilemediği görüşü Türkiye tarafından ileri sürülmektedir (Canikligil & Özcan, 2020; Kakışım & Erdoğan, 2018:

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

409). Zira darbe sonrasında, darbe girişimini düzenleyen ve katılan Türk vatandaşlarından yurtdışına kaçanların büyük bir bölümünün AB üyesi ülkelerde ikamet etmesi, Türkiye'nin iade taleplerinin çeşitli mazeretler ileri sürülerek reddedilmesi de Türk kamuoyunda AB'nin demokrasi konusundaki samimiyetini sorgulatmaktadır.

AB'nin Türkiye'ye karşı samimiyetini sorgulatabilecek nitelikteki bir diğer husus ise müzakere sürecinin fasılları ile ilgilidir. Başta Suriye kökenliler olmak üzere çok ciddi bir düzensiz göç tehdidi ile karşılaşan AB'nin, Türkiye'nin göçmenleri kendi topraklarında tutması karşılığında yaptığı girişimler 2015 yılında üst düzeye çıkmıştı. 18 Mart 2016 tarihinde ise Türkiye ile AB arasında Geri Kabul Anlaşması (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2016) olarak bilinen mutabakat sağlanmıştı. Bu süreçte Aralık 2015'te Lüksemburg Dönem Başkanlığı sırasında 17. Fasıl olan 'Ekonomik ve Parasal Politika' başlığı müzakerelere açıldı. Hemen akabinde 2016 sonunda ise 33. Fasıl olan 'Mali ve Bütçesel Hükümler' başlığı Almanya Başbakanı Angela Merkel'in de yoğun ısrarıyla Hollanda Dönem Başkanlığı sırasında müzakerelere açıldı. 2010 – 2015 döneminde sadece iki faslın müzakerelere açıldığı düşünüldüğünde, neredeyse bir yıl içinde iki önemli başlığın açılmış olmasında, Türkiye ile aynı dönemde gerçekleştirilen göçmen meselesinin etkisi olabileceğini düşündürmektedir. Daha açık bir ifade ile göçmen krizi ile mücadele eden AB'nin çıkarları gereği Türkiye'ye jest yaptığı söylenebilir. Oysa AB, 11 Aralık 2006 tarihli Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nde alınan karar gereğince, "Türkiye, Gümrük Birliği'ni Kıbrıs da dâhil olmak üzere on üye ülkeyi kapsayacak şekilde genişleten AB – Türkiye Ortaklık Anlaşması'nın Ek Protokolü'nde yer alan taahhütlerini yerine getirene kadar, Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne getirdiği kısıtlamalarla ilgili sekiz faslın müzakerelerinin askıya alınmasına ve diğer fasılların kapanmamasına karar vermişti" (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2019).

2006'dan 2016'ya kadar geçen 10 yıllık sürede Türkiye – AB arasındaki ekonomik ve ticarî ilişkilerin temel unsuru olan fasıllarla ilgili blokaj sebebiyle önemli bir ilerleme yapmayan AB'nin göçmen krizi karşısında ilgili Konsey kararına rağmen taahhütte bulunması,[8] AB'nin samimiyetinin sorgulanmasında önemli bir veri

[8] Uzun zamandan beri askıda olan Gümrük Birliği'nin güncellenmesi ve vize serbestisi konusunda aynı dönemde AB'nin olumlu mesajlar verdiği görülmüştür. AB düzeyinde yapılan söylemlerin yanı sıra 18 Mart tarihli mutakabatın iki maddesi de açıkça Gümrük Birliği'nin modernizasyonu ve vize serbestliği konusunda gerekli çalışmaların başlatılmasını taahhüt etmektedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

niteliğindedir. Bu perspektiften değerlendirildiğinde, Türkiye'de temel hakların ihlal edildiğine dair AB'nin mütemadiyen yaptığı eleştirilere karşın, 'Yargı ve Temel Haklar' ile 'Adalet, Özgürlük ve Güvenlik' başlıklı 23. ve 24. Fasılları AB'nin nüfus olarak en küçük üyelerinden biri olan Güney Kıbrıs'ın bloke etmesini gerekçe göstererek açmaması, AB'nin samimiyetinin sorgulamasına sebep olabilecek diğer etkenlerdendir. AB ile Türkiye arasında siyasî kriterler çerçevesinde yaşanan bu gerginliklerin de ankete katılan akademisyenlerin cevapları incelenirken dikkate alınması gerekir.

AB üyelik sürecinin kurumsal yönleri dışında kalan etkenlerden kaynaklanan sorunlar da akademisyenlerin algılarını yönlendirebilecek niteliktedir. Bunlardan ilki ve en önemlisi başta Suriye kaynaklı olmak üzere Türkiye üzerinden AB ülkelerine yönelen sığınmacılar meselesidir. İkinci fakat ilki kadar etkili bir diğer konu ise Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları üzerine yaşanan gerilimlerdir. Ayrıca, başta Fransa olmak üzere bazı AB üyesi ülkelerle Libya politikalarında yaşanan gerginlik de Türk kamuoyunda dikkat çekmiştir. Keza, Türkiye'deki seçimlerin kampanyaları nedeniyle Avrupa'da yaşayan Türk seçmenlere yönelik düzenlenen toplantıların bazı Birlik üyesi ülkeler tarafından engellenmesi de kamoyunda tepkilere neden olmuştur. Savunma boyutunda ise, NATO ülkelerinin karşı çıkmasına rağmen Rusya'dan satın alınan S-400 savunma sistemlerinin oluşturduğu siyasî gerginlik de Türkiye ile AB ilişkilerini etkileyen önemli bir diğer faktör olarak sıralanabilir.

Yine bu dönemde akademisyenlerin görüşlerini farklı açılardan etkileyecek bir başka olay da tüm dünyayı etkisi altına alan Covid – 19 salgını olmuştur. Erasmus hareketliliğinin sekteye uğraması dahi bu salgının Türkiye – AB ilişkileri üzerindeki etkisini gösteren önemli bir olaydır. Bu sebeple akademisyenlerin anketi cevaplama aşamasında son yıllarda öne çıkan yukarıdaki siyasî ve ekonomik kaynaklı birçok farklı konudan etkilendiklerini düşünmek yanlış olmayacaktır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

2. YÖNTEM

Türkiye – Avrupa Birliği ilişkilerine akademisyenlerin yaklaşımını ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmada, Türkiye'deki üniversitelerde bir anket uygulanmış ve farklı alt başlıklarda toplanan sorular akademisyenler genelinde ve akademisyenlerin demografik özelliklerine göre incelenmiştir. Çalışmamız Türk akademisyenlerinin Türkiye – AB ilişkilerine bakışını değerlendirerek, elde edilen bulgularla Türk ve Avrupa üniversiteleri arasındaki iş birliğini artırmayı ve akademik araştırmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Aşağıda ilk olarak bu çalışmada kullanılan anket soruları, sonra da örneklem açıklanmıştır. Analizlere geçilmeden önce bölüm sonunda kullanılacak istatistiksel yöntemler hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

2.1. Ölçüm Aracı

Araştırmada ölçüm aracı olarak akademisyenlerin Avrupa Birliği'ne ve Türkiye – AB ilişkilerine bakışını ortaya koymaya yönelik çok boyutlu bir anket kullanılmıştır. Ankette yer alan boyutlar ve açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

Akademisyenlerin AB ile etkileşimi

Bu soru grubunda akademisyenlerin herhangi bir AB ülkesinde akademik amaçla bulunup bulunmadığı 'Herhangi bir AB ülkesinde ders verdiniz mi?' ve 'Herhangi bir AB ülkesinde akademik faaliyette bulundunuz mu? (proje, araştırma)' sorularıyla ölçülmüştür. Ayrıca 'Herhangi bir AB projesinde görev aldınız mı?' ve 'Proje yapacak olsanız hangi ülke / ülke gruplarını tercih edersiniz?' sorularıyla da AB projelerine olan katılım ve yürütülecek projelerde AB ülkelerinin tercih edilip edilmediği araştırılmıştır.

Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliği

Bu bölümde Türkiye ve AB'nin akademik alandaki iş birliğine yönelik 9 madde yer almaktadır. Akademisyenlerden hangi ölçüde iş birliği içinde olunması gerektiğini değerlendirmeleri istenmiştir (1 = hiç katılmıyorum, 5 = tamamen katılıyorum).

AB'nin imajı

AB'nin genel olarak imajı, tek soru ile beşli aralıklı ölçek üzerinde sorulmuştur (1 = çok olumsuz, 5 = çok olumlu).

AB ne ifade etmektedir?

Bu soru grubunda AB ile ilişkilendirilen olumlu veya olumsuz toplam 11 kavram sıralanmış ve akademisyenlerden bu kavramlarla AB'yi ne derece örtüştürdüklerini beşli aralıklı ölçekte değerlendirmeleri istenmiştir (1 = hiç, 5 = tamamen).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Türkiye için AB ile iş birliği yerine alternatif olabilecek ülke / ülke grupları

Bu soruda akademisyenlerden 3 ülke (ABD, Çin, Rusya) ve 5 ülke grubundan (Türk Cumhuriyetleri, İslam ülkeleri, Uzak Doğu ülkeleri, Balkan ülkeleri, Afrika ülkeleri) oluşan listeden, Türkiye için AB ile iş birliği yerine alternatif olabilecek ülke ve / veya ülke grubunu seçmeleri istenmiştir.

Müzakere süreci

AB ile müzakere sürecine ilişkin beşli aralıklı ölçek (1 = hiç katılmıyorum, 5 = tamamen katılıyorum) üzerinde 'Türkiye'nin AB'ye girmesini ne derece destekliyorsunuz?', 'AB Türkiye'ye ne derece adil davranıyor?', ve 'Türkiye üzerine düşeni ne derece yapıyor?' soruları sorulmuştur.

Türkiye AB'ye ne katacaktır?

Bu soru grubu da Türkiye'nin AB'ye ne katabileceğine ilişkin 6 maddeden oluşmaktadır ve akademisyenlerden bu maddeleri beşli aralıklı ölçek (1 = hiç katılmıyorum, 5 = tamamen katılıyorum) üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir.

AB Türkiye'ye ne katacaktır?

Bu bölüm, AB üyeliğinin Türkiye'ye sağlayacağı katkıları ölçmeyi hedeflemektedir ve yine beşli aralıklı ölçek (1 = kesinlikle katılmıyorum, 5 = tamamen katılıyorum) üzerinde değerlendirilen 9 maddeden oluşmuştur.

Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller

Bu bölüm 7 maddeden oluşmakta ve akademisyenlerden bu maddelerin Türkiye'nin AB üyeliğinin önünde ne derece engel oluşturduğunu değerlendirmeleri istenmiştir (1 = hiç, 5 = tamamen).

Üyelik zamanı

'Türkiye AB'ye ne zaman üye olabilir?' sorusu ile akademisyenlerin Türkiye'nin AB üyeliğinin tamamlanıp tamamlanmayacağına ilişkin görüşleri sorulmuştur.

Demografik sorular

Yukarıda yer alan Avrupa Birliği ve Türkiye – AB ilişkilerine yönelik soruların dışında demografik bilgi sorularına da yer verilmiştir. Demografik bilgi soruları arasında akademisyenlerin cinsiyeti, yaş grubu, unvanı, çalışma alanı, eğitimlerini yurtiçi mi yoksa yurtdışında mı tamamladıkları, bildikleri yabancı diller ve bağlı bulundukları üniversite bilgileri yer almaktadır.

2.2. Örneklem

Bu çalışmanın ana kütlesini Türkiye'deki üniversitelerinde görev yapan akademisyenler oluşturmaktadır. Anketin uygulandığı yıl itibariyle Türkiye'de 127'si devlet, 69'u vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 196 üniversite, bu 196 üniversitede de Yükseköğretim Kurumu (2020) verilerine göre toplam 174.143 akademisyen bulunmaktadır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Elektronik ortamda hazırlanan ve yukarıda detayları verilen anket üniversite rektörlükleri aracılığıyla akademisyenlerin üniversitelerdeki e – posta adreslerine gönderilmiştir. 2020 yılının Haziran ayı başından Ağustos ayı sonuna kadar devam eden veri toplama süreci sonrasında yaklaşık %1'lik geri dönüş elde ettikten sonra veri analizine geçilmiştir. Ankete gönüllü olarak katılan akademisyenlerden toplam 1686 geri dönüş olmuştur. Geri dönen anketlerden elde edilen demografik özellikler, YÖK'ten alınan verilerle karşılaştırmalı olarak Tablo 2.1 ile Tablo 2.4 arasında sunulmuştur. Görüleceği üzere verilerin demografik yapısı, ana kütle ile bazı ufak farklılıklar haricinde benzerlik göstermektedir.

Tablo 2.1. Akademisyenlerin bulundukları üniversitelerin türüne göre dağılımı: YÖK verileri ve gelen anket karşılaştırması

Tür	YÖK verileri	Yüzde	Gelen Anket	Yüzde
Devlet	148011	84,99	1507	89,38
Vakıf	26132	15,01	179	10,62
Toplam	**174143**		**1686**	

Türkiye genelindeki akademisyenlerin % 85'i devlet, % 15'i ise vakıf üniversitelerinde çalışmaktadır. Anketi yanıtlayan akademisyenlerin % 89'unun devlet, % 11'nin vakıf üniversitelerinden olduğu Tablo 2.1'den görülmektedir. Bu da az bir farkla da olsa devlet üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerin çalışmamıza daha fazla ilgi gösterdiğini düşündürmektedir.

Tablo 2.2. Akademisyenlerin bulundukları üniversitelerin bölgelere göre dağılımı: YÖK verileri ve gelen anket karşılaştırması

Bölge	YÖK verileri	Yüzde	Gelen Anket	Yüzde
Marmara	52929	30,39	611	36,24
İç Anadolu	41904	24,06	307	18,21
Ege	20630	11,85	125	7,41
Akdeniz	15545	8,93	160	9,49
Güneydoğu Anadolu	8529	4,90	67	3,97
Karadeniz	20277	11,64	213	12,63
Doğu Anadolu	14329	8,23	203	12,04
Toplam	**174143**		**1686**	

Tablo 2.2'de akademisyenlerin bulundukları üniversitelerin coğrafi bölgelere göre dağılımı karşılaştırılmalı olarak sunulmuştur. Burada en fazla katılımın Marmara

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bölgesi'nden en az katılımın da Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden olduğu görülmektedir.

Ankete katılan akademisyenlerin unvanlarına göre dağılımı Tablo 2.3'te yer almaktadır. Unvanlar Türkiye genelinden aşırı farklı olmamakla birlikte biraz daha eşit oranda dağılmıştır.

Tablo 2.3. Ankete katılan akademisyenlerin unvanlarına göre dağılımı: YÖK verileri ve gelen anket karşılaştırması

Unvan	YÖK verileri	Yüzde	Gelen Anket	Yüzde
Profesör	28484	16,36	310	18,39
Doçent	16648	9,56	249	14,77
Doktor öğretim üyesi	40946	23,51	422	25,03
Öğretim görevlisi	37309	21,42	340	20,17
Araştırma görevlisi	50756	29,15	365	21,65
Toplam	**174143**		**1686**	

Anketimize yanıt veren akademisyenlerden % 41'i kadın % 59'u erkek öğretim elemanlarından oluşmaktadır. YÖK verilerine göre akademisyenlerin % 46'sı kadın % 55'i erkek olduğu düşünülürse, çalışmamıza katılan erkeklerin % 4 daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.4. Ankete katılan akademisyenlerin cinsiyete göre dağılımı: YÖK verileri ve gelen anket karşılaştırması

Cinsiyet	YÖK verileri	Yüzde	Gelen Anket	Yüzde
Kadın	78515	45,09	698	41,40
Erkek	95628	54,91	988	58,60
Toplam	**174143**		**1686**	

Tablo 2.5'den itibaren Tablo 2.11 de dahil olmak üzere, ankete katılanların demografik özellikleriyle ilgili veriler sunulmaya devam edilmiştir. Bu tablolarda yer alan bilgilerle ilgili elimizde YÖK verileri olmadığından sadece örneklem üzerinden sonuçlar yer almaktadır.

Çalışmaya katılan akademisyenlerin yaş dağılımları Tablo 2.5'te yer almaktadır. Burada görüleceği üzere 70 yaş ve üzeri sadece 12 anket geri dönüşü olmuştur. 60'tan 70 yaşa kadar olan akademisyenler sadece 81 kişidir. Anketin çevrimiçi uygulandığı düşünülürse bu yaş gruplarında anketin daha az yapılmış olması doğal karşılanmalıdır. Vakıf üniversitelerinde yüksek kıdemli akademisyen sayısı devlet üniversitelerinden fazla olmaktadır. Vakıf üniversitelerinden anket geri dönüşünün YÖK oranlarının altında kalması da yaş kaynaklı olabilir. Analizlerde son iki yaş grubu ise 50 yaş ve üzeri ile birlikte değerlendirmeye alınmıştır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 2.5. Ankete katılan akademisyenlerin yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş grubu	Gelen Anket	Yüzde
20'den 30 yaşa kadar	219	13,00
30'dan 40 yaşa kadar	632	37,50
40'dan 50 yaşa kadar	438	26,00
50'den 60 yaşa kadar	304	18,00
60'dan 70 yaşa kadar	81	4,80
70 yaş ve üzeri	12	0,70
Toplam	**1686**	

Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) tarafından belirlenmiş olan doçentlik kriterleri dikkate alınarak öğretim elemanlarına çalışma alanları sorulmuştur. Tablo 2.6 'da yer aldığı üzere en büyük oranda geri dönüş % 42 ile sosyal, beşeri ve idari bilimler alanında çalışan akademisyenlerden olmuştur. Bunun yanı sıra yine Tablo 2.6'dan görüleceği üzere 12 çalışma alanının 12'sinden de geri dönüş alınmıştır.

Tablo 2.6. Ankete katılan akademisyenlerin çalışma alanlarına göre dağılımı

Çalışma alanı	Gelen Anket	Yüzde
Eğitim Bilimleri	142	8,40
Fen Bilimleri ve Matematik	86	5,10
Filoloji	53	3,10
Güzel Sanatlar	69	4,10
Hukuk	90	5,30
İlahiyat	39	2,30
Mimarlık, Planlama ve Tasarım	26	1,50
Mühendislik	166	9,80
Sağlık Bilimleri	234	13,90
Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	700	41,50
Spor Bilimleri	32	1,90
Ziraat, Orman ve Su Ürünleri	49	2,90
Toplam	**1686**	

Ankete katılanların % 2,7'si lisans, % 9,8'i yüksek lisans ve % 8,2'si de doktora eğitimlerini yurtdışında tamamladıklarını belirtmişlerdir (Bkz. Tablo 2.7). Ayrıca akademisyenlerin % 58'i bir, % 30'u iki dil bildiklerini işaretlemişlerdir. Katılımcıların % 8'i üç dil, % 3'ü de üçten fazla dil bildiklerini belirtirken, % 2'lik bir kesim ise hiç yabancı dil bilmediklerini belirtmişlerdir (Bkz. Tablo 2.8).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 2.7. Ankete katılan akademisyenlerin yurtiçi / yurtdışı eğitim dağılımları

Eğitim düzeyi	Lisans		Yüksek Lisans		Doktora	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Yurtiçi	1640	97,3	1464	86,8	1168	69,3
Yurtdışı	46	2,7	166	9,8	139	8,2
Tamamlanmadı	-	-	56	3,3	379	22,5
Toplam	**1686**	**100**	**1686**	**100**	**1686**	**100**

Tablo 2.8. Ankete katılan akademisyenlerin bildikleri yabancı dil sayısına göre dağılımı

Yabancı dil sayısı	Gelen Anket	Yüzde
Yabancı dil bilmeyen	33	2,00
Bir yabancı dil	974	57,80
İki yabancı dil	497	29,50
Üç yabancı dil	130	7,70
Üçten fazla yabancı dil	52	3,10
Toplam	**1686**	**100**

Yabancı dil bilmenin ötesinde yabancı dil bilgisinin düzeyi daha önemli olduğundan bu konu da sorulmuş ve ankete katılan akademisyenlerin yabancı dil düzeylerine göre dağılımları Tablo 2.9, 2.10 ve 2.11'de sunulmuştur. İlgili dilde ders verebilir düzeyde en fazla bilinen dil İngilizce olup (% 42) bunu sırasıyla Almanca (% 5), Fransızca (% 3), Arapça (% 1) takip etmektedir.

Tablo 2.9. Ankete katılan akademisyenlerin yabancı dil düzeylerine göre dağılımı

Yabancı dil düzeyi	İngilizce		Almanca		Fransızca		Arapça	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
İleri *	707	41,9	82	4,9	52	3,1	17	1,0
İyi düzeyde	496	29,4	61	3,6	29	1,7	18	1,1
Orta düzeyde	415	24,6	205	12,2	99	5,9	64	3,8
Toplam	1618	96,0	348	20,6	180	10,7	99	5,9
Bilmiyor	68	4,0	1338	79,4	1506	89,3	1587	94,1
Genel toplam	1686	100	1686	100	1686	100	1686	100

** ilgili dilde ders verebilir düzeyde*

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 2.10. Ankete katılan akademisyenlerin yabancı dil düzeylerine göre dağılımı - devam

Yabancı dil düzeyi	İspanyolca		Rusça		Farsça		Japonca	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
İleri *	6	0,4	6	0,4	3	0,2	1	0,1
İyi düzeyde	13	0,8	9	0,5	3	0,2	3	0,2
Orta düzeyde	66	3,9	21	1,2	22	1,3	10	0,6
Toplam	85	5,0	36	2,1	28	1,7	14	0,8
Bilmiyor	1601	95,0	1650	97,9	1658	98,3	1672	99,2
Genel toplam	1686	100	1686	100	1686	100	1686	100

** ilgili dilde ders verebilir düzeyde*

Tablo 2.11. Ankete katılan akademisyenlerin yabancı dil düzeylerine göre dağılımı - devam

Yabancı dil düzeyi	Çince		Diğer AB dilleri		Diğer diller	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
İleri *	1	0,1	8	0,5	22	1,3
İyi düzeyde	1	0,1	20	1,2	26	1,5
Orta düzeyde	3	0,2	45	2,7	45	2,7
Toplam	5	0,3	73	4,3	93	5,5
Bilmiyor	1681	99,7	1613	95,7	1593	94,5
Genel toplam	1686	100	1686	100	1686	100

2.3. Analizler

Bu çalışmanın amacı Türk akademisyenlerinin AB'ye ve Türkiye – AB ilişkilerine bakışını ortaya koymak olduğundan kitapta ağırlıklı olarak frekans dağılımlarına ve ortalamalarına yer verilmiştir. Yukarıda açıklandığı üzere Türk akademisyenlerin profilini ortaya koyabilmek için Türkiye'nin bütün bölgelerinden devlet ve vakıf üniversitelerinde görev yapan farklı unvan ve yaş gruplarından öğretim elemanlarından veri toplanmıştır. Bu demografik özellikler dikkate alınarak anket sorularına verilen yanıtların farklılık gösterip göstermediğini daha detaylı inceleyebilmek için bir bağımsız gruplar t testi ve Welch ve Brown-Forsythe testleri yapılmıştır. Bağımsız gruplar t testi üniversite türü, öğretim elemanın cinsiyeti gibi ikili grupları; Welch ve Brown-Forsythe testleri ise üniversitenin bulunduğu bölge, öğretim elemanlarının unvanları gibi ikiden fazla grupları karşılaştırmak için kullanılmıştır. Genelde daha sık kullanılan tek yönlü ANOVA testi yerine Welch ve Brown-Forsythe testlerinin tercih edilmesi, karşılaştırılan grupların varyans değerlerinin homojenlik varsayımını karşılamamasından ötürüdür. Ayrıca sınıflı ölçek kullanılan soru gruplarında verilen yanıtların demografik özelliklere göre farklılıklarını test etmek için iki oran için z-testi uygulanmıştır. Çok seçenekli demografik sorularda frekanslar bazı gruplar için çok az olduğundan ve bu sebeple

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

bu grupları karşılaştırmak anlamsız olacağından, istatistiksel analiz yapılmamıştır. Son olarak aralıklı ölçek kullanılan soru gruplarında ise, ifadelere gelen yanıtların ortalamaları üzerinde yorum yapmadan, boyutların kendi içlerinde önem sırasına göre nasıl sıralandıklarını görebilmek için Friedman analizi uygulanmıştır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

3. BULGULAR

Bulgular bölümünde 1686 akademisyenden geri dönen anketlerin analiz sonuçları yer almaktadır. Bu bölümde ilk olarak, akademisyenlerin AB ile etkileşimi ve Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliğine ilişkin görüşleri sunulmuştur. İkinci olarak, akademisyenlerin AB'ye yaklaşımlarını ölçmek amacıyla AB'nin genel imajına ilişkin sorular sunulmaktadır. Üçüncü olarak, Türkiye için AB ile iş birliği yerine alternatif olabilecek ülkelere ilişkin soru grubuyla başlayarak, Türkiye – AB ilişkilerine yönelik soruların analizi yapılmıştır.

3.1. Akademisyenlerin AB ile Etkileşimi

Akademisyenlerin AB'ye yönelik algılarını analiz ederken en önemli kriterlerden biri AB ile etkileşimlerinin düzeyidir. AB ülkelerinden birinde eğitim almış, yaşamış, Avrupa Birliği projesi yürütmüş bir akademisyenin bakışı ile AB alanında herhangi bir tecrübesi ve Birlik kurumlarıyla herhangi bir ilişkisi bulunmayan akademisyenin bakışı arasında fark olup olmadığını tespit etmek de çalışmanın önemli hedeflerinden biridir. Bu sebeple ankete katılan akademisyenlere AB üye ülkelerinde akademik amaçla ne kadar süre bulundukları sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 3.1. Akademisyenlerin herhangi bir AB ülkesinde akademik amaçla bulunma düzeylerine göre dağılımı

	AB ülkesinde ders verme		AB ülkesinde akademik faaliyet	
	Frekans	**Yüzde**	**Frekans**	**Yüzde**
Hayır vermedim	1316	78,05	957	56,76
1-2 günlük	253	15,01	225	13,35
3 aya kadar	65	3,86	177	10,50
3 ay – 1 yıl arası	17	1,01	179	10,62
1 yıldan fazla	35	2,08	148	8,78
Toplam	**1686**	**100,00**	**1686**	**100,00**

Tablo 3.1'de görüleceği üzere, yaklaşık 5 katılımcıdan sadece 1'i AB alanında ders verme amacıyla bulunmuştur. AB'de hiçbir şekilde akademik faaliyette bulunmamış akademisyen sayısı ise katılımcıların yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Tablodaki detaylara bakıldığında, AB'deki üniversitelerde ders verenlerin önemli bir bölümünün sadece 1–2 günlük bir süre için bu ülkelerde bulunduğu görülmektedir. Bir yıldan fazla bir süre için ders verme amacıyla AB ülkelerinde bulunan akademisyen sayısı ise katılımcıların sadece % 2'si ile sınırlı kalmaktadır. Ders dışında bir akademik faaliyette bir yıldan fazla bir süre için AB ülkelerinde bulunan akademisyen oranı da % 10'un biraz altındadır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

AB projelerinde görev alma düzeyleri incelendiğinde, örneklemde yer alan akademisyenlerden % 79'unun AB projelerinde her hangi bir görev almadıkları anlaşılmaktadır. Sadece % 3'lük bir kesim, hem yürütücü hem de araştırmacı olarak her düzeyde AB projesinde yer almıştır (Bkz. Tablo 3.2).

Tablo 3.2. Akademisyenlerin herhangi bir AB projesinde görev alma düzeylerine göre dağılımı

	Frekans	Yüzde
Hayır	1328	78,77
Evet, yürütücü olarak	53	3,14
Evet, araştırmacı olarak	256	15,18
Evet, hem yürütücü hem de araştırmacı olarak	49	2,91
Toplam	**1686**	**100,00**

Tablo 3.3. Akademisyenlerin proje yapacak olsalar tercih edecekleri ülke / ülke grupları

	Frekans	Yüzde
AB ülkeleri	23	1,37
ABD, Kanada	983	58,41
Rusya Federasyonu	394	23,41
Uzakdoğu ülkeleri	88	5,23
Afrika ülkeleri	84	4,99
Ortadoğu ülkeleri	32	1,90
Orta Asya Türk Cumhuriyetleri	61	3,62
Avustralya, Yeni Zelanda	18	1,07
Toplam	**1686**	**100,00**

AB projelerinin dışında uluslararası projeler için tercih edecekleri ülke veya ülke grupları sorulduğunda % 58 ile ABD, Kanada seçeneği çoğunluğun tercihi olarak gözlenmiştir. Bunu % 23 ile Rusya Federasyonu izlemektedir. AB ülkeleri ise uluslararası projeler için ancak % 1'lik bir kesim tarafından tercih edilmiştir (Bkz. Tablo 3.3)

Genel sonuçlara bakıldıktan sonra 'Akademisyenlerin AB ile etkileşimi' soru grubuna verilen yanıtların cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine bakılmış ve Tablo 3.4 ve Tablo 3.5'ten görüleceği üzere dağılımların hemen hemen aynı olduğu görülmüştür. Tablo 3.6'da sunulan proje yapmak için tercih edilecek ülke / ülke gruplarında ise AB ülkeleri hariç (bu grupta tercihlerde bir fark görülmemektedir) ABD ve Kanada'nın kadın akademisyenler tarafından erkeklere oranla daha fazla tercih edildiği dikkati çekmektedir. Kadın akademisyenler % 64 oranında ABD, Kanada tercihini beyan ederken, erkek akademisyenlerin % 55'i ABD, Kanada seçeneğini işaretlemiştir. Buna karşılık erkek akademisyenlerin – çok az farkla

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

olmakla birlikte – kadın akademisyenlere oranla diğer bütün ülke / ülke gruplarında daha fazla araştırma yapmaya istekli oldukları bulunmuştur.

Tablo 3.4. Akademisyenlerin herhangi bir AB ülkesinde akademik amaçla bulunma düzeylerine göre dağılımı

	AB ülkesinde ders verme				AB ülkesinde akademik faaliyet			
	Kadın (N=698)	Erkek (N=988)	z değeri	p değeri	Kadın (N=698)	Erkek (N=988)	z değeri	p değeri
Hayır vermedim	77,04	78,72	-0,97	0,25	56,10	57,14	-0,5	0,35
1-2 günlük	15,35	14,79	0,38	0,37	11,19	14,89	-2,56	0,02*
3 aya kadar	3,44	4,15	-0,87	0,27	9,33	11,35	-1,55	0,12
3 ay–1 yıl arası	1,58	0,61	2,34	0,03*	12,48	9,32	2,53	0,02*
1 yıldan fazla	2,58	1,72	1,47	0,14	10,90	7,29	3,03	0,00**
Toplam	**100,00**	**100,00**			**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.5. Akademisyenlerin herhangi bir AB projesinde görev alma düzeylerine göre dağılımı

	Kadın (N=698)	Erkek (N=988)	z değeri	p değeri
Hayır	79,31	78,32	0,58	0,34
Evet, yürütücü olarak	2,16	3,85	-2,38	0,02*
Evet, araştırmacı olarak	15,23	15,20	0,02	0,40
Evet, hem yürütücü hem de araştırmacı olarak	3,30	2,63	0,94	0,26
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.6. Akademisyenlerin proje yapacak olsalar tercih edecekleri ülke / ülke grupları

	Kadın (N=698)	Erkek (N=988)	z değeri	p değeri
AB ülkeleri	1,44	1,32	0,29	0,38
ABD, Kanada	63,65	54,71	4,34	0,00**
Rusya Federasyonu	22,56	24,01	-0,81	0,29
Uzakdoğu ülkeleri	3,59	6,38	-3,07	0,00**
Afrika ülkeleri	4,31	5,47	-1,28	0,18
Ortadoğu ülkeleri	1,15	2,43	-2,19	0,04*
Orta Asya Türk Cumhuriyetleri	3,02	4,05	-1,26	0,18
Avustralya, Yeni Zelanda	0,43	1,52	-2,63	0,01*
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Akademisyenlerin yurtiçi veya yurtdışında eğitim almalarının AB ile etkileşimlerine etkisi olabileceği düşüncesiyle sorulara yurtiçi veya yurtdışında eğitim alma karşılaştırması yaparak bakılmıştır. Tablo 3.7 ve 3.8'den görüleceği üzere yurtdışında eğitim görmüş akademisyenlerin 'AB ülkesinde ders verme', 'AB ülkesinde akademik faaliyet yapma' ve 'AB projesinde görev alma düzeyleri' yurtiçinde eğitim almış olanlara göre oldukça fazladır.

Tablo 3.7. Akademisyenlerin herhangi bir AB ülkesinde akademik amaçla bulunma düzeylerine göre dağılımı

	AB ülkesinde ders verme				AB ülkesinde akademik faaliyet			
	Yurtdışı (N=233)	Yurtiçi (N=1453)	z değeri	p değeri	Yurtdışı (N=233)	Yurtiçi (N=1453)	z değeri	p değeri
Hayır vermedim	49,57	82,58	-17,45	0,00**	26,72	61,50	-16,69	0,00**
1-2 günlük	24,14	13,57	6,75	0,00**	10,78	13,77	-2,13	0,04*
3 aya kadar	10,78	2,75	8,11	0,00**	12,50	10,19	1,77	0,08
3 ay–1 yıl arası	3,02	0,69	3,99	0,00**	10,78	10,61	0,13	0,40
1 yıldan fazla	12,50	0,41	13,3	0,00**	39,22	3,93	23,09	0,00**
Toplam	**100,00**	**100,00**			**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.8. Akademisyenlerin herhangi bir AB projesinde görev alma düzeylerine göre dağılımı

	Yurtdışı (N=233)	Yurtiçi (N=1453)	z değeri	p değeri
Hayır	65,09	80,91	-8,76	0,00**
Evet, yürütücü olarak	4,74	2,89	2,26	0,03*
Evet, araştırmacı olarak	21,98	14,13	5,01	0,00**
Evet, hem yürütücü hem de araştırmacı olarak	8,19	2,07	7,49	0,00**
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.9'un yansıttığı verilere göre akademisyenlerin proje yapacak olsalar tercih edecekleri ülke / ülke grupları arasında yine ABD ve Kanada en yüksek oranda tercih edilirken Rusya Federasyonu bunu takip etmektedir. Yurtdışında eğitim görmüş akademisyenler yurtiçinde eğitim görmüş olanlara göre tercihlerini daha ağırlıklı olarak ABD ve Kanada'dan yana kullanmışlardır (% 66). Yurtiçinde eğitim görmüş olanların ise Rusya Federasyonu'nu yurtdışında eğitim görmüşlerden daha fazla tercih ettikleri anlaşılmaktadır (% 24).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.9. Akademisyenlerin proje yapacak olsalar tercih edecekleri ülke / ülke grupları

	Yurtdışı (N=233)	Yurtiçi (N=1453)	z değeri	p değeri
AB ülkeleri	1,29	1,38	-0,22	0,39
ABD, Kanada	65,95	57,20	4,28	0,00**
Rusya Federasyonu	19,83	23,98	-2,37	0,02*
Uzakdoğu ülkeleri	2,59	5,65	-3,37	0,00**
Afrika ülkeleri	5,17	4,96	0,23	0,39
Ortadoğu ülkeleri	1,72	1,93	-0,36	0,37
Orta Asya Türk Cumhuriyetleri	3,02	3,72	-0,98	0,25
Avustralya, Yeni Zelanda	0,43	1,17	-1,78	0,08
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

İlgili soruların akademisyenlerin devlet veya vakıf üniversitelerinden olmalarına göre fark edip etmediği incelendiğinde vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin AB ülkelerinde daha fazla ders verdikleri ve akademik faaliyette bulundukları dikkat çekmektedir (Bkz. Tablo 3.10).

Tablo 3.10. Akademisyenlerin herhangi bir AB ülkesinde akademik amaçla bulunma düzeylerine göre dağılımı

	AB ülkesinde ders verme				AB ülkesinde akademik faaliyet			
	Devlet (N=1507)	Vakıf (N=179)	z değeri	p değeri	Devlet (N=1507)	Vakıf (N=179)	z değeri	p değeri
Hayır vermedim	79,07	69,27	5,29	0,00**	57,81	47,49	4,95	0,00*
1-2 günlük	14,75	17,32	-1,68	0,10	13,49	12,29	0,86	0,28
3 aya kadar	3,79	4,47	-0,83	0,28	10,56	10,06	0,4	0,37
3 ay–1 yıl arası	0,80	2,79	-3,41	0,00**	10,17	14,53	-3,11	0,00**
1 yıldan fazla	1,59	6,15	-5,02	0,00**	7,97	15,64	-5,47	0,00**
Toplam	**100,00**	**100,00**			**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

AB projesinde görev alma düzeylerine bakıldığında, diğer iki soruda olduğu kadar olmasa da, vakıf üniversitelerinde çalışanların daha etkin oldukları görülmektedir. Proje yapmak için tercih edilen ülke / ülke grupları incelendiğinde, akademisyenlerin devlet veya vakıf üniversitelerinde görevli olmalarının, en çok tercih edilen ülke / ülke grupları için istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığı bulunmuştur.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.11. Akademisyenlerin herhangi bir AB projesinde görev alma düzeylerine göre dağılımı

	Devlet (N=1507)	Vakıf (N=179)	z değeri	p değeri
Hayır	79,52	72,07	4,13	0,00**
Evet, yürütücü olarak	2,93	5,03	-2,57	0,02*
Evet, araştırmacı olarak	15,29	14,53	0,51	0,35
Evet, hem yürütücü hem de araştırmacı olarak	2,26	8,38	-6,18	0,00**
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.12. Akademisyenlerin proje yapacak olsalar tercih edecekleri ülke / ülke grupları

	Devlet (N=1507)	Vakıf (N=179)	z değeri	p değeri
AB ülkeleri	1,26	2,23	-1,66	0,10
ABD, Kanada	58,71	55,87	1,38	0,15
Rusya Federasyonu	23,07	26,26	-1,77	0,08
Uzakdoğu ülkeleri	5,45	3,35	2,57	0,02*
Afrika ülkeleri	5,12	3,91	1,48	0,13
Ortadoğu ülkeleri	2,06	0,56	3,62	0,00**
Orta Asya Türk Cumhuriyetleri	3,32	6,15	-3,11	0,00**
Avustralya, Yeni Zelanda	1,00	1,68	-1,64	0,10
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

3.2. Türkiye'nin AB ile Akademik Alanda İş Birliği

Araştırmamızda Türkiye'nin AB ile akademik iş birliğine akademisyenlerin yaklaşımını ortaya koymak için dokuz maddelik bir soru grubu kullanılmıştır. Yöntem bölümünde anlatıldığı üzere sorular 5'li aralıklı ölçekte değerlendirilmiştir. 5'li ölçekte 1=hiç katılmıyorum, 5=tamamen katılıyorum olarak sorulduğundan araştırmamıza katılan akademisyenlerin en fazla 'Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır' ve 'Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı' ifadelerini destekledikleri görülmektedir. Her iki maddeye de verilen yanıtlar ortalama değer olan 3'ün üzerindedir (sırasıyla ortalama=3,87 ve ortalama=3,74). Akademisyenlerin en az katıldıkları maddeler ise ortalama=2,26 ile 'Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir' ve ortalama=2,58 ile 'Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır' olmuştur. 'Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir' ifadesine bu derece düşük katılım olması AB çalışmaları açısından olumsuz bir durum ortaya koymakla birlikte diğer ifade

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

'Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır' ters sorulmuş olduğu için öğrencilerin yurtdışındaki akademik başarılarının öğretim elemanları tarafından yüksek algılandığına ve dolayısıyla olumlu bir duruma işaret etmektedir. 'Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli' ve 'Üniversitelerde AB ile ilgili bir genel bilgilendirme dersinin okutulması yararlıdır' ifadelerine de akademisyenler ortalamanın üstünde katılırken diğer bütün ifadelere katılım ortalamanın – az da olsa – altında kalmıştır (Bkz. Tablo 3.13).

Tablo 3.13. Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliği ile ilgili genel görüş

İfadeler	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama Sıra
Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır.	3,87	1,03	6,89
Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı	3,74	1,12	6,55
Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli	3,27	1,16	5,53
Üniversitelerde AB ile ilgili bir genel bilgilendirme dersinin okutulması yararlıdır.	3,16	1,20	5,22
Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır.	2,94	1,16	4,78
Türk üniversiteleri Erasmus anlaşması yapmakta ders denkliği problemleri nedeniyle zorlanmaktadır.	2,87	1,09	4,66
AB ülkelerinden gelen Erasmus öğrencileri derslerin kalitesini artırmaktadır.	2,66	1,12	4,10
Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır.	2,58	1,09	3,96
Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir.	2,26	0,91	3,31

N=1686, χ^2Friedman(8)=3061,35; p değeri=0,00; 1= hiç katılmıyorum, 5= tamamen katılıyorum

Akademisyenlerin AB ile etkileşimine yönelik sorularda olduğu gibi Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliği soru grubu da akademisyenlerin cinsiyeti, eğitimlerini yurtiçi veya yurtdışında almaları, devlet veya vakıf üniversitelerinde çalışmalarına göre karşılaştırılmıştır. Ancak bu bölümde yer alan ifadeler aralıklı ölçekte toplandığından daha fazla analiz yapma olanağı vermiş ve yaş, unvan, çalışma alanı ve üniversitenin bulunduğu coğrafi alan açısından da sorular karşılaştırılmıştır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.14'den görüleceği üzere 'Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir' ve 'Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır' ifadelerine erkek akademisyenler kadın akademisyenlere göre daha fazla katılmaktadır. Buna karşın 'AB ülkelerinden gelen Erasmus öğrencileri derslerin kalitesini artırmaktadır' ve 'Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır' ifadelerine de kadın akademisyenler erkek akademisyenlere oranla daha fazla katılmaktadır. Bu sonuçlar kadın akademisyenlerin Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliği konusuna daha olumlu baktıklarına işaret etmektedir.

Tablo 3.14. Cinsiyete göre Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliği ile ilgili genel görüş

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı	K	3,73	1,05	-0,45	1587,71	0,65
	E	3,75	1,16			
Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir.	K	2,17	0,84	-3,64	1605,32	0,00**
	E	2,33	0,95			
Üniversitelerde AB ile ilgili bir genel bilgilendirme dersinin okutulması yararlıdır.	K	3,20	1,16	0,90	1684,00	0,37
	E	3,14	1,22			
Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli	K	3,29	1,08	0,60	1599,65	0,55
	E	3,25	1,22			
Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır.	K	2,88	1,12	-1,99	1683,00	0,05
	E	2,99	1,19			
Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır.	K	2,49	1,05	-2,92	1682,00	0,00**
	E	2,64	1,11			
Türk üniversiteleri Erasmus anlaşması yapmakta ders denkliği problemleri nedeniyle zorlanmaktadır.	K	2,87	1,06	0,18	1682,00	0,86
	E	2,86	1,10			
AB ülkelerinden gelen Erasmus öğrencileri derslerin kalitesini artırmaktadır.	K	2,76	1,12	3,14	1682,00	0,00**
	E	2,59	1,12			
Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır.	K	4,02	0,92	5,07	1631,25	0,00**
	E	3,77	1,09			

K=Kadın; E=Erkek; $N_{Kadın}$=698; N_{Erkek}=988; ** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Yaş gruplarına göre verilen yanıtlar karşılaştırıldığında 'Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir' ve 'Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli' ifadeleri hariç tüm ifadelerde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. İlginç şekilde 20 ile 30 yaş arası genç akademisyenlerin genel görüşleri 30 ile 50 yaş arası akademisyenlere olanla daha olumsuz çıkmıştır. 40 ile 50 yaş arası akademisyenler genelde akademik alanda iş birliği ile ilgili en olumlu yaklaşan grup olarak dikkat çekmektedir. Bir başka ilginç nokta ise, 'Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır' ifadesine bütün yaş grupları benzer yanıt vermiştir. 50 ve üzeri yaş grubunda olan akademisyenler, ortalamanın üstünde olmakla beraber, en düşük düzeyde katılımı gösteren grup olmuştur (Bkz. Tablo 3.15).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

Tablo 3.15. Yaş gruplarına göre Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliği ile ilgili genel görüş

İfadeler	Yaş grupları				Test İstatistikleri		
	20'den 30'a	30'dan 40'a	40'dan 50'ye	50 ve üzeri	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
	N=219	N=632	N=438	N=397			
Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı	3,66	3,75	3,85	3,65	2,75	2,79	0,04*
Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir.	2,17	2,24	2,30	2,32	1,63	1,59	0,18
Üniversitelerde AB ile ilgili bir genel bilgilendirme dersinin okutulması yararlıdır.	3,21	3,15	3,27	3,04	2,70	2,72	0,04*
Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli	3,30	3,29	3,31	3,17	1,18	1,17	0,32
Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır.	3,16	2,98	2,90	2,81	4,72	4,65	0,00**
Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır.	2,64	2,70	2,47	2,48	5,25	5,29	0,00**
Türk üniversiteleri Erasmus anlaşması yapmakta ders denkliği problemleri nedeniyle zorlanmaktadır.	3,26	2,91	2,71	2,75	14,41	14,62	0,00**
AB ülkelerinden gelen Yurtdışı Erasmus öğrencileri derslerin kalitesini artırmaktadır.	2,58	2,66	2,80	2,56	3,76	3,99	0,01*
Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır.	3,96	3,92	3,90	3,72	3,93	4,34	0,01*

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.16. Yurtdışında eğitim alıp almamaya göre Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliği ile ilgili genel görüş

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı	Ydışı	4,06	1,04	5,05	322,62	0,00**
	Yiçi	3,69	1,12			
Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir.	Ydışı	2,08	0,88	-3,35	315,20	0,00**
	Yiçi	2,29	0,91			
Üniversitelerde AB ile ilgili bir genel bilgilendirme dersinin okutulması yararlıdır.	Ydışı	3,42	1,25	3,35	301,05	0,00**
	Yiçi	3,12	1,18			
Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli	Ydışı	3,42	1,17	2,12	1684,00	0,03*
	Yiçi	3,24	1,16			
Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır.	Ydışı	3,02	1,04	1,19	333,23	0,24
	Yiçi	2,93	1,18			
Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır.	Ydışı	2,65	1,04	0,99	1682,00	0,32
	Yiçi	2,57	1,10			
Türk üniversiteleri Erasmus anlaşması yapmakta ders denkliği problemleri nedeniyle zorlanmaktadır.	Ydışı	2,75	1,07	-1,78	1682,00	0,08
	Yiçi	2,89	1,09			
AB ülkelerinden gelen Erasmus öğrencileri derslerin kalitesini artırmaktadır.	Ydışı	3,00	1,16	4,90	1682,00	0,00**
	Yiçi	2,61	1,10			
Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır.	Ydışı	4,17	0,96	4,70	1683,00	0,00**
	Yiçi	3,83	1,04			

Ydışı=Yurtdışı; Yiçi=Yurtiçi; $N_{Yurtdışı}$=233; $N_{Yurtiçi}$ =1453; ** p < 0,01; * p < 0,05

'Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir', 'Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli' sorularına verilen yanıtlarda bütün yaş gruplarındaki akademisyenler benzer görüş bildirmişlerdir. Tablo 3.16 yakından incelendiğinde yurt dışında eğitim almış akademisyenlerin, 'Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı', 'Üniversitelerde AB ile ilgili bir genel bilgilendirme dersinin okutulması yararlıdır', Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli', 'AB ülkelerinden gelen Erasmus öğrencileri derslerin kalitesini artırmaktadır', 'Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır' ifadelerinin tümüne daha fazla katıldıkları görülmektedir. Her ne kadar iki grubun ortalaması düşük olsa da, yurtdışında eğitim almış olanlara oranla yurtiçinde eğitim almış akademisyenlerin 'Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir' ifadesine daha fazla katıldığı gözlenmiştir.

Tablo 3.17. Unvana göre Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliği ile ilgili genel görüş

İfadeler	Unvan					Test İstatistikleri		
	Prof.	Doç.	Dr. Öğr. Gr.	Öğr. Gör.	Arş. Gör.	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
	N=310	N=249	N=422	N=340	N=365			
Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı	3,83	3,98	3,73	3,55	3,70	5,98	5,98	0,00*
Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir.	2,33	2,28	2,32	2,24	2,15	2,53	2,34	0,05
Üniversitelerde AB ile ilgili bir genel bilgilendirme dersinin okutulması yararlıdır.	3,03	3,33	3,19	3,11	3,19	2,43	2,44	0,05
Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli	3,17	3,47	3,22	3,19	3,33	3,24	3,21	0,01*
Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır.	2,90	2,94	2,82	2,95	3,12	3,34	3,36	0,01*
Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır.	2,45	2,50	2,64	2,61	2,64	2,05	2,08	0,08
Türk üniversiteleri Erasmus anlaşması yapmakta ders denkliği problemleri nedeniyle zorlanmaktadır.	2,73	2,71	2,80	2,93	3,11	7,25	7,66	0,00**
AB ülkelerinden gelen Yurtdışı Erasmus öğrencileri derslerin kalitesini artırmaktadır.	2,57	2,79	2,68	2,67	2,62	1,31	1,42	0,23
Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır.	3,76	4,02	3,84	3,79	3,99	4,13	4,09	0,00**

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.18. Çalışma alanına göre Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliği ile ilgili genel görüş

İfadeler	Çalışma alanı												Test İstatistikleri		
	E	Fn	F	G	H	İ	M	Mü	Sa	So	Sp	Z	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
N	142	86	53	69	90	39	26	166	234	699	32	49			
Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı	3,85	3,72	3,72	3,68	3,79	2,90	3,58	3,91	3,60	3,81	3,44	3,55	2,96	3,14	0,00**
Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir.	2,14	2,31	2,11	2,28	2,20	2,28	2,19	2,44	2,33	2,20	2,53	2,55	1,99	2,02	0,02*
Üniversitelerde AB ile ilgili bir genel bilgilendirme dersinin okutulması yararlıdır.	3,08	2,79	3,28	2,94	3,68	2,72	2,96	2,78	3,08	3,35	3,41	2,63	7,24	7,22	0,00**
Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli	3,34	3,09	3,49	3,16	3,29	2,31	3,35	3,12	3,36	3,33	3,59	2,90	4,13	4,00	0,00**
Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır.	2,99	2,98	3,19	2,88	3,11	2,77	3,27	2,76	3,06	2,91	3,22	2,73	1,58	1,62	0,09
Değişim programıyla giden öğren-ciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır.	2,57	2,74	2,73	2,07	2,78	2,74	2,50	2,52	2,53	2,59	2,81	2,51	3,00	2,21	0,01*
Türk üniversiteleri Erasmus anlaş-ması yapmakta ders denkliği prob-lemleri nedeniyle zorlanmaktadır.	2,92	2,87	3,10	2,65	3,03	3,21	3,38	2,80	2,98	2,76	3,19	2,96	2,68	2,72	0,00**
AB ülkelerinden gelen Yurtdışı Erasmus öğrencileri derslerin kalitesini artırmaktadır.	2,76	2,58	2,77	2,38	2,22	2,05	2,58	2,62	2,47	2,86	2,38	2,65	6,66	6,63	0,00**
Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır.	4,03	3,86	3,81	3,99	4,01	2,97	4,19	3,78	3,89	3,89	3,84	3,63	3,05	3,63	0,00**

E=Eğitim Bilimleri; Fn=Fen Bilimleri ve Matematik; F=Filoloji; G=Güzel Sanatlar; H=Hukuk; İ=İlahiyat; M=Mimarlık, Planlama ve Tasarım; Mü=Mühendislik; Sa=Sağlık Bilimleri; So=Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler; Sp=Spor Bilimleri; Z=Ziraat, Orman ve Su Ürünleri; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

'Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır', 'Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır' ve 'Türk üniversiteleri Erasmus anlaşması yapmakta ders denkliği problemleri nedeniyle zorlanmaktadır' ifadelerine verilen yanıtlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Verilen yanıtların unvanlara göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde doçentler 'Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı', 'Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli' ve 'Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır' ifadelerini en fazla destekleyenler olarak öne çıkarken, bu soru grubunda yer alan 'Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır' ve 'Türk üniversiteleri Erasmus anlaşması yapmakta ders denkliği problemleri nedeniyle zorlanmaktadır' ifadelerine en fazla katılan ve Türk yükseköğretimini AB'nin gerisinde algılayan grubun araştırma görevlileri olduğu dikkat çekmektedir (Bkz. Tablo 3.17).

Akademisyenlerin çalışma alanlarının da konuya yaklaşımlarını etkileyebileceği düşüncesiyle yapılan analizler Tablo 3.18'de görülebilir. Tablodan anlaşılacağı üzere 'Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır' maddesi hariç tüm maddelere verilen yanıtlar istatistiksel olarak akademisyenlerin çalışma alanına bağlı olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Genel olarak bakıldığında Eğitim bilimleri, Hukuk ve Sosyal bilimlerin birbirlerine daha yakın yanıtlar verdiği ve Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliğini diğer alanlarda çalışanlardan daha fazla ve ortalamanın da üstünde destekledikleri görülmektedir. Buna karşın İlahiyat alanında çalışanların tüm sorularda ve ortalamanın da altında kalarak iş birliğini en az destekleyenler olduğu dikkat çekmektedir. Bu grubu Spor Bilimleri ile Ziraat, Orman ve Su Ürünleri alanında çalışanlar takip etmektedir. Fen ve Mühendislik alanında çalışan akademisyenler diğer alanlara göre daha fazla ortalamaya yakın yanıtlar vermişlerdir. 'Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı' ifadesine en fazla katılanlarında mühendisler olması çalışmanın önemli bulgularındandır.

Tablo 3.19 incelendiğinde, vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin devlet üniversitelerinde çalışanlara göre AB projelerine daha fazla katılım istediği görülmektedir. Özellikle 'AB ülkelerinden gelen Erasmus öğrencileri derslerin kalitesini artırmaktadır' ve 'Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır' ifadelerine daha fazla katıldıkları görülmektedir. Yine benzer doğrultuda 'Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır' ve 'Türk üniversiteleri Erasmus anlaşması yapmakta ders denkliği problemleri nedeniyle zorlanmaktadır' ifadelerine daha fazla katıldıkları bulgusu tespit edilmektedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.19. Üniversite türüne göre Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliği ile ilgili genel görüş

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı	D	3,71	1,12	-3,43	230,60	0,00**
	V	3,99	1,04			
Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir.	D	2,30	0,93	5,44	258,81	0,00**
	V	1,98	0,70			
Üniversitelerde AB ile ilgili bir genel bilgilendirme dersinin okutulması yararlıdır.	D	3,15	1,21	-1,42	1684,00	0,16
	V	3,28	1,11			
Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli	D	3,25	1,17	-1,70	1684,00	0,09
	V	3,41	1,11			
Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır.	D	2,96	1,17	1,24	1683,00	0,22
	V	2,84	1,08			
Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır.	D	2,60	1,09	2,01	1682,00	0,04*
	V	2,42	1,05			
Türk üniversiteleri Erasmus anlaşması yapmakta ders denkliği problemleri nedeniyle zorlanmaktadır.	D	2,89	1,09	2,49	1682,00	0,01*
	V	2,68	1,06			
AB ülkelerinden gelen Erasmus öğrencileri derslerin kalitesini artırmaktadır.	D	2,60	1,11	-6,39	1682,00	0,00**
	V	3,16	1,12			
Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır.	D	3,83	1,04	-5,08	239,15	0,00**
	V	4,20	0,90			

D=Devlet; V=Vakıf; N_{Devlet}=1507; $N_{Vakıf}$ =179; ** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.20'de, Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliğine ilişkin soru gruplarına verilen yanıtların akademisyenlerin çalıştığı üniversitelerin bulunduğu coğrafi bölgeye göre analizi sunulmaktadır. Sorular genelinde iş birliğine en olumlu yaklaşan bölge Marmara Bölgesi olurken bunu Ege ve İç Anadolu takip etmektedir. İşbirliğine yaklaşımı en uzak olan bölge ise Karadeniz Bölgesi olarak dikkat çekmektedir. Keza, Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki üniversitelerde çalışan akademisyenlerin de birçok ifadede iş birliğine karşı mesefeli durdukları gözlenmiştir. Diğer yanıtlara oranla daha ortada kalan ama yer yer olumlu tarafa daha fazla yaklaşanlar ise Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki üniversitelerde çalışan akademisyenler olarak tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 3.20).

Tablo 3.20. Coğrafi bölgeye göre Türkiye'nin AB ile akademik alanda iş birliği ile ilgili genel görüş

İfadeler	Mar	İçA	Ege	Ak	GdA	Ka	Do	Test İstatistikleri		
	N=611	N=307	N=125	N=160	N=67	N=213	N=203	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı	3,89	3,79	3,86	3,72	3,75	3,46	3,46	5,95	6,20	0,00**
Türk kamuoyu AB konusunda yeterince bilgi sahibidir.	2,18	2,20	2,12	2,31	2,24	2,46	2,45	4,53	4,67	0,00**
Üniversitelerde AB ile ilgili bir genel bilgilendirme dersinin okutulması yararlıdır.	3,27	3,07	3,24	3,20	3,30	2,97	3,08	2,25	2,36	0,03*
Ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli	3,40	3,22	3,25	3,28	3,25	2,99	3,26	3,24	3,33	0,00**
Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır.	2,91	2,94	3,09	2,88	3,30	2,79	3,05	2,33	2,34	0,03*
Değişim programıyla giden öğrenciler Avrupa üniversitelerinde derslerde zorlanmakta veya başarılı olamamaktadır.	2,48	2,50	2,41	2,66	2,67	2,72	2,87	4,81	4,87	0,00**
Türk üniversiteleri Erasmus anlaşması yapmakta ders denkliği problemleri nedeniyle zorlanmaktadır.	2,78	2,82	2,80	2,94	2,97	2,98	3,04	2,28	2,35	0,03*
AB ülkelerinden gelen Yurtdışı Erasmus öğrencileri derslerin kalitesini artırmaktadır.	2,86	2,63	2,64	2,60	2,67	2,39	2,46	6,34	6,62	0,00**
Erasmus değişim programları Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağlamaktadır.	4,02	3,84	3,94	3,91	3,82	3,63	3,67	5,31	5,45	0,00**

Mar=Marmara; İçA=İç Anadolu; Ege=Ege; Ak=Akdeniz; GdA=Güneydoğu Anadolu; Ka=Karadeniz; Do=Doğu Anadolu

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

3.3. AB'nin İmajı

AB'nin genel imajı aralıklı ölçekte tek soru ile ölçülmüştür. Verilen yanıtlar 5'li ölçekte ortalama değerin az da olsa üstünde ve olumlu yönde çıkmıştır (Ortalama=3,33). Akademisyenlerin verdikleri yanıtların dağılımını daha açık görmek için bütün seçeneklere verilen yanıtların dağılımı Şekil 3.21'de incelenebilir. Araştırmaya katılan akademisyenlerin sadece % 5'i AB'nin genel imajını 'çok olumsuz' olarak tanımlarken, % 16'lık bir kesim de 'olumsuz' olarak tanımlamıştır. Örnek grubumuzun % 50'si ise 'olumlu' veya 'çok olumlu' yanıtı vermiştir.

Tablo 3.21. Avrupa Birliği'nin genel imajı

Avrupa Birliği'nin genel imajı	Ortalama	Std. Sapma
	3,33	1,00

N=1686, 1= çok olumsuz, 5= çok olumlu

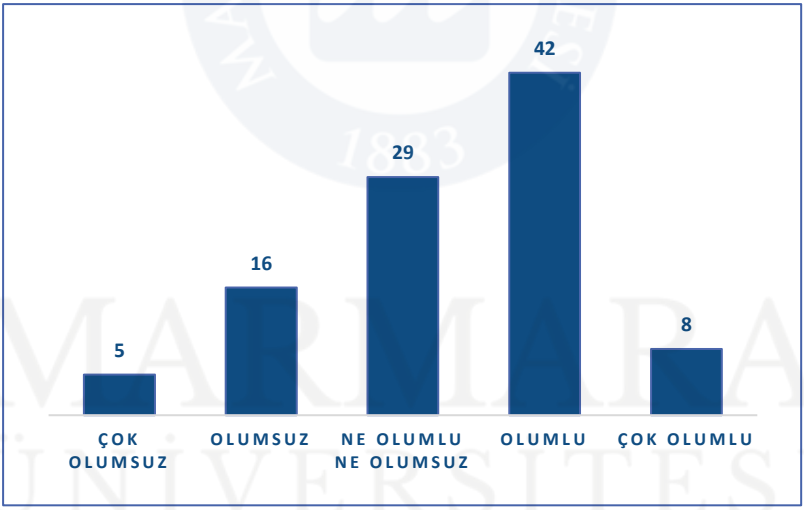

Şekil 3.1. Avrupa Birliği'nin genel imajı sorularına verilen yanıtların % dağılımı

Yapılan t testi sonuçları kadın akademisyenlerin AB'ye bakışının erkek akademisyenlerden daha olumlu olduğunu ortaya koymaktadır (sırasıyla ortalama=3,42; ortalama=3,26). Yaş gruplarına göre verilen yanıtlar anlamlı bir farklılık göstermemiş, tüm yaş grupları ortalamanın üstünde olumlu yönde yanıt vermişlerdir (Bkz. Tablo 3.22 ve 3.23)

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.22. Cinsiyete göre Avrupa Birliği'nin genel imajı

	N	Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Kadın	698	3,42	0,90	3,45	1627,30	0,00**
Erkek	988	3,26	1,06			

** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.23. Yaş gruplarına göre Avrupa Birliği'nin genel imajı

Yaş grupları	N	Ort.	Std. Sapma	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
20'den 30 yaşa kadar	219	3,38	0,89	1,32	1,35	0,27
30'dan 40 yaşa kadar	632	3,32	1,00			
40'dan 50 yaşa kadar	438	3,37	1,03			
50'den 60 yaş ve üzeri	397	3,25	1,02			

** p < 0,01; * p < 0,05

Yurtdışında eğitim alan akademisyenlerin AB imajı algısının yurtiçinde eğitim alan akademisyenlerden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır (ortalama=3,57; ortalama=3,29).

Tablo 3.24. Yurtdışında eğitim alıp almamaya göre Avrupa Birliği'nin genel imajı

	N	Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Yurtdışı	232	3,57	0,88	4,43	336,06	0,00**
Yurtiçi	1453	3,29	1,01			

** p < 0,01; * p < 0,05

Unvana göre verilen yanıtların farklılık gösterip göstermemesi incelendiğinde, doçentler ve araştırma görevlileri, AB imajı algısının en yüksek olduğu gruplar olarak tespit edilmiştir. Bu grupları profesörler izlemektedir. Doktor öğretim üyeleri ve öğretim görevlileri ise AB imajı algısının en düşük düzeyde olduğu gruplar olarak tespit edilmiştir. Ancak bütün grupların verdikleri yanıtların ortalama değerin (3 puanın) üstünde olduğu da gözden kaçırılmamalıdır (Bkz. Tablo 3.25).

Tablo 3.25. Unvana göre Avrupa Birliği'nin genel imajı

Unvan	N	Ort.	Std. Sapma	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
Profesör	310	3,34	0,99	2,67	2,70	0,03*
Doçent	249	3,43	1,01			
Doktor öğretim üyesi	422	3,28	1,02			
Öğretim görevlisi	340	3,21	1,02			
Araştırma görevlisi	365	3,41	0,93			

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.26'da, Avrupa Birliği'nin genel imajına yönelik soruya verilen yanıtların akademisyenlerin çalışma alanlarına göre farkları görülebilir. Buradan anlaşılacağı üzere ilahiyat alanında çalışan akademisyenler AB konusunda en olumsuz imaja sahip grup olarak öne çıkmaktadır (ortalama=2,69). Benzer şekilde spor bilimleri ve ziraat, orman ve su ürünleri alanında çalışanlar arasında AB'nin imajı ortalamanın altındadır. Diğer alanlarda çalışanların ortalamaları olumlu yönde bulunmuştur.

Tablo 3.26. Çalışma alanına göre Avrupa Birliği'nin genel imajı

Çalışma alanı	N	Ort.	Std. Sapma	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
Eğitim Bilimleri	142	3,35	1,00			
Fen Bilimleri ve Matematik	86	3,29	1,15			
Filoloji	53	3,34	0,85			
Güzel Sanatlar	69	3,33	1,04			
Hukuk	90	3,49	0,89			
İlahiyat	39	2,69	1,13			
Mimarlık, Planlama ve Tasarım	26	3,42	0,86	2,69	3,05	0,00**
Mühendislik	166	3,23	1,02			
Sağlık Bilimleri	234	3,37	0,93			
Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	699	3,38	0,99			
Spor Bilimleri	32	2,97	1,09			
Ziraat, Orman ve Su Ürünleri	49	2,96	0,98			

** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.27'de yer alan t testi sonuçlarına göre vakıf üniversitelerinde çalışanların AB imajı algısı devlet üniversitelerinde çalışan akademisyenlerden yüksek çıkmıştır (ortalama=3,31; ortalama=3,50).

Tablo 3.27. Üniversite türüne göre Avrupa Birliği'nin genel imajı

	N	Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Devlet	1507	3,31	1,01	-2,71	237,86	0,01*
Vakıf	179	3,50	0,88			

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.28. Coğrafi bölgeye göre Avrupa Birliği'nin genel imajı

Bölge	N	Ort.	Std. Sapma	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
Marmara	611	3,50	0,89			
İç Anadolu	307	3,34	1,00			
Ege	125	3,38	0,95			
Akdeniz	160	3,35	0,94	8,88	9,50	0,00**
Güneydoğu Anadolu	67	3,30	1,03			
Karadeniz	213	2,94	1,13			
Doğu Anadolu	203	3,13	1,08			

** p < 0,01; * p < 0,05

Brown-Forsythe, Welch ANOVA testleri Karadeniz Bölgesi'ndeki üniversitelerde çalışan akademisyenlerin AB imajı algısının en düşük düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır (ortalama=2,94). En yüksek AB imajı algısı ise Marmara Bölgesi'nde çalışan akademisyenler arasında bulunmaktadır (ortalama=3,50) (Bkz. Tablo 3.28).

3.4. Akademisyenlerin Algısında AB Ne İfade Etmektedir?

Akademisyenlerin Avrupa Birliği'ne bakışlarını ortaya koymak amacıyla, literatürde AB ile ilişkilendirilen toplam 11 kavram akademisyenlere sorulmuş ve bu kavramların onlara göre AB ile ne derece örtüştüğünü değerlendirmeleri istenmiştir. Örneklem grubundan gelen yanıtlar aşağıda analiz edilmiştir.

Tablo 3.29. AB ne ifade etmektedir

İfadeler	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama Sıra
Kültürel çeşitlilik	3,55	1,03	7,27
İnsan haklarına saygı	3,52	1,09	7,23
Ekonomik ve sosyal refah	3,51	1,03	7,21
Demokrasi ve hukukun üstünlüğü	3,45	1,13	7,00
En üst düzeyde hak ve özgürlükler	3,29	1,04	6,44
Hristiyan birliği	3,08	1,31	6,03
Barış ve güvenlik alanı	3,13	1,03	5,98
Azınlık haklarına saygı	2,95	1,13	5,34
Irkçılık ve ayrımcılık ortamı	2,78	1,13	5,17
Egemenlik kaybı ve bağımlılık	2,42	1,06	4,22
Ulusal kimlik kaybı	2,39	1,08	4,10

N=1686, χ^2Friedman(10)=2559,76; *p* değeri=0,00; 1= hiç, 5= tamamen

Tablo 3.29'da görüldüğü üzere çalışmaya katılan akademisyenler tarafından AB ile en fazla örtüştürülen kavramlar 'Kültürel çeşitlilik', 'İnsan haklarına saygı', 'Ekonomik ve sosyal refah' ve 'Demokrasi ve hukukun üstünlüğü' olarak öne

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

çıkmaktadır. En az bağdaştırılan kavramlar ise 'Ulusal kimlik kaybı', 'Egemenlik kaybı ve bağımlılık', 'Irkçılık ve ayrımcılık ortamı'dır. Burada dikkat çekici bir nokta 'Azınlık haklarına saygı'nın da ortalamanın altında değerlendirilmesi olabilir. 'Hristiyan birliği' kavramı ile AB'nin örtüştürülmesi de akademisyenlerce ortalamanın az da olsa üstünde değerlendirilmiş ve kararsızlıkla olumlu arasında bir yer almıştır (ortalama=3,08). 'Barış ve güvenlik alanı' kavramı da benzer şekilde kararsızlıktan az da olsa olumlu tarafa kaymış bir diğer kavramdır (ortalama=3,13).

AB ile ilişkilendirilen kavramların algılanışında cinsiyete göre farklılık olup olmadığı incelendiğinde Tablo 3.30'da görüleceği üzere erkek akademisyenlerin kadın akademisyenlere göre AB'yi 'Egemenlik kaybı ve bağımlılık', 'Hristiyan birliği', 'Ulusal kimlik kaybı' kavramlarıyla ilişkilendirdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 3.30. Cinsiyete göre AB ne ifade etmektedir

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Ekonomik ve sosyal refah	K	3,46	0,99	-1,69	1552,28	0,09
	E	3,55	1,05			
Demokrasi ve hukukun üstünlüğü	K	3,45	1,05	0,21	1594,55	0,83
	E	3,44	1,18			
Kültürel çeşitlilik	K	3,60	0,97	1,74	1573,21	0,08
	E	3,51	1,06			
Egemenlik kaybı ve bağımlılık	K	2,24	0,99	-5,94	1569,42	0,00**
	E	2,55	1,09			
Hristiyan birliği	K	2,92	1,25	-4,16	1563,42	0,00**
	E	3,19	1,35			
Barış ve güvenlik alanı	K	3,12	0,99	-0,46	1559,07	0,64
	E	3,14	1,06			
Irkçılık ve ayrımcılık ortamı	K	2,72	1,09	-1,92	1683,00	0,05
	E	2,83	1,15			
En üst düzeyde hak ve özgürlükler	K	3,29	0,98	0,00	1582,27	1,00
	E	3,29	1,08			
Ulusal kimlik kaybı	K	2,21	1,00	-5,92	1590,94	0,00**
	E	2,52	1,11			
İnsan haklarına saygı	K	3,55	1,01	0,93	1600,41	0,35
	E	3,50	1,15			
Azınlık haklarına saygı	K	2,91	1,07	-1,15	1582,61	0,25
	E	2,98	1,18			

K=Kadın; E=Erkek; $N_{Kadın}$=698; N_{Erkek}=988; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Akademisyenlerin yaşları dikkate alındığında 'Ekonomik ve sosyal refah' kavramıyla AB'yi en fazla örtüştüren grup 20 ile 30 yaş arası genç akademisyenler; 'Demokrasi ve hukukun üstünlüğü' kavramıyla AB'yi en fazla örtüştüren grup 50 yaş

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ve üzeri akademisyenler olarak görülmektedir. 'Hristiyan birliği' kavramı ile AB'yi en fazla ilişkilendirenler 40 ve 50 yaş arası akademisyenler olurken aynı kavramı AB ile en az ilişkilendirenler ise 20 ile 30 yaş arası akademisyenler olarak tespit edilmiştir (sırasıyla ortamala=3,63; ortamala=2,88) (Bkz. Tablo 3.31).

Tablo 3.31. Yaş gruplarına göre AB ne ifade etmektedir

İfadeler	Yaş grupları				Test İstatistikleri		
	20'den 30'a	30'dan 40'a	40'dan 50'ye	50 ve üzeri	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
N	219	632	438	397			
Ekonomik ve sosyal refah	3,74	3,51	3,50	3,41	5,57	5,16	0,00**
Demokrasi ve hukukun üstünlüğü	3,35	3,37	3,50	3,55	2,77	2,79	0,04*
Kültürel çeşitlilik	3,65	3,58	3,53	3,45	2,22	2,17	0,08
Egemenlik kaybı ve bağımlılık	2,43	2,44	2,37	2,45	0,52	0,51	0,67
Hristiyan birliği	2,88	3,06	3,22	3,05	3,63	3,49	0,01*
Barış ve güvenlik alanı	3,07	3,13	3,14	3,15	0,31	0,31	0,82
Irkçılık ve ayrımcılık ortamı	2,86	2,78	2,77	2,76	0,42	0,43	0,74
En üst düzeyde hak ve özgürlükler	3,26	3,25	3,33	3,32	0,71	0,74	0,55
Ulusal kimlik kaybı	2,47	2,32	2,42	2,42	1,35	1,32	0,26
İnsan haklarına saygı	3,57	3,54	3,52	3,46	0,59	0,61	0,62
Azınlık haklarına saygı	2,80	2,96	3,00	2,95	1,82	1,71	0,14

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Akademisyenlerin eğitimlerini yurtdışında veya yurtiçinde tamamlamış olmalarının AB ile ilişkilendirilen kavramlara bakış açılarını ne ölçüde etkilediği incelendiğinde, olumlu kavramlar olan 'Ekonomik ve sosyal refah', 'Demokrasi ve hukukun üstünlüğü', 'Barış ve güvenlik alanı', 'En üst düzeyde hak ve özgürlükler', 'İnsan haklarına saygı' ve 'Azınlık haklarına saygı' kavramlarının farklı algılandığı saptanmıştır. Buna karşın, olumsuz kavramlar olarak sunulan 'Hristiyan birliği 've 'Ulusal kimlik kaybı'nın istatistiksel olarak farklı algılandığı tespit edilmiştir. Yurtdışında eğitim almış akademisyenlerin yurtiçinde eğitim görmüş akademisyenlere oranla 'Ulusal kimlik kaybı' hariç diğer tüm kavramları AB ile daha fazla ilişkilendirdikleri görülmektedir (Bkz. Tablo 3.32).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.32. Yurtdışında eğitim alıp almamaya göre AB ne ifade etmektedir

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Ekonomik ve sosyal refah	Ydışı	3,72	0,94	3,45	326,54	0,00**
	Yiçi	3,48	1,03			
Demokrasi ve hukukun üstünlüğü	Ydışı	3,81	0,95	6,02	347,15	0,00**
	Yiçi	3,39	1,15			
Kültürel çeşitlilik	Ydışı	3,65	1,01	1,59	1683,00	0,11
	Yiçi	3,53	1,03			
Egemenlik kaybı ve bağımlılık	Ydışı	2,35	0,93	-1,20	338,97	0,23
	Yiçi	2,43	1,08			
Hristiyan birliği	Ydışı	2,73	1,18	-4,74	331,38	0,00**
	Yiçi	3,13	1,33			
Barış ve güvenlik alanı	Ydışı	3,43	0,93	4,80	1683,00	0,00**
	Yiçi	3,08	1,04			
Irkçılık ve ayrımcılık ortamı	Ydışı	2,70	1,06	-1,26	1683,00	0,21
	Yiçi	2,80	1,14			
En üst düzeyde hak ve özgürlükler	Ydışı	3,55	0,93	4,19	1682,00	0,00**
	Yiçi	3,24	1,05			
Ulusal kimlik kaybı	Ydışı	2,15	0,94	-4,13	338,02	0,00**
	Yiçi	2,43	1,09			
İnsan haklarına saygı	Ydışı	3,78	0,92	4,55	347,73	0,00**
	Yiçi	3,48	1,11			
Azınlık haklarına saygı	Ydışı	3,36	1,05	5,98	1683,00	0,00**
	Yiçi	2,88	1,13			

Ydışı=Yurtdışı; Yiçi=Yurtiçi; $N_{Yurtdışı}$=233; $N_{Yurtiçi}$ =1453; ** p < 0,01; * p < 0,05

Unvanlara göre karşılaştırmalar yapıldığında Brown-Forsythe, Welch ANOVA testlerinin sonuçları sadece üç kavramda anlamlı farklılık olduğunu ortaya koymuştur. AB'yi 'Ekonomik ve sosyal refah' ile en fazla ilişkilendiren bir grup araştırma görevlileri olmuştur. Doçentler de aynı kavrama benzer oranda katılırken, AB'yi ayrıca 'Demokrasi ve hukukun üstünlüğü' ve 'Kültürel çeşitlilik' kavramlarıyla da en yüksek düzeyde örtüştüren grup olarak dikkat çekmektedir. (Bkz. Tablo 3.33).

Tablo 3.34'te görüleceği üzere çalışma alanlarına göre kavramların AB ile örtüştürülmesi 'barış ve güvenlik alanı' hariç tüm kavramlarda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklara işaret etmektedir. Yanıtlara genel olarak bakıldığında olumsuz kavramları en fazla AB ile örtüştürenler ilahiyat alanında çalışanlar olarak öne çıkmakta, bunu spor bilimleri ile ziraat, orman ve su ürünleri alanlarında çalışanlar takip etmektedir. Olumlu kavramlarla AB'yi en fazla örtüştürenler ise hukuk ve güzel sanatlar alanında çalışanlardır. Ayrıca, tüm kavramlarda olmasa da sosyal bilimler alanında çalışanlar da AB'yi olumlu kavramlarla daha fazla örtüştürmektedir.

Tablo 3.33. Unvana göre AB ne ifade etmektedir

İfadeler	Unvan					Test İstatistikleri		
	Prof.	Doç.	Dr. Öğr. Gr.	Öğr. Gör.	Arş. Gör.	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
	N=310	N=249	N=422	N=340	N=365			
Ekonomik ve sosyal refah	3,40	3,60	3,55	3,37	3,65	4,63	4,71	0,00**
Demokrasi ve hukukun üstünlüğü	3,54	3,59	3,47	3,30	3,37	3,29	3,34	0,01*
Kültürel çeşitlilik	3,44	3,68	3,48	3,57	3,61	2,89	2,79	0,03*
Egemenlik kaybı ve bağımlılık	2,39	2,35	2,46	2,41	2,46	0,55	0,57	0,69
Hristiyan birliği	3,07	3,08	3,13	3,16	2,94	1,56	1,55	0,18
Barış ve güvenlik alanı	3,10	3,19	3,14	3,06	3,16	0,76	0,77	0,55
Irkçılık ve ayrımcılık ortamı	2,74	2,71	2,81	2,81	2,81	0,59	0,60	0,66
En üst düzeyde hak ve özgürlükler	3,35	3,37	3,27	3,18	3,30	1,58	1,57	0,18
Ulusal kimlik kaybı	2,34	2,32	2,40	2,49	2,37	1,28	1,27	0,28
İnsan haklarına saygı	3,50	3,62	3,48	3,43	3,61	1,86	1,85	0,12
Azınlık haklarına saygı	3,00	3,05	2,94	2,89	2,90	1,02	1,04	0,38

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.34. Çalışma alanına göre AB ne ifade etmektedir

İfadeler		Çalışma alanı												Test İstatistikleri		
		E	Fn	F	G	H	İ	M	Mü	Sa	So	Sp	Z	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
	N	142	86	53	69	90	39	26	166	234	699	32	49			
Ekonomik ve sosyal refah		3,54	3,27	3,49	3,48	3,72	3,15	3,31	3,49	3,46	3,61	2,97	3,22	3,85	3,11	0,00**
Demokrasi ve hukukun üstünlüğü		3,37	3,34	3,32	3,64	3,64	2,74	3,62	3,31	3,46	3,54	3,00	3,16	3,32	3,29	0,00**
Kültürel çeşitlilik		3,82	3,45	3,47	3,68	3,43	3,18	3,62	3,51	3,49	3,57	3,56	3,39	1,95	1,92	0,03*
Egemenlik kaybı ve bağımlılık		2,30	2,44	2,36	2,23	2,44	2,87	2,04	2,48	2,26	2,49	2,25	2,65	2,52	2,47	0,00**
Hristiyan birliği		3,10	3,24	3,02	3,01	2,87	3,74	2,69	3,21	3,08	2,99	3,25	3,53	2,54	2,54	0,00**
Barış ve güvenlik alanı		3,15	3,03	3,17	3,29	3,03	2,69	3,38	3,07	3,09	3,20	2,88	2,92	1,92	1,80	0,05
Irkçılık ve ayrımcılık ortamı		2,73	2,93	2,68	2,64	2,58	3,46	2,62	2,85	2,76	2,76	3,13	2,92	2,11	2,19	0,01*
En üst düzeyde hak ve özgürlükler		3,19	3,20	3,23	3,48	3,37	2,82	3,50	3,09	3,29	3,38	3,16	3,00	2,96	2,80	0,00**
Ulusal kimlik kaybı		2,27	2,48	2,27	2,43	2,16	3,31	2,38	2,61	2,36	2,31	2,47	2,78	4,05	4,79	0,00**
İnsan haklarına saygı		3,54	3,45	3,23	3,72	3,67	2,72	3,77	3,48	3,57	3,57	3,28	3,14	4,31	3,69	0,00**
Azınlık haklarına saygı		2,98	2,86	2,92	3,01	3,14	2,41	3,08	2,92	2,86	3,02	2,50	2,71	2,56	2,26	0,01*

E=Eğitim Bilimleri; Fn=Fen Bilimleri ve Matematik; F=Filoloji; G=Güzel Sanatlar; H=Hukuk; İ=İlahiyat; M=Mimarlık, Planlama ve Tasarım; Mü=Mühendislik; Sa=Sağlık Bilimleri; So=Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler; Sp=Spor Bilimleri; Z=Ziraat, Orman ve Su Ürünleri

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.35. Üniversite türüne göre AB ne ifade etmektedir

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Ekonomik ve sosyal refah	D	3,48	1,04	-4,35	239,00	0,00**
	V	3,79	0,89			
Demokrasi ve hukukun üstünlüğü	D	3,39	1,15	-7,31	264,16	0,00**
	V	3,90	0,84			
Kültürel çeşitlilik	D	3,52	1,03	-2,92	232,81	0,00**
	V	3,74	0,94			
Egemenlik kaybı ve bağımlılık	D	2,45	1,07	3,76	238,85	0,00**
	V	2,17	0,92			
Hristiyan birliği	D	3,13	1,32	5,44	235,74	0,00**
	V	2,62	1,17			
Barış ve güvenlik alanı	D	3,10	1,04	-2,89	1683,00	0,00**
	V	3,34	0,94			
Irkçılık ve ayrımcılık ortamı	D	2,81	1,14	3,05	235,79	0,00**
	V	2,56	1,01			
En üst düzeyde hak ve özgürlükler	D	3,25	1,05	-4,40	1682,00	0,00**
	V	3,61	0,91			
Ulusal kimlik kaybı	D	2,43	1,08	4,58	237,43	0,00**
	V	2,08	0,94			
İnsan haklarına saygı	D	3,48	1,11	-5,34	248,99	0,00**
	V	3,87	0,89			
Azınlık haklarına saygı	D	2,92	1,14	-3,44	1683,00	0,00**
	V	3,22	1,04			

D=Devlet; V=Vakıf; N_{Devlet}=1507; $N_{Vakıf}$ =179; ** p < 0,01; * p < 0,05

'AB ne ifade etmektedir?' sorusuna verilen yanıtlar tüm kavramlar için akademisyenlerin çalıştığı üniversitenin devlet veya vakıf olmasına göre fark etmektedir. Vakıf üniversitesinde çalışan akademisyenler devlet üniversitelerinde çalışanlara göre AB ile olumlu kavramları daha fazla örtüştürürken olumsuz kavramları daha az ilişkilendirmiştir. (Bkz. Tablo 3.35).

Son olarak AB ile ilişkilendirilen kavramlara verilen yanıtların üniversitelerin yer aldığı bölgelere göre farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir. AB ile olumsuz kavramları en fazla örtüştüren ve olumlu kavramları da en az örtüştürenler Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde çalışan akademisyenler olurken, olumlu kavramlarla AB'yi en fazla örtüştüren ve olumsuzlarla da en az örtüştürenler genelde Marmara Bölgesi'nde çalışan akademisyenler olarak gözükmektedir (Bkz. Tablo 3.36).

Tablo 3.36. Coğrafi bölgeye göre AB ne ifade etmektedir

İfadeler	Bölgeler							Test İstatistikleri		
	Mar	İçA	Ege	Ak	GdA	Ka	Do	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
	N=611	N=307	N=125	N=160	N=67	N=213	N=203			
Ekonomik ve sosyal refah	3,63	3,59	3,42	3,49	3,67	3,30	3,29	4,96	5,13	0,00**
Demokrasi ve hukukun üstünlüğü	3,64	3,57	3,59	3,39	3,31	3,02	3,11	11,26	11,84	0,00**
Kültürel çeşitlilik	3,64	3,54	3,65	3,65	3,61	3,30	3,37	4,08	4,30	0,00**
Egemenlik kaybı ve bağımlılık	2,27	2,52	2,44	2,37	2,37	2,63	2,58	4,93	4,58	0,00**
Hristiyan birliği	2,87	3,05	2,98	3,09	3,04	3,54	3,28	7,79	7,68	0,00**
Barış ve güvenlik alanı	3,25	3,18	3,16	3,14	3,22	2,87	2,91	5,02	5,26	0,00**
Irkçılık ve ayrımcılık ortamı	2,64	2,76	2,69	2,74	3,06	3,08	2,96	5,45	5,67	0,00**
En üst düzeyde hak ve özgürlükler	3,44	3,37	3,48	3,29	3,22	2,91	3,01	9,40	10,60	0,00**
Ulusal kimlik kaybı	2,19	2,31	2,38	2,41	2,57	2,71	2,69	9,85	9,21	0,00**
İnsan haklarına saygı	3,68	3,61	3,70	3,57	3,45	3,10	3,24	9,64	10,47	0,00**
Azınlık haklarına saygı	3,09	3,04	3,00	3,01	2,90	2,62	2,67	6,81	6,85	0,00**

Mar=Marmara; İçA=İç Anadolu; Ege=Ege; Ak=Akdeniz; GdA=Güneydoğu Anadolu; Ka=Karadeniz; Do=Doğu Anadolu
** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

3.5. Türkiye için AB ile İş Birliği Yerine Alternatif Olabilecek Ülke/Ülke Grupları

Bu kısımda akademisyenlerin Türkiye için AB ile iş birliği yerine alternatif olarak düşündükleri ülke ve / veya ülke grupları incelenmiştir. Tablo 3.37 çalışmaya katılan akademisyenlerin % 32'sinin AB'ye alternatif düşünmediklerine işaret etmektedir. AB'ye en büyük alternatif ise % 28'lik bir oranla Türk Cumhuriyetleri olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 3.37. Türkiye için AB ile iş birliği yerine alternatif olabilecek ülke / ülke grupları

	Frekans	Yüzde
Türk Cumhuriyetleri	471	27,94
İslam ülkeleri	154	9,13
Uzak Doğu ülkeleri	140	8,30
Balkan ülkeleri	138	8,19
Afrika ülkeleri	101	5,99
ABD	69	4,09
Çin	56	3,32
Rusya	22	1,30
Hiç biri	535	31,73
Toplam	**1686**	**100**

Türkiye için AB ile iş birliği yerine alternatif olabilecek ülke / ülke grupları tercihlerinin akademisyenlerin cinsiyetine göre karşılaştırılması Tablo 3.38 de yer almaktadır. Sonuçlar AB'ye alternatif olmadığını düşünenlerin cinsiyete göre farklılık göstermediğini ancak alternatif belirtenler arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Her iki cinsiyetteki akademisyenler için AB'ye alternatif olarak Türk Cumhuriyetleri ilk sırada yer almaktadır. Ancak, kadın akademisyenler Balkan ülkeleri, Uzak Doğu ülkeleri ve ABD'yi erkek akademisyenlere oranla daha fazla tercih etmektedir. Buna mukabil erkek akademisyenler ise, AB'ye alternatif olarak Türk Cumhuriyetlerini ve İslam ülkelerini kadın akademisyenlerden daha fazla tercih etmektedirler.

Eğitimini yurtiçi veya yurtdışında alınmasının AB ile iş birliği yerine alternatif olabilecek ülke / ülke grupları tercihine etkisi incelendiğinde, yurtdışında eğitim almış akademisyenlerin % 50'sinin AB'ye alternatif olmadığını düşündükleri dikkat çekmektedir (Bkz. Tablo 3.39). Buna karşın yurtiçinde eğitim almış akademisyenlerden sadece % 29'u AB'ye alternatif olmadığını ifade etmişlerdir. Her iki grup için de ikinci alternatif Türk Cumhuriyetleri'dir. Burada dikkat çeken husus, yurtiçinde eğitim alanların bu seçeneği tercih etme oranının yurtdışında eğitim alanların iki katından fazla olmasıdır (sırasıyla % 30, % 13).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.38. Cinsiyete göre Türkiye için AB ile iş birliği yerine alternatif olabilecek ülke / ülke grupları

	Kadın	Erkek	z değeri	p değeri
Türk Cumhuriyetleri	22,49	31,78	-4,91	0,00**
İslam ülkeleri	1,86	8,91	-7,12	0,00**
Uzak Doğu ülkeleri	10,74	8,00	2,30	0,03*
Balkan ülkeleri	13,04	4,96	7,14	0,00**
Afrika ülkeleri	0,86	1,62	-1,83	0,08
ABD	9,46	7,29	1,92	0,06
Çin	4,87	2,23	3,71	0,00**
Rusya	4,58	3,74	1,03	0,24
Hiç biri	32,09	31,48	0,31	0,38
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.39. Yurtdışında eğitim alıp almamaya göre Türkiye için AB ile iş birliği yerine alternatif olabilecek ülke / ülke grupları

	Yurtdışı	Yurtiçi	z değeri	p değeri
Türk Cumhuriyetleri	13,36	30,26	-9,49	0,00**
İslam ülkeleri	4,74	6,19	-1,46	0,14
Uzak Doğu ülkeleri	9,48	9,08	0,34	0,38
Balkan ülkeleri	7,33	8,46	-1,00	0,24
Afrika ülkeleri	0,86	1,38	-1,25	0,18
ABD	7,76	8,25	-0,43	0,36
Çin	3,45	3,30	0,21	0,39
Rusya	3,45	4,20	-0,92	0,26
Hiç biri	49,57	28,89	10,33	0,00**
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

Devlet ve vakıf üniversiteleri karşılaştırılması da yukarıdaki bulgulara benzer sonuç göstermiştir. AB'ye en büyük alternatif Türk Cumhuriyetleri olurken devlet üniversitelerinde çalışanların oranı vakıf üniversitelerinde çalışanlardan daha fazla bulunmuştur. Vakıf üniversitelerinde çalışanlara göre en sık tercih edilen ikinci alternatif ABD olurken devlet üniversitelerinde çalışanların ikinci tercihi Uzak Doğu ülkeleri olmuştur. Hiçbir ülke / ülke grubunu AB'ye alternatif olarak görmeyenlerin oranı da vakıf üniversitelerinde % 44 gibi azımsanmayacak bir bulgu olarak dikkat çekmektedir. Devlet üniversitelerinde çalışanlar arasında AB ile iş birliğinin yerine alternatif olmadığını düşünenlerin oranı da % 30 olarak öne çıkmaktadır (Bkz. Tablo 3.40).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.40. Üniversite türüne göre Türkiye için AB ile iş birliği yerine alternatif olabilecek ülke / ülke grupları

	Devlet	Vakıf	z değeri	p değeri
Türk Cumhuriyetleri	29,20	17,32	7,00	0,00**
İslam ülkeleri	6,57	1,12	7,66	0,00**
Uzak Doğu ülkeleri	9,16	8,94	0,18	0,39
Balkan ülkeleri	8,16	9,50	-1,12	0,21
Afrika ülkeleri	1,39	0,56	2,00	0,05
ABD	7,83	11,17	-2,67	0,01*
Çin	3,32	3,35	-0,04	0,40
Rusya	4,05	4,47	-0,51	0,35
Hiç biri	30,33	43,58	-6,52	0,00**
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

3.6. Müzakere Süreci

Bu ankette katılımcılara ayrıca, akademisyenlerin Türkiye – AB ilişkilerine yönelik algılarını tespit etmek amacıyla bazı sorular da yöneltilmiştir. Bu kapsamda müzakere sürecine yönelik üç soru bulunmaktadır. İlk soru doğrudan akademisyenlerin Türkiye'nin AB'ye girmesini destekleyip desteklemediğini ölçmektedir. Diğer iki soru da 'AB Türkiye'ye ne derece adil davranıyor?' ve 'Türkiye üzerine düşeni ne derece yapıyor?' şeklinde düzenlenmiştir.

Tablo 3.41. Müzakere süreci ile ilgili genel görüş

	Ortalama	Std. Sapma
Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum.	3,27	1,33
AB Türkiye'ye adil davranıyor.	1,92	0,87
Türkiye üzerine düşeni yapıyor.	2,71	0,98

N=1686, 1= hiç katılmıyorum, 5= tamamen

AB'nin imajı ile ilgili soruda olduğu gibi 'Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum' ifadesine katılım ortalama değer üzerinde olup üyeliğe yönelik desteği ortaya koymaktadır (ortalama=3,27). 'AB Türkiye'ye adil davranıyor' ifadesine verilen aşırı düşük puan (ortalama=1,92) akademisyenlerin AB'yi Türkiye konusunda adil bulmadıklarına işaret etmektedir. Bu da her ne kadar genel olarak Türkiye'nin AB'ye girmesi akademisyenlerce desteklense de AB'nin bu konuda güven kaybetmiş olduğu düşüncesini doğrulamaktadır. 'Türkiye üzerine düşeni yapıyor' sorusuna verilen yanıtlar akademisyenlerin Türkiye'nin yaptıklarını da yeterli bulmadıklarına dikkat çekmektedir (ortalama=2,71) (Bkz. Tablo 3.41).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.42. Cinsiyete göre müzakere süreci ile ilgili genel görüş

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum.	K	3,24	1,25	-0,60	1583,49	0,55
	E	3,28	1,38			
AB Türkiye'ye adil davranıyor.	K	1,98	0,82	2,36	1580,30	0,02*
	E	1,88	0,91			
Türkiye üzerine düşeni yapıyor.	K	2,60	0,91	-4,08	1595,67	0,00**
	E	2,79	1,02			

K=Kadın; E=Erkek; $N_{Kadın}$=698; N_{Erkek}=988; ** p < 0,01; * p < 0,05

Müzakere süreci ile ilgili genel görüş ifadelerinden Türkiye'nin AB'ye girmesine verilen destek akademisyenlerin cinsiyetinden bağımsız olarak her iki grup için de, çok olmasa da olumlu yönde seyretmektedir. Cinsiyete göre incelemede farklılık diğer iki soruda ortaya çıkmaktadır. 'AB Türkiye'ye adil davranıyor' ifadesine kadın akademisyenler erkeklere göre daha yüksek puan vermektedir. Buna karşın, erkek akademisyenler ise 'Türkiye üzerine düşeni yapıyor' ifadesine kadın meslektaşlarından daha fazla katılmaktadır. Ancak her iki soruya verilen yanıtların da çok düşük düzeyde kaldığı dikkat çekmektedir (Bkz. Tablo 3.42).

Aynı ifadeler yaş gruplarına göre karşılaştırıldığında sadece 'Türkiye üzerine düşeni yapıyor' ifadesinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Burada da genç akademisyenlerin konuya 40 yaş ve üzeri akademisyenlerden daha olumlu baktıkları görülmektedir (Bkz. Tablo 3.43).

Tablo 3.43. Yaş gruplarına göre müzakere süreci ile ilgili genel görüş

İfadeler	Yaş grupları				Test İstatistikleri		
	20'den 30'a	30'dan 40'a	40'dan 50'ye	50 ve üzeri	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
N	219	632	438	397			
Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum.	3,19	3,28	3,31	3,24	0,51	0,49	0,68
AB Türkiye'ye adil davranıyor.	1,85	1,89	1,98	1,96	1,75	1,73	0,16
Türkiye üzerine düşeni yapıyor.	2,74	2,82	2,63	2,61	4,88	5,30	0,00**

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.44. Yurtdışında eğitim alıp almamaya göre müzakere süreci ile ilgili genel görüş

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum.	Ydışı Yiçi	3,68 3,20	1,29 1,32	5,14	1683,00	0,00**
AB Türkiye'ye adil davranıyor.	Ydışı Yiçi	2,13 1,89	0,83 0,88	3,95	1682,00	0,00**
Türkiye üzerine düşeni yapıyor.	Ydışı Yiçi	2,44 2,76	0,89 0,99	-4,64	1683,00	0,00**

Ydışı=Yurtdışı; Yiçi=Yurtiçi; $N_{Yurtdışı}$=233; $N_{Yurtiçi}$ =1453; ** p < 0,01; * p < 0,05

Müzakere süreci ile ilgili genel görüş sorularının tümü de akademisyenlerin yurtiçinde veya yurtdışında eğitim almalarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermiştir (Bkz. Tablo 3.44). Yurtdışında eğitim alan akademisyenler yurtiçinde eğitim alan akademisyenlere oranla Türkiye'nin AB'ye girmesini daha fazla desteklemekte ve 'AB Türkiye'ye adil davranıyor' ifadesine de – ortalamanın altında kalmakla birlikte – daha fazla katılmaktadır. Buna karşın aynı grup, 'Türkiye üzerine düşeni yapıyor' ifadesini yurtiçinde eğitim almış meslektaşlarına oranla daha az desteklemektedir.

Tablo 3.45'te görüleceği üzere akademisyenlerin unvanlarına göre verdikleri yanıtlar anlamlı farklılık göstermektedir. Profesör ve doçentler, Türkiye'nin AB'ye girmesini diğer unvanlardaki öğretim elemanlarından daha fazla desteklemektedir. Ayrıca yine profesör ve doçentler 'AB Türkiye'ye adil davranıyor' ifadesine daha fazla katılmış ama 'Türkiye üzerine düşeni yapıyor' ifadesini daha az desteklemektedir.

Çalışma alanlarına göre müzakere süreci ile ilgili genel görüşün değişiklik gösterip göstermediğine bakıldığında üç ifade için de anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Yukarıdaki bulgularda benzerlerine rastlandığı gibi 'Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum' ifadesine en fazla katılanlar hukuk ve sosyal bilimler olurken bunları eğitim bilimleri ve güzel sanatlar takip etmektedir. Diğer yandan ilahiyat, spor bilimleri ve ziraat, orman ve su ürünleri de bu ifadeyi en az destekleyenler olarak yer almaktadır. Bununla birlikte, 'Türkiye üzerine düşeni yapıyor' ifadesine katılımda '3' puan üzerine çıkarak dikkat çeken iki akademisyen grubundan biri ilahiyat, diğeri ise mimarlık, planlama ve tasarımdır. Bu ifadeye en düşük katılım ise mühendislik alanında çalışan akademisyenlerden gelmiştir. 'AB Türkiye'ye adil davranıyor' ifadesine de diğerlerine göre daha fazla katılanlar ise yine mimarlık, planlama ve tasarım alanında çalışan akademisyenlerdir (Bkz. Tablo 3.46).

Tablo 3.45. Unvana göre müzakere süreci ile ilgili genel görüş

İfadeler	Unvan					Test İstatistikleri		
	Prof.	Doç.	Dr. Öğr. Gr.	Öğr. Gör.	Arş. Gör.	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
	N=310	N=249	N=422	N=340	N=365			
Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum.	3,39	3,46	3,26	3,06	3,24	3,90	4,05	0,00**
AB Türkiye'ye adil davranıyor.	2,07	1,97	1,87	1,86	1,89	2,98	3,17	0,01*
Türkiye üzerine düşeni yapıyor.	2,58	2,63	2,77	2,80	2,73	3,02	3,01	0,02*

** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.46. Çalışma alanına göre müzakere süreci ile ilgili genel görüş

İfadeler	Çalışma alanı												Test İstatistikleri		
	E	Fn	F	G	H	İ	M	Mü	Sa	So	Sp	Z	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
N	142	86	53	69	90	39	26	166	234	699	32	49			
Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum.	3,26	3,07	3,19	3,29	3,51	2,59	3,15	3,17	3,16	3,41	2,91	2,90	2,71	2,91	0,00**
AB Türkiye'ye adil davranıyor.	1,96	1,92	2,02	2,04	2,01	1,49	2,23	1,86	1,89	1,96	1,59	1,59	3,29	2,82	0,00**
Türkiye üzerine düşeni yapıyor.	2,78	2,99	2,62	2,45	2,41	3,67	2,08	3,01	2,73	2,61	2,84	2,92	8,40	8,61	0,00**

E=Eğitim Bilimleri; Fn=Fen Bilimleri ve Matematik; F=Filoloji; G=Güzel Sanatlar; H=Hukuk; İ=İlahiyat; M=Mimarlık, Planlama ve Tasarım; Mü=Mühendislik; Sa=Sağlık Bilimleri; So=Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler; Sp=Spor Bilimleri; Z=Ziraat, Orman ve Su Ürünleri

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.47. Üniversite türüne göre müzakere süreci ile ilgili genel görüş

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum.	D	3,22	1,33	-4,21	230,68	0,00**
	V	3,64	1,23			
AB Türkiye'ye adil davranıyor.	D	1,88	0,87	-5,62	1682,00	0,00**
	V	2,27	0,87			
Türkiye üzerine düşeni yapıyor.	D	2,77	0,98	7,76	241,24	0,00**
	V	2,25	0,83			

D=Devlet; V=Vakıf; N_{Devlet}=1507; $N_{Vakıf}$ =179; ** p < 0,01; * p < 0,05

Akademisyenlerin çalıştıkları üniversitelerin devlet veya vakıf üniversitesi olması da verilen yanıtlar üzerinde etkili bulunmuştur. Vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenler devlet üniversitelerinde çalışanlardan daha fazla 'Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum' ve 'AB Türkiye'ye adil davranıyor' ifadelerine katılmaktadır. Buna karşın, devlet üniversitelerinde çalışan akademisyenler vakıf üniversitelerinde çalışanlara göre 'Türkiye üzerine düşeni yapıyor' ifadesine daha fazla katılmaktadır (Bkz. Tablo 3.47).

Akademisyenlerin verdikleri yanıtlar üniversitelerin bulunduğu coğrafi alana göre değerlendirildiğinde Karadeniz Bölgesi'nde görevli akademisyenler, 'Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum' ifadesine ortalama değer olan '3' puan altında katılan tek grubu oluşturmaktadır. Karadeniz'i Doğu Anadolu takip etmekle birlikte yine de bu bölgede çalışan akademisyenlerin ortalaması da 3,04 olarak nötrden az da olsa olumlu yönde çıkmıştır. En yüksek katılım ise Marmara Bölgesi'nden gelmiştir. 'AB Türkiye'ye adil davranıyor' ifadesine diğerlerine göre daha fazla katılanlar Marmara, Ege ve İç Anadolu olurken Karadeniz Bölgesi'nde çalışanlar bu ifadeye de en düşük katılan akademisyenler olmuştur. 'Türkiye üzerine düşeni yapıyor' ifadesine katılım oranı ise Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerinde daha düşük düzeyde iken, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde daha yüksek düzeyde tespit edilmiştir. (Bkz. Tablo 3.48)

Tablo 3.48. Coğrafi bölgeye göre müzakere süreci ile ilgili genel görüş

İfadeler	Bölge							Test İstatistikleri		
	Mar	İçA	Ege	Ak	GdA	Ka	Do	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
	N=611	N=307	N=125	N=160	N=67	N=213	N=203			
Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum.	3,46	3,34	3,38	3,28	3,30	2,74	3,04	8,95	9,12	0,00**
AB Türkiye'ye adil davranıyor.	2,10	1,97	1,99	1,83	1,84	1,61	1,74	11,67	10,22	0,00**
Türkiye üzerine düşeni yapıyor.	2,51	2,58	2,50	2,95	3,01	3,02	3,03	15,29	15,56	0,00**

Mar=Marmara; İçA=İç Anadolu; Ege=Ege; Ak=Akdeniz; GdA=Güneydoğu Anadolu; Ka=Karadeniz; Do=Doğu Anadolu

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

3.7. Üye Olması Halinde Türkiye AB'ye Ne Katacaktır?

Üye olması halinde Türkiye'nin AB'ye neler katabileceğine ilişkin altı ifade akademisyenlerce değerlendirilmiştir. Tablo 3.49'dan anlaşılacağı üzere 'Genç ve dinamik nüfus' en yüksek ortalamayla Türkiye'nin AB'ye katabilecekleri arasında birinci sırada yer almıştır (ortalama=3,91). Bunu 'Avrupa pazarının genişlemesi', 'Enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına katkı' ve 'Kültürel zenginliğe katkı' izlemektedir (sırasıyla ortalama=3,84; ortalama=3,81; ortalama=3,79). Akademisyenlerce en az katkı yapacağı düşünülen madde 'İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki köprü' olmuştur (ortalama=3,32). Burada dikkat çekici olan son ifade hariç bütün ifadelere akademisyenlerin katılımının azımsanamayacak kadar yüksek olmasıdır.

Tablo 3.49. Türkiye AB'ye ne katacaktır?

İfadeler	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama Sıra
Genç ve dinamik nüfus	3,91	0,92	3,84
Avrupa pazarının genişlemesi	3,84	0,91	3,70
Enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına katkı	3,81	0,96	3,67
Kültürel zenginliğe katkı	3,79	1,01	3,65
AB'ye güvenlik ve savunma alanlarında katkı	3,62	1,08	3,32
İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki	3,32	1,18	2,83

N=1686, χ^2Friedman(5)=604,93; *p* değeri=0,00; 1= hiç katılmıyorum, 5= tamamen katılıyorum

Diğer bölümlerde olduğu gibi bu soru grubu için de akademisyenlerin demografik özelliklerine göre verdikleri yanıtların farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Tablo 3.50'de akademisyenlerin cinsiyetlerine göre 'Türkiye AB'ye ne katacaktır?' sorusuna verdikleri yanıtların farklılıkları sunulmuştur. Erkek akademisyenler kadın akademisyenlere göre 'Avrupa pazarının genişlemesi', 'İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki köprü', 'AB'ye güvenlik ve savunma alanlarında katkı' ve 'Enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına katkı' ifadelerinin hepsine daha fazla katılmıştır.

Yaşlara göre farklılıklar incelendiğinde sadece iki ifadeye verilen yanıtlar farklılık göstermiştir (Bkz. Tablo 3.51). 'Genç ve dinamik nüfus' ve 'Kültürel zenginliğe katkı' ifadelerine 50 yaş üzeri akademisyenler diğer yaş grupları kadar katılmamaktadır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.50. Cinsiyete göre Türkiye AB'ye ne katacaktır?

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Genç ve dinamik nüfus	K	3,87	0,87	-1,46	1683,00	0,14
	E	3,94	0,96			
Avrupa pazarının genişlemesi	K	3,79	0,90	-2,04	1681,00	0,04*
	E	3,88	0,92			
İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki köprü	K	3,25	1,13	-2,16	1560,55	0,03*
	E	3,38	1,21			
Kültürel zenginliğe katkı	K	3,77	0,97	-0,53	1682,00	0,59
	E	3,80	1,03			
AB'ye güvenlik ve savunma alanlarında katkı	K	3,41	1,07	-7,07	1681,00	0,00**
	E	3,78	1,06			
Enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına katkı	K	3,63	0,95	-6,56	1488,71	0,00**
	E	3,94	0,94			

K=Kadın; E=Erkek; $N_{Kadın}$=698; N_{Erkek}=988; ** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.51. Yaş gruplarına göre Türkiye AB'ye ne katacaktır?

İfadeler	Yaş grupları				Test İstatistikleri		
	20'den 30'a	30'dan 40'a	40'dan 50'ye	50 ve üzeri	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
N	219	632	438	397			
Genç ve dinamik nüfus	3,96	3,97	3,90	3,80	2,85	3,09	0,04*
Avrupa pazarının genişlemesi	3,84	3,87	3,83	3,80	0,44	0,44	0,73
İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki köprü	3,26	3,40	3,33	3,22	2,10	2,08	0,10
Kültürel zenginliğe katkı	3,93	3,87	3,76	3,61	7,46	7,50	0,00**
AB'ye güvenlik ve savunma alanlarında katkı	3,49	3,63	3,70	3,61	1,73	1,74	0,16
Enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına katkı	3,78	3,81	3,87	3,75	1,29	1,23	0,28

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.52'de görüldüğü üzere akademisyenlerin Türkiye'nin AB'ye katabileceklerine yönelik sunulan ifadeler arasında sadece 'AB'ye güvenlik ve savunma alanlarında katkı' ifadesi yurtiçinde veya yurtdışında eğitim alma durumuna göre farklı algılanmıştır. İki grubun yanıtlarının da ortalamanın üzerinde olmasına rağmen eğitimlerini yurtdışında alanlar bu ifadeye daha fazla katılmışlardır (ortalama=3,80).

Tablo 3.52. Yurtdışında eğitim alıp almamaya göre Türkiye AB'ye ne katacaktır?

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Genç ve dinamik nüfus	Ydışı	3,93	0,88	0,40	1683,00	0,69
	Yiçi	3,91	0,93			
Avrupa pazarının genişlemesi	Ydışı	3,92	0,84	1,47	325,43	0,14
	Yiçi	3,83	0,92			
İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki köprü	Ydışı	3,35	1,18	0,35	1682,00	0,73
	Yiçi	3,32	1,18			
Kültürel zenginliğe katkı	Ydışı	3,80	1,03	0,23	1682,00	0,82
	Yiçi	3,79	1,00			
AB'ye güvenlik ve savunma alanlarında katkı	Ydışı	3,80	1,02	2,75	318,65	0,01*
	Yiçi	3,60	1,09			
Enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına katkı	Ydışı	3,87	0,92	1,14	1680,00	0,26
	Yiçi	3,80	0,97			

Ydışı=Yurtdışı; Yiçi=Yurtiçi; $N_{Yurtdışı}$=233; $N_{Yurtiçi}$ =1453; ** p < 0,01; * p < 0,05

Unvana göre farklılıklar Tablo 3.53'de verilmiştir. Genel olarak unvanlara göre akademisyenlerin cevaplarının benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Dikkat çeken farklılık ise profesörlerin iki ifadeye verdikleri cevapta ortaya çıkmıştır. Profesörler üye olması halinde Türkiye'nin kültürel zenginliğe katkısı olacağını diğer unvanlardaki akademisyenlere göre daha az düşünmektedirler (ortalama=3,59). Benzer şekilde profesörler, Türkiye'nin genç ve dinamik nüfusunun AB için önemli bir katkı teşkil edeceğine – ortalamanın üzerinde olmakla birlikte – diğer gruplara oranla daha düşük düzeyli katılım sergilemişlerdir (ortalama=3,77).

Tablo 3.54'te, 'AB'ye güvenlik ve savunma alanlarında katkı' ifadesi istatistiksel olarak akademisyenlerin çalışma alanlarına göre farklılık gösteren tek ifade olarak öne çıkmaktadır. Burada hemen hemen bütün çalışma alanları birbirine yakın görüş belirtirken mimarlık, planlama ve tasarım alanında çalışanların dikkat çekici şekilde düşük yanıt verdikleri görülmektedir (ortalama=2,92).

Tablo 3.53. Unvana göre Türkiye AB'ye ne katacaktır?

İfadeler	Unvan					Test İstatistikleri		
	Prof. N=310	Doç. N=249	Dr. Öğr.Gr. N=422	Öğr. Gör. N=340	Arş. Gör. N=365	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
Genç ve dinamik nüfus	3,77	3,94	3,95	3,95	3,92	2,17	2,26	0,06
Avrupa pazarının genişlemesi	3,82	3,88	3,86	3,84	3,81	0,35	0,35	0,85
İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki köprü	3,26	3,33	3,35	3,41	3,27	0,96	0,96	0,43
Kültürel zenginliğe katkı	3,59	3,86	3,76	3,87	3,87	4,55	4,48	0,00**
AB'ye güvenlik ve savunma alanlarında katkı	3,69	3,68	3,67	3,62	3,48	2,20	2,36	0,05
Enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına katkı	3,81	3,84	3,87	3,79	3,73	1,15	1,18	0,32

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.54. Çalışma alanına göre Türkiye AB'ye ne katacaktır?

İfadeler	Çalışma alanı												Test İstatistikleri		
	E	Fn	F	G	H	İ	M	Mü	Sa	So	Sp	Z	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
N	142	86	53	69	90	39	26	166	234	699	32	49			
Genç ve dinamik nüfus	3,89	3,92	3,68	3,81	3,92	4,00	3,58	4,03	3,87	3,91	4,09	4,04	1,15	1,15	0,32
Avrupa pazarının genişlemesi	3,93	3,78	3,72	3,85	3,72	3,90	3,27	3,87	3,77	3,88	3,97	3,84	1,45	1,60	0,10
İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki köprü	3,44	3,28	3,25	3,30	3,21	3,63	2,81	3,26	3,27	3,33	3,59	3,65	1,43	1,43	0,16
Kültürel zenginliğe katkı	3,99	3,69	3,60	3,87	3,72	3,77	3,88	3,73	3,71	3,80	3,97	3,82	1,21	1,13	0,34
AB'ye güvenlik ve savunma alanlarında katkı	3,65	3,51	3,50	3,33	3,70	3,67	2,92	3,57	3,50	3,73	3,69	3,71	2,36	2,66	0,00**
Enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına katkı	3,82	3,81	3,69	3,49	3,94	3,77	3,46	3,77	3,69	3,89	3,72	3,94	1,93	2,07	0,02*

E=Eğitim Bilimleri; Fn=Fen Bilimleri ve Matematik; F=Filoloji; G=Güzel Sanatlar; H=Hukuk; İ=İlahiyat; M=Mimarlık, Planlama ve Tasarım; Mü=Mühendislik; Sa=Sağlık Bilimleri; So=Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler; Sp=Spor Bilimleri; Z=Ziraat, Orman ve Su Ürünleri

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.55. Üniversite türüne göre Türkiye AB'ye ne katacaktır?

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Genç ve dinamik nüfus	D	3,92	0,92	1,51	1683,00	0,13
	V	3,81	0,92			
Avrupa pazarının genişlemesi	D	3,85	0,91	0,50	1681,00	0,62
	V	3,81	0,94			
İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki köprü	D	3,34	1,18	1,47	1682,00	0,14
	V	3,20	1,20			
Kültürel zenginliğe katkı	D	3,79	1,00	0,55	1682,00	0,59
	V	3,75	1,04			
AB'ye güvenlik ve savunma alanlarında katkı	D	3,63	1,07	0,77	1681,00	0,44
	V	3,56	1,11			
Enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına katkı	D	3,82	0,96	1,04	1680,00	0,30
	V	3,74	0,98			

D=Devlet; V=Vakıf; N_{Devlet}=1507; $N_{Vakıf}$ =179; ** p < 0,01; * p < 0,05

Akademisyenlerin çalıştıkları üniversitelerin devlet veya vakıf üniversitesi olması bu soru grubuna verdikleri yanıtları etkilememiştir (Bkz. Tablo 3.55).

Akademisyenlerin çalıştıkları üniversitelerin bulundukları bölgelere göre verilen yanıtların farklı olup olmadığı incelendiğinde ise üç ifadede farklılık tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 3.56). Akdeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde çalışanlar 'İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki köprü' ifadesine diğer bölgelerde çalışanlara göre daha fazla katılmaktadır. Benzer şekilde Akdeniz, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde çalışanlar, Türkiye'nin AB'ye 'Genç ve dinamik nüfus' ve 'Enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına' katkı yapacağını yönelik ifadelere diğer bölgelerde çalışan meslektaşlarından daha fazla düşünmektedirler.

Tablo 3.56. Coğrafi bölgeye göre Türkiye AB'ye ne katacaktır?

İfadeler	Bölgeler							Test İstatistikleri		
	Mar	İçA	Ege	Ak	GdA	Ka	Do	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
	N=611	N=307	N=125	N=160	N=67	N=213	N=203			
Genç ve dinamik nüfus	3,86	3,76	3,88	4,18	3,79	3,96	4,06	5,47	4,77	0,00**
Avrupa pazarının genişlemesi	3,81	3,84	3,80	3,98	3,69	3,85	3,89	1,12	1,15	0,33
İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki köprü	3,25	3,22	3,21	3,56	3,45	3,34	3,52	3,16	3,02	0,01*
Kültürel zenginliğe katkı	3,74	3,73	3,74	3,97	3,85	3,83	3,83	1,52	1,37	0,23
AB'ye güvenlik ve savunma alanlarında katkı	3,56	3,68	3,59	3,73	3,37	3,69	3,69	1,56	1,59	0,15
Enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına katkı	3,70	3,82	3,76	4,03	3,78	3,89	3,90	3,43	3,19	0,00**

Mar=Marmara; İçA=İç Anadolu; Ege=Ege; Ak=Akdeniz; GdA=Güneydoğu Anadolu; Ka=Karadeniz; Do=Doğu Anadolu

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

3.8. AB Üyeliğinin Gerçekleşmesi Halinde AB Türkiye'ye Ne Katacaktır?

Türkiye'nin üye olması halinde, AB'ye neler katabileceğine ilişkin ifadelerin incelenmesinden ardından bu bölümde üyeliğin gerçekleşmesi halinde AB'nin Türkiye'ye neler katacağı değerlendirilmiştir. Bu amaçla akademisyenlere sunulan on bir ifadeye verilen yanıtlara bakıldığında, akademisyenlerin yüksek bir ortalama ile 'TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması'nı AB'nin Türkiye katacağı en önemli unsur olarak gördükleri anlaşılmaktadır (ortalama=4,07).

Bunun ardından ilk ifade kadar yüksek ortalama almamış olsa da 'Çevre bilincinin artması' gelmektedir (ortalama=3,72). Akademisyenler arasında AB üyeliğinin Türkiye'ye en az katkısının olacağı düşünülen ifade ise 'Türkiye'nin ulusal güvenliğinin artırılması' olmuştur (ortalama=2,86) (Bkz. Tablo 3.57).

Tablo 3.57. AB Türkiye'ye ne katacaktır?

İfadeler	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama Sıra
TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması	4,07	1,02	7,91
Çevre bilincinin artması	3,72	1,09	6,83
Türkiye'nin imajının olumlu yönde gelişmesi	3,64	1,12	6,54
Doğrudan yabancı sermaye girişinin artması	3,61	0,99	6,30
Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal refahın artması	3,58	1,05	6,29
Çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi	3,56	1,17	6,26
Demokrasi ve insan haklarının gelişmesi	3,47	1,23	5,90
Ekonomik kalkınma	3,40	1,05	5,55
Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi	3,33	1,16	5,43
Farklı medeniyetlerin bir arada daha uyumlu yaşaması	3,31	1,09	5,26
Türkiye'nin ulusal güvenliğinin artırılması	2,86	1,17	3,75

N=1686, χ^2Friedman(10)=2689,96; *p* değeri=0,00; 1= kesinlikle katılmıyorum, 5= tamamen katılıyorum

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.58. Cinsiyete göre AB Türkiye'ye ne katacaktır?

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Demokrasi ve insan haklarının gelişmesi	K	3,50	1,16	0,82	1572,21	0,41
	E	3,45	1,27			
Ekonomik kalkınma	K	3,35	1,00	-1,54	1573,56	0,12
	E	3,43	1,09			
Doğrudan yabancı sermaye girişinin artması	K	3,53	0,96	-2,75	1681,00	0,01*
	E	3,66	1,00			
Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal refahın artması	K	3,54	1,02	-1,42	1680,00	0,16
	E	3,61	1,07			
Farklı medeniyetlerin bir arada daha uyumlu yaşaması	K	3,36	1,04	1,90	1567,27	0,06
	E	3,26	1,13			
Çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi	K	3,70	1,09	4,14	1596,01	0,00**
	E	3,46	1,22			
Türkiye'nin imajının olumlu yönde gelişmesi	K	3,71	1,04	2,11	1587,76	0,04*
	E	3,59	1,16			
Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi	K	3,36	1,11	1,13	1558,74	0,26
	E	3,30	1,20			
Türkiye'nin ulusal güvenliğinin artırılması	K	2,87	1,10	0,41	1579,19	0,68
	E	2,85	1,21			
Çevre bilincinin artması	K	3,81	1,03	3,01	1574,34	0,00**
	E	3,65	1,12			
TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması	K	4,06	1,02	-0,35	1680,00	0,72
	E	4,08	1,01			

K=Kadın; E=Erkek; $N_{Kadın}$=698; N_{Erkek}=988; ** p < 0,01; * p < 0,05

'AB Türkiye'ye ne katacaktır?' ifadelerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında, kadın akademisyenlerin erkek akademisyenlere göre 'Çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi', 'Türkiye'nin imajının olumlu yönde gelişmesi' ve 'Çevre bilincinin artması' ifadelerine daha çok katıldığı görülmektedir. Erkek akademisyenler ise AB'nin Türkiye'ye 'Doğrudan yabancı sermaye girişinin artması' konusunda katkısının olacağını kadın meslektaşlarına oranla daha fazla düşünmektedir (Bkz. Tablo 3.58).

AB'nin Türkiye'ye katacakları konusunda üç beklenti yaş gruplarına göre farklılık göstermiştir. 50 yaş ve üzeri akademisyenler kendilerinden daha genç akademisyenlere göre 'Ekonomik kalkınma', 'Doğrudan yabancı sermaye girişinin artması' ve 'TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması' ifadelerinin hepsini AB'den daha az beklerken, özellikle 20 ile 30 yaş arası akademisyenler arasında bu beklentinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. (Bkz. Tablo 3.59).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.59. Yaş gruplarına göre AB Türkiye'ye ne katacaktır?

İfadeler	Yaş grupları				Test İstatistikleri		
	20'den 30'a	30'dan 40'a	40'dan 50'ye	50 ve üzeri	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
N	219	632	438	397			
Demokrasi ve insan haklarının gelişmesi	3,49	3,45	3,48	3,47	0,08	0,08	0,97
Ekonomik kalkınma	3,62	3,44	3,35	3,26	6,50	6,25	0,00**
Doğrudan yabancı sermaye girişinin artması	3,73	3,67	3,63	3,40	7,75	7,90	0,00**
Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal refahın artması	3,70	3,56	3,61	3,52	1,49	1,49	0,22
Farklı medeniyetlerin bir arada daha uyumlu yaşaması	3,28	3,32	3,30	3,31	0,06	0,06	0,98
Çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi	3,64	3,51	3,63	3,52	1,34	1,35	0,26
Türkiye'nin imajının olumlu yönde gelişmesi	3,80	3,65	3,61	3,56	2,50	2,44	0,06
Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi	3,41	3,28	3,33	3,35	0,77	0,78	0,51
Türkiye'nin ulusal güvenliğinin artırılması	2,93	2,86	2,88	2,79	0,71	0,71	0,54
Çevre bilincinin artması	3,66	3,66	3,76	3,81	2,07	2,00	0,10
TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması	4,32	4,16	4,01	3,87	12,86	12,40	0,00**

** p < 0,01; * p < 0,05

Yurtiçi veya yurtdışında eğitim alma durumuna göre incelendiğinde, 'TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması' hariç tüm ifadelerde farklılık gözlenmektedir. Tüm ifadeler için yurtdışında eğitim alan akademisyenlerin AB üyeliğinden beklentisinin, eğitimlerini yurtiçinde alanlara göre oransal olarak daha fazla olduğu saptanmıştır (Bkz. Tablo 3.60).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.60. Yurtdışında eğitim alıp almamaya göre AB Türkiye'ye ne katacaktır?

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Demokrasi ve insan haklarının gelişmesi	Ydışı	3,88	1,12	5,86	323,97	0,00**
	Yiçi	3,41	1,23			
Ekonomik kalkınma	Ydışı	3,68	0,98	4,42	1681,00	0,00**
	Yiçi	3,35	1,06			
Doğrudan yabancı sermaye girişinin artması	Ydışı	3,87	0,91	4,62	323,65	0,00**
	Yiçi	3,56	0,99			
Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal refahın artması	Ydışı	3,81	0,98	3,67	320,96	0,00**
	Yiçi	3,55	1,06			
Farklı medeniyetlerin bir arada daha uyumlu yaşaması	Ydışı	3,53	1,05	3,34	1680,00	0,00**
	Yiçi	3,27	1,10			
Çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi	Ydışı	3,81	1,05	3,79	330,24	0,00**
	Yiçi	3,52	1,19			
Türkiye'nin imajının olumlu yönde gelişmesi	Ydışı	3,91	1,06	4,21	315,79	0,00**
	Yiçi	3,59	1,12			
Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi	Ydışı	3,53	1,17	2,92	1679,00	0,00**
	Yiçi	3,29	1,16			
Türkiye'nin ulusal güvenliğinin artırılması	Ydışı	3,14	1,17	4,06	1680,00	0,00**
	Yiçi	2,81	1,16			
Çevre bilincinin artması	Ydışı	3,96	0,99	3,93	327,20	0,00**
	Yiçi	3,68	1,10			
TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması	Ydışı	4,16	0,95	1,37	1680,00	0,17
	Yiçi	4,06	1,03			

Ydışı=Yurtdışı; Yiçi=Yurtiçi; $N_{Yurtdışı}$=233; $N_{Yurtiçi}$ =1453; ** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.61 incelendiğinde 'Demokrasi ve insan haklarının gelişmesi', 'Ekonomik kalkınma', 'Çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi', 'Türkiye'nin imajının olumlu yönde gelişmesi' ve 'Çevre bilincinin artması'nı doçentler oldukça fazla beklerken, aynı ifadeler için öğretim görevlilerinin beklentisi diğer unvanlardaki akademisyenlerden anlamlı derecede az çıkmıştır. Tüm unvanlardaki akademisyenler, 'TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması' ifadesini AB üyeliğinin Türkiye'ye en önemli katkısı olarak değerlendirmektedir. Burada dikkat çeken nokta, bütün akademik kadrolarda görev yapanların ortalamaları 4'ün üzerindeyken, sadece profesörlerde ortalama 3,88 düzeyinde kalmıştır (Bkz. Tablo 3.61).

Tablo 3.61. Unvana göre AB Türkiye'ye ne katacaktır?

İfadeler	Unvan					Test İstatistikleri		
	Prof.	Doç.	Dr. Öğr. Gr.	Öğr. Gör.	Arş. Gör.	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
	N=310	N=249	N=422	N=340	N=365			
Demokrasi ve insan haklarının gelişmesi	3,50	3,66	3,44	3,29	3,52	3,54	3,67	0,01*
Ekonomik kalkınma	3,28	3,53	3,38	3,29	3,53	4,48	4,43	0,00**
Doğrudan yabancı sermaye girişinin artması	3,54	3,66	3,61	3,51	3,70	2,26	2,29	0,06
Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal refahın artması	3,58	3,69	3,61	3,47	3,59	1,65	1,66	0,16
Farklı medeniyetlerin bir arada daha uyumlu yaşaması	3,36	3,45	3,26	3,21	3,31	2,14	2,16	0,07
Çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi	3,54	3,73	3,56	3,41	3,60	2,73	2,70	0,03*
Türkiye'nin imajının olumlu yönde gelişmesi	3,64	3,67	3,63	3,49	3,76	2,80	2,72	0,03*
Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi	3,35	3,47	3,29	3,24	3,35	1,63	1,60	0,17
Türkiye'nin ulusal güvenliğinin artırılması	2,79	2,94	2,90	2,77	2,88	1,26	1,25	0,29
Çevre bilincinin artması	3,77	3,93	3,70	3,63	3,64	3,95	3,59	0,01*
TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması	3,88	4,08	4,09	4,00	4,27	7,30	6,75	0,00**

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.62. Çalışma alanına göre AB Türkiye'ye ne katacaktır?

İfadeler	Çalışma alanı												Test İstatistikleri		
	E	Fn	F	G	H	İ	M	Mü	Sa	So	Sp	Z	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
N	142	86	53	69	90	39	26	166	234	699	32	49			
Demokrasi ve insan haklarının gelişmesi	3,40	3,34	3,28	3,62	3,72	2,71	3,62	3,45	3,40	3,58	3,03	3,16	3,22	3,23	0,00**
Ekonomik kalkınma	3,39	3,41	3,27	3,22	3,48	3,05	3,31	3,42	3,29	3,49	3,00	3,35	1,88	1,88	0,04*
Doğrudan yabancı sermaye girişinin artması	3,67	3,53	3,38	3,38	3,90	3,18	3,27	3,56	3,39	3,74	3,47	3,47	4,60	4,47	0,00**
Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal refahın artması	3,60	3,53	3,40	3,64	3,77	3,03	3,58	3,58	3,48	3,66	3,41	3,27	2,59	2,44	0,01*
Farklı medeniyetlerin bir arada daha uyumlu yaşaması	3,50	3,19	3,23	3,46	3,21	3,13	3,15	3,22	3,24	3,34	3,31	3,23	1,09	1,09	0,37
Çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi	3,58	3,33	3,40	3,72	3,64	2,77	3,96	3,44	3,55	3,66	3,41	3,29	3,10	3,26	0,00**
Türkiye'nin imajının olumlu yönde gelişmesi	3,75	3,47	3,37	3,66	3,80	2,87	3,62	3,57	3,59	3,73	3,34	3,48	2,89	3,27	0,00**
Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi	3,48	3,14	3,13	3,46	3,22	2,85	3,38	3,21	3,30	3,42	3,13	3,15	2,05	2,07	0,02*
Türkiye'nin ulusal güvenliğinin artırılması	3,02	2,88	2,92	2,94	2,86	2,68	2,73	2,73	2,67	2,93	2,75	2,73	1,45	1,42	0,16
Çevre bilincinin artması	3,77	3,64	3,58	3,84	3,77	3,37	4,08	3,68	3,72	3,75	3,38	3,60	1,33	1,22	0,27
TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması	4,25	4,02	3,83	4,19	4,18	3,66	4,08	4,07	3,91	4,10	3,94	4,35	2,54	2,36	0,01*

E=Eğitim Bilimleri; Fn=Fen Bilimleri ve Matematik; F=Filoloji; G=Güzel Sanatlar; H=Hukuk; İ=İlahiyat; M=Mimarlık, Planlama ve Tasarım; Mü=Mühendislik; Sa=Sağlık Bilimleri; So=Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler; Sp=Spor Bilimleri; Z=Ziraat, Orman ve Su Ürünleri; ** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

AB'nin Türkiye'ye sağlayacağı katkılara yönelik ifadelere verilen bazı yanıtların akademisyenlerin çalışma alanlarına göre farklılık gösterdiği görülmüştür. İstatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkan ifadelerde, ilahiyat alanında çalışanların verdikleri yanıtların ortalaması diğer alanlara göre düşük bulunmuştur (Bkz. Tablo 3.62).

Tablo 3.63'te üyelik halinde AB'nin Türkiye'ye katacaklarına yönelik sorunun akademisyenlerin cevaplarının devlet veya vakıf üniversitesinde çalışma durumuna göre bulguları sunulmaktadır. Vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenler, 'AB Türkiye'ye ne katacaktır?' sorusuna yönelik bütün ifadelere devlet üniversitelerinde çalışan meslektaşlarına göre daha yüksek oranda katılmaktadır. Burada dikkat çeken nokta, 'TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması' ifadesinde iki grup birbirine yakın cevaplar verirken, diğer tüm ifadelerde belirgin oranda farklılık bulunmasıdır.

Tablo 3.63. Üniversite türüne göre AB Türkiye'ye ne katacaktır?

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Demokrasi ve insan haklarının gelişmesi	D	3,42	1,23	-4,79	228,12	0,00**
	V	3,87	1,16			
Ekonomik kalkınma	D	3,37	1,06	-3,24	1681,00	0,00**
	V	3,64	0,95			
Doğrudan yabancı sermaye girişinin artması	D	3,58	0,99	-2,68	229,71	0,01*
	V	3,78	0,93			
Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal refahın artması	D	3,55	1,06	-4,20	231,78	0,00**
	V	3,87	0,97			
Farklı medeniyetlerin bir arada daha uyumlu yaşaması	D	3,28	1,10	-2,63	1680,00	0,01*
	V	3,51	1,02			
Çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi	D	3,52	1,19	-4,35	240,73	0,00**
	V	3,88	1,01			
Türkiye'nin imajının olumlu yönde gelişmesi	D	3,61	1,12	-3,72	230,69	0,00**
	V	3,91	1,02			
Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi	D	3,31	1,17	-1,96	1679,00	0,05
	V	3,49	1,07			
Türkiye'nin ulusal güvenliğinin artırılması	D	2,83	1,16	-2,64	1680,00	0,01*
	V	3,07	1,15			
Çevre bilincinin artması	D	3,70	1,10	-2,48	234,54	0,01*
	V	3,89	0,98			
TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması	D	4,06	1,01	-0,80	1680,00	0,42
	V	4,13	1,03			

D=Devlet; V=Vakıf; N_{Devlet}=1507; $N_{Vakıf}$ =179; ** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.64. Coğrafi bölgeye göre AB Türkiye'ye ne katacaktır?

İfadeler	Bölgeler							Test İstatistikleri		
	Mar	İçA	Ege	Ak	GdA	Ka	Do	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
	N=611	N=307	N=125	N=160	N=67	N=213	N=203			
Demokrasi ve insan haklarının gelişmesi	3,68	3,56	3,56	3,46	3,27	3,04	3,17	9,96	10,35	0,00**
Ekonomik kalkınma	3,43	3,39	3,43	3,51	3,57	3,22	3,33	1,81	1,94	0,07
Doğrudan yabancı sermaye girişinin artması	3,62	3,64	3,60	3,76	3,70	3,48	3,50	1,72	1,76	0,10
Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal refahın artması	3,66	3,63	3,58	3,63	3,67	3,36	3,43	2,70	2,98	0,01*
Farklı medeniyetlerin bir arada daha uyumlu yaşaması	3,39	3,33	3,22	3,41	3,37	3,05	3,23	2,75	3,00	0,01*
Çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi	3,73	3,65	3,57	3,65	3,52	3,18	3,25	7,97	8,37	0,00**
Türkiye'nin imajının olumlu yönde gelişmesi	3,77	3,69	3,58	3,73	3,55	3,32	3,48	4,99	5,26	0,00**
Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi	3,45	3,42	3,42	3,38	3,39	2,93	3,14	6,04	6,59	0,00**
Türkiye'nin ulusal güvenliğinin artırılması	2,93	2,84	3,00	2,93	3,01	2,57	2,75	3,42	3,44	0,00**
Çevre bilincinin artması	3,86	3,72	3,78	3,73	3,64	3,45	3,57	4,17	4,33	0,00**
TC vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması	4,04	4,01	4,17	4,22	4,19	4,00	4,09	1,44	1,39	0,22

Mar=Marmara; İçA=İç Anadolu; Ege=Ege; Ak=Akdeniz; GdA=Güneydoğu Anadolu; Ka=Karadeniz; Do=Doğu Anadolu

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Benzer şekilde akademisyenlerin üniversitelerinin bulunduğu coğrafi bölgeye göre farklılık olup olmadığına bakıldığında, tüm anlamlı farklılık olan ifadelerde Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde çalışanların verdikleri yanıtların ortalaması diğer alanlara göre anlamlı derecede düşük çıkmıştır (Bkz. Tablo 3.64).

3.9. Türkiye'nin AB Üyeliğinin Önündeki Engeller

Yedi sorudan oluşan bu grupta akademisyenlerden sıralanan ifadelerin Türkiye'nin AB üyeliğinin önünde ne derece engel oluşturduğunu değerlendirmeleri istenmiştir. Ortalamalara bakıldığında, akademisyenler 'Türkiye'den AB'ye göç tehdidi'ni AB üyeliği önünde en büyük engel olarak görmektedirler (ortalama=3,83). Bunu 'Kültürel ve dinsel farklılık' ifadesi takip etmektedir (ortalama=3,66). 'Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması' ise diğerlerinin arasında en düşük düzeyde değerlendirilen ifade olmuştur (ortalama=3,15)(Bkz. Tablo 3.65).

Tablo 3.65. Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller

İfadeler	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama Sıra
Türkiye'den AB'ye göç tehdidi	3,83	0,99	4,69
Kültürel ve dinsel farklılık	3,66	1,09	4,26
Avrupa'daki olumsuz Türk imajı	3,58	1,02	4,11
Türkiye'nin nüfusunun büyük olması	3,50	1,16	4,08
Demokrasi ve insan hakları sorunları	3,41	1,24	3,93
Kıbrıs sorunu	3,26	1,12	3,54
Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması	3,15	1,08	3,39

N=1686, χ^2Friedman(6)=564,95; *p* değeri=0,00; 1= hiç, 5= tamamen

Tablo 3.66 incelendiğinde, kadın akademisyenlerin – bazı ifadelerde erkek akademisyenlerin gerisinde kalmalarına rağmen – Türkiye'nin AB üyeliği önündeki engellere yönelik algılarının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. 'Avrupa'daki olumsuz Türk imajı', 'Türkiye'den AB'ye göç tehdidi', 'Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması' ve 'Demokrasi ve insan hakları sorunları' ifadelerinin tümüne kadın akademisyenler, erkek meslektaşlarına göre daha yüksek oranda katılmışlardır. Diğer ifadelerde erkek akademisyenlerin katılım oranı kadınlara göre yüksek olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

'Avrupa'daki olumsuz Türk imajı'nın AB üyeliğine engel olmasından genç akademisyenler daha fazla endişe duymaktadırlar. 50 yaş üzeri akademisyenler ise bu endişeyi en az taşıyan grup olarak dikkat çekmektedir. 'Türkiye'nin nüfusunun büyük olması' ise en fazla 20 ile 30 yaş arası akademisyenleri endişelendirmektedir (Bkz. Tablo 3.67).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.66. Cinsiyete göre Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Avrupa'daki olumsuz Türk imajı	K	3,66	0,98	2,85	1553,95	0,00**
	E	3,52	1,05			
Türkiye'den AB'ye göç tehdidi	K	3,93	0,94	3,50	1564,61	0,00**
	E	3,76	1,02			
Kıbrıs sorunu	K	3,23	1,11	-0,81	1681,00	0,42
	E	3,28	1,13			
Kültürel ve dinsel farklılık	K	3,62	1,04	-1,59	1560,61	0,11
	E	3,70	1,12			
Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması	K	3,39	1,02	7,84	1681,00	0,00**
	E	2,98	1,09			
Demokrasi ve insan hakları sorunları	K	3,66	1,12	7,18	1611,38	0,00**
	E	3,23	1,29			
Türkiye'nin nüfusunun büyük olması	K	3,48	1,17	-0,77	1680,00	0,44
	E	3,52	1,15			

K=Kadın; E=Erkek; $N_{Kadın}$=698; N_{Erkek}=988; ** p < 0,01; * p < 0,05

Tablo 3.67. Yaş gruplarına göre Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller

İfadeler	Yaş grupları				Test İstatistikleri		
	20'den 30'a	30'dan 40'a	40'dan 50'ye	50 ve üzeri	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
N	219	632	438	397			
Avrupa'daki olumsuz Türk imajı	3,79	3,62	3,56	3,42	7,01	6,88	0,00**
Türkiye'den AB'ye göç tehdidi	3,93	3,85	3,84	3,73	2,18	2,12	0,09
Kıbrıs sorunu	3,42	3,25	3,27	3,17	2,34	2,36	0,07
Kültürel ve dinsel farklılık	3,74	3,66	3,68	3,61	0,70	0,71	0,55
Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması	3,19	3,16	3,19	3,09	0,75	0,71	0,52
Demokrasi ve insan hakları sorunları	3,44	3,37	3,43	3,42	0,24	0,25	0,87
Türkiye'nin nüfusunun büyük olması	3,12	3,47	3,57	3,70	11,70	12,28	0,00**

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.68 akademisyenlerin eğitimlerini yurtiçinde veya yurtdışında almalarının Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller soru grubuna etkisini göstermektedir. Tablodan anlaşılacağı üzere sadece iki ifadede farklılık bulunmuştur. 'Kültürel ve dinsel farklılık' yurtiçinde eğitim alanlar tarafından daha büyük bir engel olarak algılanırken, yurtdışında eğitim alanlar için 'Demokrasi ve insan hakları sorunları' daha büyük bir engel olarak algılanmıştır.

Tablo 3.68. Yurtdışında eğitim alıp almamaya göre Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Avrupa'daki olumsuz Türk imajı	Ydışı	3,54	0,98	-0,61	1681,00	0,54
	Yiçi	3,59	1,03			
Türkiye'den AB'ye göç tehdidi	Ydışı	3,79	0,89	-0,69	329,75	0,49
	Yiçi	3,84	1,01			
Kıbrıs sorunu	Ydışı	3,23	1,07	-0,34	1681,00	0,73
	Yiçi	3,26	1,13			
Kültürel ve dinsel farklılık	Ydışı	3,49	1,07	-2,65	1681,00	0,01*
	Yiçi	3,69	1,09			
Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması	Ydışı	3,06	1,02	-1,46	320,11	0,15
	Yiçi	3,17	1,09			
Demokrasi ve insan hakları sorunları	Ydışı	3,67	1,13	3,70	325,63	0,00**
	Yiçi	3,37	1,25			
Türkiye'nin nüfusunun büyük olması	Ydışı	3,62	1,09	1,64	1680,00	0,10
	Yiçi	3,48	1,17			

Ydışı=Yurtdışı; Yiçi=Yurtiçi; $N_{Yurtdışı}$=233; $N_{Yurtiçi}$ =1453; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

'Avrupa'daki olumsuz Türk imajı', 'Türkiye'den AB'ye göç tehdidi' ve 'Kıbrıs sorunu' doktor öğretim görevlisi ve araştırma görevlileri tarafından diğer unvanlardaki akademisyenlerden daha yüksek oranda Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller olarak işaretlemiştir. 'Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması' ise öğretim görevlileri tarafından diğer unvanlardan daha fazla AB üyeliğinin önündeki engel olarak algılanmıştır. 'Türkiye'nin nüfusunun büyük olması' da doktor öğretim üyeleri, profesör ve doçentler tarafından AB üyeliğinin önündeki önemli bir engel olarak belirtilmiştir (Bkz. Tablo 3.69).

Tablo 3.69. Unvana göre Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller

İfadeler	Unvan					Test İstatistikleri		
	Prof. N=310	Doç. N=249	Dr. Öğr. Gr. N=422	Öğr. Gör. N=340	Arş. Gör. N=365	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
Avrupa'daki olumsuz Türk imajı	3,43	3,54	3,64	3,50	3,74	5,04	4,84	0,00**
Türkiye'den AB'ye göç tehdidi	3,64	3,93	3,90	3,75	3,93	5,36	5,28	0,00**
Kıbrıs sorunu	3,15	3,23	3,34	3,17	3,35	2,56	2,53	0,04*
Kültürel ve dinsel farklılık	3,63	3,58	3,69	3,71	3,68	0,73	0,73	0,57
Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması	3,01	3,19	3,13	3,29	3,14	2,97	2,93	0,02*
Demokrasi ve insan hakları sorunları	3,42	3,45	3,40	3,31	3,47	0,95	0,93	0,44
Türkiye'nin nüfusunun büyük olması	3,63	3,57	3,67	3,40	3,25	8,01	8,37	0,00**

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.70. Çalışma alanına göre Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller

İfadeler	Çalışma alanları												Test istatistikleri		
	E	Fn	F	G	H	İ	M	Mü	Sa	So	Sp	Z	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
N	142	86	53	69	90	39	26	166	234	699	32	49			
Avrupa'daki olumsuz Türk imajı	3,58	3,58	3,64	3,55	3,60	3,66	3,81	3,55	3,50	3,58	3,47	3,88	0,74	0,67	0,77
Türkiye'den AB'ye göç tehdidi	3,81	3,66	3,87	3,75	3,92	3,63	4,04	3,83	3,79	3,86	3,88	3,83	0,66	0,61	0,82
Kıbrıs sorunu	3,00	3,15	3,13	3,25	3,36	3,18	3,38	3,13	3,16	3,38	3,38	3,13	2,16	2,05	0,02*
Kültürel ve dinsel farklılık	3,53	3,64	3,70	3,58	3,72	4,13	3,38	3,75	3,75	3,60	3,91	3,92	1,78	1,82	0,05
Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması	3,21	2,93	3,36	3,36	2,93	3,03	3,69	3,15	3,24	3,11	3,22	3,25	2,02	1,98	0,03*
Demokrasi ve insan hakları sorunları	3,39	3,14	3,55	3,76	3,47	2,59	4,04	3,28	3,48	3,46	2,81	3,15	4,66	4,46	0,00**
Türkiye'nin nüfusunun büyük olması	3,51	3,10	3,70	3,38	3,49	3,16	3,58	3,42	3,30	3,65	3,34	3,65	3,17	3,17	0,00**

E=Eğitim Bilimleri; Fn=Fen Bilimleri ve Matematik; F=Filoloji; G=Güzel Sanatlar; H=Hukuk; İ=İlahiyat; M=Mimarlık, Planlama ve Tasarım; Mü=Mühendislik; Sa=Sağlık Bilimleri; So=Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler; Sp=Spor Bilimleri; Z=Ziraat, Orman ve Su Ürünleri; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Çalışma alanlarına göre farklılıklara bakıldığında bütün ifadelere benzer yanıtlar verildiği görülmektedir. Bununla birlikte, genelde diğer ifadelere göre daha az engel olarak algılanan 'Kıbrıs sorunu'nu, sosyal bilimler, spor bilimleri ve mimarlık, planlama ve tasarım alanlarında çalışan akademisyenlerin daha fazla engel olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Mimarlık, planlama ve tasarım alalında çalışan akademisyenler 'Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması'nı ve 'Demokrasi ve insan hakları sorunları'nı diğer alanlarda çalışanlara göre üyeliğin önünde daha büyük bir engel olarak görmektedirler. 'Türkiye'nin nüfusunun büyük olması' fen bilimleri, sosyal bilimler ve ziraat, orman ve su ürünleri alanlarında çalışan akademisyenler tarafından diğerler fazla önemsenmektedir (Bkz. Tablo 3.70).

Tablo 3.71'de görüleceği üzere, vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenler için 'Demokrasi ve insan hakları sorunları' devlet üniversitelerinde çalışanlara göre daha büyük bir engel teşkil etmektedir. Dikkat çeken başka bir bulgu ise, 'Kültürel ve dinsel farklılık' ifadesine katılımın devlet üniversitelerinde çalışan akademisyenler tarafından vakıf üniversitelerinde çalışanlara göre daha büyük bir engel olarak algılanmasıdır.

Tablo 3.71. Üniversite türüne göre Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller

İfadeler		Ort.	Std. Sapma	t değeri	s.d.	p değeri
Avrupa'daki olumsuz Türk imajı	D	3,58	1,04	-0,45	236,06	0,65
	V	3,61	0,91			
Türkiye'den AB'ye göç tehdidi	D	3,84	1,00	0,77	1681,00	0,44
	V	3,78	0,92			
Kıbrıs sorunu	D	3,26	1,13	0,50	1681,00	0,62
	V	3,22	1,08			
Kültürel ve dinsel farklılık	D	3,69	1,09	3,14	1681,00	0,00**
	V	3,42	1,01			
Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması	D	3,13	1,09	-1,96	1681,00	0,05
	V	3,30	0,95			
Demokrasi ve insan hakları sorunları	D	3,35	1,25	-6,79	243,49	0,00**
	V	3,92	1,04			
Türkiye'nin nüfusunun büyük olması	D	3,49	1,17	-1,09	1680,00	0,28
	V	3,59	1,09			

D=Devlet; V=Vakıf; N_{Devlet}=1507; $N_{Vakıf}$ =179; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Tablo 3.72. Coğrafi bölgeye göre Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engeller

İfadeler	Bölgeler							Test İstatistikleri		
	Mar	İçA	Ege	Ak	GdA	Ka	Do	Welch	Brown-Forsythe	p değeri
	N=611	N=307	N=125	N=160	N=67	N=213	N=203			
Avrupa'daki olumsuz Türk imajı	3,63	3,57	3,66	3,58	3,46	3,52	3,50	0,72	0,72	0,63
Türkiye'den AB'ye göç tehdidi	3,95	3,75	3,82	3,91	3,75	3,72	3,69	3,20	2,88	0,01*
Kıbrıs sorunu	3,30	3,25	3,22	3,23	3,30	3,20	3,23	0,32	0,32	0,93
Kültürel ve dinsel farklılık	3,58	3,60	3,56	3,68	4,04	3,92	3,69	4,37	4,29	0,00**
Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması	3,23	3,12	3,12	3,19	3,33	3,06	2,98	1,93	1,99	0,06
Demokrasi ve insan hakları sorunları	3,63	3,58	3,68	3,33	3,09	2,91	3,00	14,96	15,42	0,00**
Türkiye'nin nüfusunun büyük olması	3,62	3,50	3,56	3,39	3,27	3,45	3,34	2,41	2,31	0,03*

Mar=Marmara; İçA=İç Anadolu; Ege=Ege; Ak=Akdeniz; GdA=Güneydoğu Anadolu; Ka=Karadeniz; Do=Doğu Anadolu

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bölgelere göre Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki engellere bakış açısının değişiklik gösterip göstermediği incelendiğinde, başta Marmara Bölgesi olmak üzere Ege ve İç Anadolu bölgelerindeki akademisyenlerin 'Türkiye'den AB'ye göç tehdidi', 'Demokrasi ve insan hakları sorunları' ve 'Türkiye'nin nüfusunun büyük olması' konularında daha fazla endişe duydukları görülmektedir. 'Türkiye'den AB'ye göç tehdidi' ifadesini, Akdeniz Bölgesi'ndeki akademisyenler büyük bir engel olarak algılamışlardır. Buna karşın Güneydoğu Anadolu Bölgesi de 'Kültürel ve dinsel farklılık' meselesini Türkiye'nin AB üyeliğinin önünde büyük bir engel olarak görmektedir (Bkz. Tablo 3.72).

3.10. Akademisyenlerin Türkiye'nin Ne Zaman AB Üyesi Olabileceğine Dair Algısı

Son olarak akademisyenlere Türkiye'nin ne zaman AB üyesi olabileceği sorulmuştur. Tablo 3.73'de görüleceği üzere ankete katılan akademisyenlerin neredeyse yarısı 'Avrupa'nın çıkarlarına ne zaman uygun olursa' yanıtını vermişlerdir (% 49). Akademisyenlerin % 30'u ise 'Türkiye'nin tüm şartları yerine getirdiğinde bile AB üyeliğine alınmayacağını düşünüyorum' yanıtını vermişlerdir. Türkiye'nin AB üyeliğine '10 yıl içinde' alınacağını düşünenlerse sadece % 5'lik bir grup olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 3.73. Üyelik zamanı

	Frekans	Yüzde
10 yıl içinde	79	4,70
10-20 yıl içinde	130	7,70
20 yıl ve sonrası	151	9,00
Avrupa'nın çıkarlarına ne zaman uygun olursa	819	48,70
Türkiye'nin tüm şartları yerine getirdiğinde bile AB üyeliğine alınmayacağını düşünüyorum.	504	29,90
Toplam	**1683**	**100**

Tablo 3.74 incelenirse kadın ve erkek akademisyenlerin Türkiye'nin AB üyeliği zamanı ile ilgili benzer görüşte oldukları görülecektir. Sadece 'Avrupa'nın çıkarlarına ne zaman uygun olursa' seçeneğini kadın akademisyenler erkek akademisyenlerden daha fazla işaretlemişlerdir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.74. Cinsiyete göre üyelik zamanı

	Kadın (N=698)	Erkek (N=988)	z değeri	p değeri
10 yıl içinde	5,02	4,46	0,62	0,33
10-20 yıl içinde	6,74	8,42	-1,49	0,13
20 yıl ve sonrası	8,32	9,43	-0,93	0,26
Avrupa'nın çıkarlarına ne zaman uygun olursa	51,36	46,75	2,21	0,04*
Türkiye'nin tüm şartları yerine getirdiğinde bile AB üyeliğine alınmayacağını düşünüyorum.	28,55	30,93	-1,25	0,18
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

Akademisyenlerin eğitimlerini yurtiçinde veya yurtdışında almalarına göre Türkiye'nin ne zaman AB üyesi olabileceğine ilişkin soruya verdikleri yanıtlar 'Avrupa'nın çıkarlarına ne zaman uygun olursa' ifadesi hariç anlamlı farklılık göstermiştir. Her iki grupta yer alan akademisyenlerin yarıya yakınının Türkiye'nin ancak AB'nin çıkarlarına uygun olduğu zamanda üye olabileceğine yönelik algısı önemli bir bulgu olarak dikkat çekmektedir (Bkz. Tablo 3.75).

Tablo 3.75. Yurtdışında eğitim alıp almamaya göre üyelik zamanı

	Yurtdışı (N=233)	Yurtiçi (N=1453)	z değeri	p değeri
10 yıl içinde	2,16	5,10	-3,6	0,00**
10-20 yıl içinde	10,39	7,30	2,73	0,01*
20 yıl ve sonrası	13,42	8,26	4,13	0,00**
Avrupa'nın çıkarlarına ne zaman uygun olursa	52,38	48,07	2,07	0,05
Türkiye'nin tüm şartları yerine getirdiğinde bile AB üyeliğine alınmayacağını düşünüyorum.	21,65	31,27	-5,14	0,00*
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

Devlet üniversitelerinde çalışanların Türkiye'nin '10 yıl içinde' üye olacağı algısı vakıf üniversitelerinde çalışanlara oranla daha yüksektir (Bkz. Tablo 3.76). 'Türkiye'nin tüm şartları yerine getirdiğinde bile AB üyeliğine alınmayacağını düşünüyorum' ifadesine de daha fazla katılanlar devlet üniversitesi mensupları olmuştur (sırasıyla % 31 ve % 20).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Tablo 3.76. Üniversite türüne göre üyelik zamanı

	Devlet (N=1507)	**Vakıf** (N=179)	**z değeri**	**p değeri**
10 yıl içinde	4,99	2,23	3,88	0,00**
10-20 yıl içinde	7,45	10,06	-2,19	0,04*
20 yıl ve sonrası	7,98	17,32	-6,46	0,00**
Avrupa'nın çıkarlarına ne zaman uygun olursa	48,40	50,84	-1,17	0,20
Türkiye'nin tüm şartları yerine getirdiğinde bile AB üyeliğine alınmayacağını düşünüyorum.	31,18	19,55	6,53	0,00**
Toplam	**100,00**	**100,00**		

** p < 0,01; * p < 0,05

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

4. DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu bölümünde, üçüncü bölümde sunulan bulguların Türkiye – AB ilişkileri bağlamında genel bir değerlendirmesi yapılacaktır. Bulguların değerlendirilmesinde, birinci bölümde sunulan bilgiler çerçevesinde sebep / sonuç ilişkisi kurulmaya çalışılacaktır. Anket bulgularının ve eldeki bilgilerin açıklama sağlayamadığı bazı konular ise, ileride yapılacak farklı çalışmaları teşvik etmesi amacıyla ucu açık araştırma soruları halinde bırakılmıştır. Bu bölümdeki değerlendirme başlıkları da bulgular bölümünde sunulan başlıklarla aynı sıralamayla ele alınmıştır.

4.1. Akademisyenlerin AB ile Etkileşimi Üzerine Değerlendirme

Akademisyenlerin AB'ye yönelik algılarını analiz ederken en önemli ölçütlerden biri AB ile etkileşimlerinin düzeyidir. AB ülkelerinden birinde eğitim almış, toplumsal hayata katılmış veya Avrupa Birliği projesi yürütmüş bir akademisyenin bakışı ile AB alanında herhangi bir tecrübesi ve Birlik kurumlarıyla herhangi bir ilişkisi bulunmayan akademisyenin bakışı arasındaki farkı tespit etmek de çalışmanın önemli faydalarından biridir. Bu sebeple ankete katılan akademisyenlere AB üye ülkelerinde akademik amaçla ne kadar süre bulundukları sorusu yöneltilmiştir. Yaklaşık 5 katılımcıdan sadece 1'i ders verme amacıyla AB ülkelerinden en az birinde bulunmuştur. AB'de hiçbir surette akademik faaliyette bulunmamış akademisyen sayısı ise katılımcıların yarısından fazlasını teşkil etmektedir. AB üyesi ülkelerde ders verenlerin önemli bir bölümünün sadece 1 – 2 günlük süre zarfında bu ülkelerde bulunduğu görülmektedir. Bir yıldan fazla bir süre için ders verme amacıyla AB ülkelerinde bulunan akademisyen sayısı ise katılımcıların sadece % 2'si ile sınırlı kalmaktadır. Ders haricinde bir akademik faaliyette bir yıldan fazla bir süre için AB ülkelerinde bulunan akademisyen oranı da % 10'un biraz altında kalmaktadır. Bu veriler değerlendirildiğinde, AB ülkelerinde akademik faaliyette bulunan Türk akademisyen sayısının oldukça sınırlı olduğu söylenebilir.

Bilimsel faaliyetler açısından en üretken ülkelerin arasında AB üyesi ülkeler bulunmaktadır.[9] AB'ye aday ülke konumunda olan Türkiye'deki akademisyenlerin gösterdiği düşük ilginin de ayrıca araştırılması yararlı olacaktır. Zira, AB ülkelerinde araştırma yapmak, ders vermek, bilimsel toplantılara katılmak gibi amaçlarla bulunmak için Erasmus ve Avrupa Birliği fonları başta olmak üzere birçok burs ve destek imkanı bulunmaktadır. Bu anlamda AB tarafından sağlanan fonlarla yürütülen projelere akademisyenlerin ne kadar ilgi gösterdiği de çalışmada incelenmiştir. AB projelerine katılım oranının da benzer şekilde düşük olduğu gözlenmiştir. Yaklaşık her

[9] Her ne kadar üniversite sıralamasında ABD okulları diğer bütün ülkelerin çok üzerinde yer alsa da, Fransa'nın Araştırma ve Yüksek Öğretim Değerlendirme Yüksek Konseyi (HCERES) verilerine göre 2016 itibariyle akademik yayın üretiminde AB (% 28,1) ilk sırada olup, ABD (% 19,3) ve Çin (% 17,7) AB'yi takip etmektedir (OST, 2019).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

beş katılımcıdan sadece 1'i projelerde yer almıştır. Bir AB projesinde görev alan akademisyenlerin ağırlıklı olarak araştırmacı (% 15,18) görevini üstlendikleri görülmektedir. Projenin hazırlanmasından raporlanmasına kadar geçen süreçteki temel yükümlülükleri üstlenen yürütücü (hem araştırmacı, hem yürütücü olanlar dahil) oranı ise % 6,05 düzeyinde kalmıştır. Bu anlamda, Türkiye'nin birçok AB fonu yoluyla destek imkanına sahip olmasına rağmen akademisyenlerin proje yürütücüsü olma konusundaki isteksizliğinin veya çekincelerinin ayrıca incelenmesi gereken bir konu olduğu söylenebilir.

AB projelerine yönelik ilginin düşüklüğü başka bölge ve / veya ülkelere yönelik ilgi olup olmadığı sorusuna verilen cevaplarla birlikte ele alındığında dikkat çekici bulgulara ulaşılmaktadır. Akademisyenlerin bilimsel proje yürütmek için tercih edecekleri ülke veya ülke grupları sorulduğunda, ABD ve Kanada seçeneğinin diğer bütün tercihlerin çok ötesine geçtiği görülmektedir. Rusya ikinci sırada gelmekte, AB'nin de dahil olduğu diğer seçenekler ise çok düşük oranda tercih edilmektedir. Öyle ki, AB ülkelerini tercih edenlerin oranı Afrika, Orta Doğu ve Orta Asya'nın da gerisinde kalmaktadır. Bu durum bir anomali gibi görünse de anket sorularında iki seçeneğin eş zamanlı olarak tercih edilememesi sonucu ABD – AB arasında kalan akademisyenlerin ABD'yi tercih ettiğini düşündürmektedir. ABD – AB arasındaki uluslararası bilimsel rekabet incelendiğinde görülmektedir ki, ABD üniversiteleri AB üniversitelerine oranla daha yukarılarda listelenmekte, eğitim ve araştırma alanlarında uluslararası çekim merkezi konumuna gelmektedir. Times Higher Education (Times Higher Education, 2021) tarafından hazırlanan en başarılı üniversitelerin yer aldığı 2021 yılı listesinde, ABD ve Birleşik Krallık üniversiteleri ilk 10'u oluştururken, AB ülkelerinden ilk üniversite ancak 32. sırada yer bulabilmiştir. Listede ilk 50 üniversite içinde AB'den yalnızca 6 üniversite yer alırken ABD ve Kanada'dan 27 üniversite yer almaktadır.

Bunun yanı sıra öğretim elemanlarının çoğunluğu tarafından İngilizcenin yabancı dil olarak kullanılması da ABD – Kanada tercihinin AB'ye kıyasla öne çıkmasına neden olmaktadır. Zira başta Almanya olmak üzere bazı AB ülkelerinde İngilizce eğitim ve araştırma olanakları yaygın olsa da birçok Birlik üyesi ülkede akademik çalışmalar ağırlıklı olarak kendi dillerinde yürütülmektedir. Özellikle Fransa, İspanya ve İtalya gibi büyük ülkelerde dahi eğitim ve araştırmanın ulusal dillerinde yapılması genellikle tercih edilmektedir. Bu durum da doğal olarak Türk akademisyenlerin o ülkelere yönelmesini sınırlı düzeyde tutmaktadır. Sovyetler Birliği coğrafyasına yönelik çalışan akademisyenlerin genel itibariyle Rusça bilgilerinin olması ve / veya çalıştıkları alanla ilgili kaynaklarda Rusya'nın önde gelen ülke konumunda olması, bu ülkeyi üst sıralara çıkaran önemli bir etkendir.

ABD'nin AB alanındaki üniversitelere göre Türk akademisyenler tarafından tercih edilmesinde bir başka unsur ise akademik destek ve fonlarla ilgili olabilir. Her ne kadar Erasmus ve benzeri programlarla AB merkezli veya ulusal düzeyli araştırma fonları olsa da ABD'nin bilimsel çalışmaları fonlama konusunda en az AB kadar etkili

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

olduğu görülmektedir. ABD üniversitelerinde eğitimin ücretli olması, Avrupa üniversitelerine oranla araştırma ve eğitim faaliyetlerine daha geniş kaynak ayrılmasına ve dolayısıyla yabancı araştırmacılara da daha fazla olanak sunmalarına neden olmaktadır (Lepori, Geuna & Mira, 2019). ABD'ye benzer şekilde, Birleşik Krallık da eğitim ve araştırma dilinin İngilizce olması sebebiyle Avrupa'da bir çekim merkezi olma özelliğine sahiptir.

Oysa Kıta Avrupası'nın eğitim ve araştırma alanındaki tercihleri farklılaşmaktadır. Özellikle İngilizceye alternatif oluşturmayı kolaylaştırmak amacıyla eğitimin ücretsiz bir şekilde sunulması doğal olarak yüksek öğretim kurumlarının sadece devlet kaynakları ile faaliyet göstermelerine olanak sunmaktadır. Almanya ve Fransa gibi ülkelerin kendi dillerinde eğitimi teşvik etmek amacıyla sağladığı birçok burs, ABD'ye yönelik ilginin bir ölçüde kırılmasına yönelik bir çaba olarak yorumlanabilir. Zira, 19. Yüzyılda Almanya'daki bilimsel faaliyetlere özenen ABD'nin, bu öncü rolü İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupalı ülkelerden aldığı ve bilimsel alanda takip edilen ülke konumuna geldiği düşünülürse (Balaban, 2012) Türk akademisyenlerin Avrupa yerine ABD'ye yönelik tercihleri de normal bir olgu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca ABD'nin akademik etkinlik anlamında sadece kendi ülkesine akademisyen çekmenin ötesine geçtiğini de belirtmek gerekir. Türkiye'deki yabancı akademisyenler incelendiğinde ilk sırada ABD vatandaşı olanların geldiği görülmektedir (Seggie & Ergin, 2018).

AB ile etkileşime yönelik soruların demografik verilerle değerlendirilmesi yapıldığında, dikkat çekici bir detay kadın / erkek akademisyen farkında gözlenmektedir. AB ülkelerinde uzun dönemli ders verme ve akademik araştırma yapma konusunda kadın akademisyenler, erkek meslektaşlarına oranla daha aktif görünmektedir. Projeye katılım düzeylerinde ise cinsiyet temelinde önemli bir bulguya rastlanmamaktadır. Ancak dikkat çekici bir başka fark, akademisyenlerin proje yapmak istedikleri ülke tercihlerinde ortaya çıkmaktadır. Diğer ülke / ülke gruplarına oranla kadın akademisyenlerin erkeklere göre ABD – Kanada seçeneğini daha fazla tercih ettikleri gözlenmiştir.

Bir başka önemli bulguya ise, akademisyenlerin yurtiçi veya yurtdışında eğitim almalarıyla AB ile etkileşim düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde rastlanmıştır. Yurtdışında eğitim alanların yurtdışındaki akademik faaliyetlere katılımı ve ders verme sıklığı yurtiçinde eğitim almış meslektaşlarına oranla çok daha yüksektir. Benzer bir fark AB projelerine katılım oranlarında da ortaya çıkmaktadır. Bu bulgular, yurtdışındaki akademik sisteme alışkın olmanın akademisyenlerin uluslararası alanda ders verme ve akademik faaliyette bulunma isteklerini olumlu etkilediğini düşündürmektedir. Proje tercihinde de eğitimini yurtdışında yapmış akademisyenler, yurtiçi eğitim almış meslektaşlarına oranla ABD – Kanada tercihine

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

yoğunlaşmaktadır. AB ülkelerine yönelik tercihlerinde belirgin bir yurtiçi – yurtdışı eğitim farkı gözlenmemektedir.

Bir diğer dikkat çekici farklılık ise devlet üniversiteleri ile vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenler arasında tespit edilmiştir. AB ülkelerinde ders verme veya akademik faaliyette bulunma oranlarına bakıldığında, vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin devlet üniversitelerindeki akademisyenlere oranla yaklaşık % 10 düzeyinde AB ile daha fazla etkileşim halinde olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle vakıf üniversitelerindeki akademisyenlerin daha uzun dönemli akademik faaliyetler için bu ülkelere gittiği de bir başka dikkat çekici husustur. Araştırmacı olarak Avrupa Birliği projelerinde görev alan akademisyenlerin oranı da vakıf üniversitelerinde daha yüksek düzeyde tespit edilmiştir. Vakıf üniversitelerindeki akademisyenlerin bu açılardan daha etkin olmaları ile iş sözleşmelerinin performans ölçümüne tabi olması arasındaki ilişkinin ise ayrıca araştırılması gereken bir konu olduğu düşünülebilir. Akademisyenlerin hangi ülke veya ülke gruplarında proje yapmak istediklerine dair bulgular incelendiğinde, vakıf – devlet üniversitesi farkı ortaya çıkmamıştır. Bu durum yurtdışında çalışılacak ülke tercihinin, çalışılan kurumun özelliklerinden ziyade akademik alan, bireysel tercihler veya sağlanan fonlarla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

4.2. Türkiye'nin AB ile Akademik Alanda İş Birliği Üzerine Değerlendirme

Türkiye'nin AB ile akademik iş birliğine yönelik ilk soru, akademisyenlerin Türkiye'nin AB projelerine katılımı ile ilgili görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Buna göre 3,74 ortalama ile katılımcıların Türkiye'nin AB projelerine daha fazla katılmasını istedikleri görülmektedir. Ancak bu ortalamanın çok daha yüksek olması beklenebilirdi. Zira, Türkiye'nin de finansman desteği verdiği ve AB tarafından araştırma yapılması amacıyla temin edilen fonlarla oluşturulan projelere daha fazla katılımın ne akademisyenlere ne de Türkiye'ye karşı olumsuz bir etkisi bulunmaktadır. Bu sebeple, katılımcıların bir bölümünün Türkiye'nin AB projelerinde daha fazla yer alması görüşüne neden tamamen karşı olduklarının ayrıca araştırılmasında fayda olabilir.

Vakıf üniversitelerinden ankete katılan akademisyenlerin 3,99 ortalama ile devlet üniversitelerine oranla AB projelerine daha fazla önem verdiği gözlenmektedir. Vakıf üniversitelerindeki kadroların rekabetçi yapısı ve sözleşmenin devamı için belirli sayıda makale, kitap, proje ve tebliğ zorunluluklarının bulunması, devlet üniversiteleri ile vakıf üniversitelerinin bu görüşe katılımları arasındaki farkın nedenleri arasında sayılabilir. Bir başka ilgi çeken fark ise yurtdışında eğitim almış akademisyenlerde görülmektedir. 'Türkiye AB projelerine daha fazla katılmalı' görüşüne katılım ortalaması yurtdışında eğitim alan akademisyenlerde 4,06 iken, bu oran yurtiçinde eğitimini tamamlamış akademisyenlerde 3,69 düzeyinde kalmıştır.

Akademisyenlere AB ile Türkiye arasında derslerin uyumluluğu ile ilgili yöneltilen iki soruya verilen cevaplar da dikkat çekmektedir. Türkiye'deki üniversitelerde

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

sunulan ders müfredatlarının AB ile uyumlu hale getirilmesine yönelik soruya, katılımcılar, ortalamanın biraz üzerinde katılmaktadır. AB alanı bilimsel üretimin ve eğitimin dünya standartlarının üzerinde olduğu bir bölgeyi ifade etmesine rağmen katılımcıların müfredatları eşitleme konusundaki tereddüdü, incelemeyi gerektiren bir olgu olarak dikkat çekmektedir. Standart sapmanın yüksek olması bu konuda farklı görüşler olduğunu göstermektedir. Farklılığın temel nedenleri bu çalışmanın sağladığı veriler üzerinden düşünülürse, anket cevaplarından çıkarılabilecek üç farklı sebep öne sürülebilir: Bu durum ilk olarak, Türkiye – AB ilişkilerindeki mevcut olumsuzlukların akademisyenler üzerindeki etkisiyle açılanabilir. Soruya katılmayanların oranı incelendiğinde, Türkiye'nin ne zaman AB üyesi olacağı sorusuna verilen karamsar yanıtla örtüştüğü görülmektedir. Bu görüşün veri tarafından desteklenip desteklenmediğine bakmak için, Türkiye'nin AB'ye ne zaman üye olacağına yönelik soruyla müfredatların adaptasyonuna yönelik önerme ANOVA analizine tabi tutulmuştur. Buna göre, AB'ye hiçbir koşulda Türkiye'nin üye olamayacağını düşünenlerin bu soruya verdikleri yanıt ortalamının altında kalmaktadır. AB'ye herhangi bir zaman diliminde üye olunacağını düşünenler ise, müfredatların uyumunun gerekliliğine yönelik önermeye ortalamanın üzerinde katılmaktadır. Bu veriler, akademisyenler arasında, ülke olarak üyesi olmadıkları ve yakın gelecekte de olamayacaklarına inandıkları bir sistemle entegrasyonun gerekli olmadığı görüşünün hakim olduğunu düşündürmektedir.

Katılımcıların müfredatları eşitleme konusundaki tereddüdü, ikinci olarak, akademisyenlerin AB ile ABD arasında yaptığı tercih ile açıklanabilir. Çalışmanın bir diğer bulgusunda görüldüğü üzere, akademisyenler AB yerine ABD – Kanada seçeneğinde çalışma yapmayı yoğun şekilde tercih ettiklerini beyan etmişlerdi. Dolayısıyla AB sistemleri ile entegrasyon yerine ABD ile entegrasyon sorulsa, bu soruya verilen oranın yükselmesi söz konusu olabilirdi.

Üçüncü bir sebep ise AB'nin eğitim alanında – her ne kadar Bologna süreci ile bir bütünlük oluşturma hedeflenmiş olsa da – üye ülkeler arasında önemli bir uyum farkı olması ile açıklanabilir. Eğitim politikaları AB'nin münhasır yetki alanına girmemektedir ve üye devletler bu alanda kanun yapma yetkisini ulusal düzeyde korumaktadır. Avrupa Birliği bu alanda sadece üyeler arasında uyumu sağlamakla yükümlüdür. Bu durum da yükseköğretim sistemlerinde önemli farklılıklara sebep olmaktadır. Uzun yıllara dayanan Erasmus tecrübesi olan akademisyenlerin AB üye ülkeleri arasındaki bu farklılığı bizzat yaşamış olduğu düşünülebilir.

AB ile müfredatların uyumlu hale getirilmesine yönelik – beklentilerimizin altında kalan – katılım oranı, ayrıca bilimsel alanlara göre değişiklik gösteren ihtiyaçlarla da açıklanabilir. Bu açıdan bakılırsa, ilahiyat ile ziraat, orman ve su ürünleri alanında çalışan akademisyenlerin 'ders müfredatları AB ile uyumlu hale getirilmeli' görüşüne genel olarak katılmamaları, bu farklılıklarla da ilişkili olabilir. Bu iki alana karşılık, diğer bütün bilim alanları ortalamanın üzerinde bir katılımla AB ile müfredatların uyumlu hale getirilmesini desteklemektedir. İlahiyat ile birlikte ziraat, orman ve su

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ürünleri alanlarındaki bu görüşe katılım oranının düşüklüğü genel ortalamayı da etkilemekte olup, nedenleri ayrı bir araştırma konusudur.

Erasmus programı ile ilgili yaşanan sorunları ortaya koymak amacıyla katılımcıların cevapları incelendiğinde, genel olarak değişim programı ile ilgili önemli bir sorun olmadığı tespit edilmiştir. Türk üniversitelerinin Erasmus programına uyum sorunu yaşayıp yaşamadığına yönelik ifadeye ortalamanın biraz altında bir katılım çıkmıştır. Bu durum, katılımcıların bu görüşe genel olarak katılmasalar da ifadede haklılık payı bulduklarını düşündürmektedir. Benzer bir şekilde, Türk üniversitelerinin ders denkliği problemleri nedeniyle Erasmus anlaşması yapmakta zorlandığına yönelik ifadeye katılım oranı da ortalamanın biraz altında çıkmıştır. Ancak yaş itibariyle incelendiğinde, 30 yaş ve üzeri akademisyenler bu görüşe katılmazken, 30 yaşını geçmemiş akademisyenlerin bu görüşe ortalamanın üzerinde katıldığı tespit edilmiştir. Aktif olarak bu programda yer alan ve ilgi gösteren akademisyen grubunun 20 – 30 yaş aralığı olduğu düşünülürse, bu grubun yaptığı tespitin oldukça önemli olduğu söylenebilir. Buna karşılık, yaş düzeyi ilerledikçe Erasmus programının sorunlarıyla akademisyenlerin daha az muhatap olduğu düşünülebilir. Bunun bir başka teyidi ise 'Erasmus değişim programına uyumda Türk üniversiteleri yetersiz kalmaktadır' ve 'Türk üniversiteleri Erasmus anlaşması yapmakta ders denkliği problemleri nedeniyle zorlanmaktadır' ifadelerinde görülebilir. Nitekim, Erasmus programı ile yoğun olarak ilgilenen araştırma görevlileri bu ifadelere ortalamanın üzerinde katılırken, diğer akademisyen gruplarının ortalamanın altında kaldığı görülmektedir. Bu sonuçlar göstermektedir ki, akademisyenler üniversitelerin Avrupa'daki partnerleriyle uyum sağlamaları ve yeni anlaşma yapabilmeleri konusunda temel bir eksiklik görmeseler dahi bu konuların geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Aynı konuyla ilişkilendirilebilecek bir başka ifade ise değişim için yurtdışına giden öğrencilerin derslerde zorlanmaları veya başarılı olamamalarına yöneliktir. Bu soruya da akademisyenlerin genel olarak katılmadıkları görülmektedir. Bu bulgu, akademisyenlerin Erasmus programının sorunlarına yönelik düşünceleriyle mevcut durum arasında önemli bir çelişki olduğunu göstermektedir. Daha açık bir ifadeyle, her ne kadar anket katılımcıları Erasmus programı ile ilgili sorun görmeseler de, gerek üniversitelerin gerekse giden öğrencilerin önemli sıkıntılarının olduğu bilinmektedir. Farklı üniversitelerde yapılan gözlemler (Yücelsin Taş, 2013; Dinçer vd., 2017; Açıkgöz vd., 2020; Kocakasap Dökü, 2013; Tekin & Hiç Gencer, 2013) de göstermektedir ki ders eşleştirmesi önemli bir sorun olarak görülmektedir. Birçok araştırmada Erasmus danışmanlarının yeterli ilgiyi göstermedikleri, dil sorunu yüzünden idari personelle anlaşmada zorluklar yaşandığı da ayrıca beyan edilen temel sorunlar arasındadır.

Bununla birlikte başarıyı etkileyen farklı nedenlerden dolayı giden öğrencilerin performansları ile ilgili de sıkıntılar yaşanmaktadır. Her şeyden önce Türkiye'ye gelen öğrenciler vize sorunu yaşamadan ülkeye rahat bir şekilde giriş yaparken, giden öğrenciler daha Türkiye'den ayrılmadan önce sorunlar yaşamakta, geciken vizeler

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

sebebiyle döneme geç başlayabilmektedir. İkinci bir husus ise giden öğrencilere ödenen burs tutarı ile ilgilidir. Verilen burs miktarı çoğu Batı Avrupa ülkesinde ancak konaklamaya yetmekte, kendi imkanları kısıtlı olan ve ailesinden de yeterli desteği sağlayamayan öğrencilerin bir kısmı geçici ve zor işlerde çalışmak durumunda kalmaktadır. Bunun sonucunda ise yaşadıkları sıkıntı sebebiyle derslerde başarılı olamamaktadırlar. Oysa benzer bursla Türkiye'ye gelen öğrenciler kur farkı sebebiyle rahat bir ortamda eğitim alabilme imkanı bulabilmektedir.

Katılımcılara Erasmus programı hakkında yöneltilen diğer bir ifade ise gelen öğrencilerle ilgilidir. Avrupa ülkelerinden gelen öğrencilerin ders kalitesini artırdığına yönelik görüşe akademisyenlerin önemli bir oranda katılmadıkları görülmektedir. Bu durum iki açıdan yorumlanabilir: Birincisi, yurtdışındaki eğitim sistemine öğretim elemanlarının uyumu ile ilişkilendirilebilir. Yurtdışında eğitim almış akademisyenler arasında Erasmus öğrencilerinin ders kalitesini artırdığı görüşüne katılım ortalaması, yurtiçinde eğitim almış meslektaşlarına kıyasla belirgin oranda fazladır. İkinci yorum ise verilen derslerin yürütülme şekliyle ilgilidir. Yüksek öğretim sistemi içinde, Türkçe dersler dışında ders dili konusunda iki uygulama bulunmaktadır: Bunlardan biri müfredatı tamamen yabancı dilde olan programlar, diğeri ise müfredatı karma dilde yürütülen programlardır. Müfredatı tamamen yabancı dilde olan programlarda dahi zaman zaman derslerini Türkçe işleyen öğretim elemanları olduğu gibi, % 30 yabancı dil ile yürütülen müfredatlarda dersin hangi aşamalarının yabancı dilde hangi aşamalarının Türkçe yapılacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Bazı derslerde sadece ders kaynakları yabancı dilde verilmekte, tüm dersler dönem boyunca Türkçe yapılabilmektedir. Ders eşleşmeleri nedeniyle Türkçe işlenen dersleri seçmek zorunda kalan yabancı öğrenciden derse olumlu katkı beklemek ne derece adil olur?

Ayrıca, eğitim felsefesi interaktif sorgulama üzerine kurulu bir yapıda yetişen Erasmus öğrencilerinin Türkiye'deki derslerin genelinin işleniş yapısındaki farklılıktan dolayı fazla katılımcı olamadıkları da ileri sürülebilir. Zira Türkiye'deki derslerde, öğretim elemanlarının ve öğrencilerin dersleri genelde tek yönlü işlemeye alışık oldukları bilinmektedir. Türkiye'de ilköğretimden itibaren eğitim geleneğinde var olan bir alışkanlıkla derslerde öğretim elemanlarının anlattıklarını not alma ve soru – cevap kısmından genelde feragat etme üzerine kurulu öğrenci davranışının, Erasmus ile gelen öğrencilerin derslere aktif katılımlarını sınırladığı düşünülebilir. Bu konuda vakıf ve devlet üniversitelerindeki akademisyenler arasında görüş farklılığı da tespit edilmiştir. Vakıf üniversitelerinden katılan akademisyenler, AB ülkelerinden gelen Erasmus öğrencilerinin ders kalitesini artırdığı görüşüne devlet üniversitelerindeki meslektaşlarına oranla daha fazla katılmaktadırlar.

Erasmus programının Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağladığı görüşüne ise yüksek oranda katılım olmuştur. Bu konuda yapılan bazı akademik çalışmalar (Ünal, 2018; Ersoy, 2013; Güler, 2020) da göstermektedir ki Erasmus programı, kültürlerin birbirlerini tanımasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Erasmus programının kuruluş amacı salt eğitim vermek değil, Avrupa halklarının birlikte yaşaması ve uyumunu teşvik amacıyla gençlerin farklı kültürleri tanımalarına katkıda bulunmaktır. Devlet üniversitelerine oranla vakıf üniversitelerinden anketi yanıtlayan akademisyenlerin bu görüşe daha fazla katılmaları dikkat çeken bir başka hususdur. Bunun yanı sıra, ankete katılan kadın akademisyenler, erkek akademisyenlere göre 'Erasmus değişim programlarının Avrupa gençliği arasında kültürel yakınlaşmaya katkı sağladığı' görüşüne daha yüksek oranda katılmaktadırlar.

Bu konudaki bir başka fark ise eğitiminin herhangi bir aşamasını yurtdışında tamamlayan akademisyenlerde ortaya çıkmaktadır. Yurtdışında eğitim yapmış akademisyenlerin Erasmus programının kültürel yakınlaşmaya katkı sağladığı görüşüne katılım ortalaması (4,17) yurtiçinde eğitim yapmış akademisyenlere göre (3,83) fazladır. Akademik çalışma alanları düzeyinde incelendiğinde ise ilahiyat alanı dışındaki tüm bilimsel alanlardaki akademisyenlerin, ortalamanın çok üzerinde Erasmus programının kültürel yakınlaşmaya katkı sağladığı görüşüne katıldığı görülmektedir. Bu konudaki akademisyen algısı, bölgeler arasında da farklılıklar göstermekle birlikte Türkiye genelinde yüksek düzeydedir. Katılım ortalamasının en yüksek olduğu Marmara Bölgesi (4,02) ile en düşük olduğu Karadeniz Bölgesi (3,63) arasındaki farkın açıklaması ise, bölgeler düzeyinde daha kapsamlı bir araştırma yapılmasını gerektirmektedir.

4.3. Akademisyenlerin Algısında AB'nin Genel İmajı Hakkında Değerlendirme

Akademisyenlerin AB'nin genel imajı hakkındaki algılarını tespit etmeye yönelik soruya verilen cevaplar incelendiğinde ortalamanın üzerinde (3,33) bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde standart sapmanın 1 olarak tespit edilmesi, akademisyenlerin çok uçlarda bir dağılım göstermediğini işaret etmektedir. Türkiye'de Avrupa Birliği'ne yönelik kamuoyu araştırmalarında genel olarak AB'ye bakış hiçbir zaman olumsuz olmamakla birlikte araştırmanın yapıldığı dönemin siyasî konjonktürünün de sonuçlar üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Bu çalışmanın birinci bölümünde de detaylı olarak açıklandığı üzere, anket çalışmasının yapıldığı dönemde Türkiye – AB ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecek birçok olayın varlığından söz edilebilir. Bu sebeple siyasî ilişkilerin daha iyi olduğu, gerginliklerin ve eleştirilerin daha az olduğu zamanlarda yapılacak çalışmaların bu araştırmada elde edilen bulgulara göre daha olumlu sonuç vermesi beklenebilir.

AB'nin genel imajı konusunda kadın akademisyenler, erkeklere göre Avrupa Birliği'ne daha olumlu bakmaktadır. Bu durum, Türkiye'de kadın haklarıyla ilgili toplumsal düzeyde yaşanan bazı temel sorunların AB ülkelerinde – istisnaî vakalar hariç – yaşanmamasıyla ilişkilendirilebilir. Yine benzer bir farklılık da yurtdışında eğitim almış akademisyenlerle yurtiçinde eğitimini tamamlamış meslektaşları arasında ortaya çıkmaktadır. Yurtdışı deneyimi olan akademisyenlerin AB'yi daha olumlu algılaması, bu kişilerin yurtdışında bulundukları görece uzun sayılabilecek

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

dönem içerisinde diğer toplumları daha yakından tanıyabildiklerini ve belirli önyargıları daha kolay aşabildiklerini düşündürmektedir. Ancak bu iki bulguyla ilgili daha detaylı yorumlar, bu konulara yönelik daha detaylı çalışmalar gerektirmektedir.

Akademisyenlerin AB'nin genel imajına yönelik algısıyla ilgili bir diğer farklılık ise akademik ihtisas alanları düzeyinde ortaya çıkmaktadır. İlahiyat alanında çalışan akademisyenler arasında AB'nin imajı ortalamanın önemli ölçüde altında (2,69) kalmıştır. Ayrıca, diğer bütün çalışma alanlarından farklı olarak, spor bilimleri ile ziraat, orman ve su ürünleri alanlarında çalışan akademisyenlerin AB algısının da ortalamanın biraz altında kaldığı görülmektedir. Bu bulguların yorumlanmasına yönelik yeterli veri olmamasına rağmen, çalışma alanı itibariyle AB ile etkileşim düzeyleri arasındaki farklılığın, akademisyenlerin AB'ye yönelik algısını etkileyeceği düşünülebilir. Bu bulgu da alana yönelik daha kapsamlı bir çalışmayla detaylandırılabilir.

Vakıf üniversitelerindeki akademisyenlerin AB'ye yönelik algısı, devlet üniversitelerine göre daha olumlu çıkmakla birlikte, iki tür üniversitede de AB algısının olumlu olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'deki coğrafi bölgeler düzeyinde temel farklılık Karadeniz Bölgesi'nde ortaya çıkmaktadır. Diğer bütün bölgelerdeki üniversitelerde görev yapan akademisyenler ortalamanın üzerinde AB'yi olumlu görürken, Karadeniz Bölgesi'ndeki sonuç ortalamanın biraz altında kalmıştır. Bu bulgunun izahı da çalışmada elde edilen verilerle sağlanamamış olup, ileride yapılacak kapsamlı bir çalışma bölgeler arası farkların nedenleri üzerine daha aydınlatıcı bilgi sağlayabilir.

4.4. Akademisyenlerin Algısında AB'nin Ne İfade Ettiğine Dair Değerlendirme

Akademisyenlerin Avrupa Birliği'ne bakışlarını ortaya koymak amacıyla, AB'nin ankette sunulan kavramlarla ne kadar örtüştüğü sorulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin ardından AB'nin üzerine inşa edildiği temel kavram olan ekonomik ve sosyal refah, katılımcılara sunulan ilk ifade olmuştur. Akademisyenlerin bu ifadeye katılım oranı her ne kadar ortalamanın üzerinde olsa da, diğer ifadelere kıyasla göreceli olarak düşük kalmıştır. Zira, somut verilere dayanan bir konu olan ekonomik refah konusunda AB'nin eriştiği düzeyle akademisyenlerin algıları önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Bir diğer ifadeyle, AB küresel ölçekte Kuzey Amerika ile birlikte dünyanın en gelişmiş iki bölgesinden biri, özellikle Türkiye için ticaret açısından en öne çıkan bölge konumundadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

Ekonomik gelişmişliğin ötesinde, Avrupa Birliği, sosyal devlet uygulamalarıyla toplumsal düzeyde gelir dağılımının en adil olduğu bölge olma özelliğine de sahiptir. Bu durum, AB'yi uluslararası alanda önemli bir çekim merkezi yapmakta, ekonomik nedenler başta olmak üzere çevre ülkelerden kaynaklanan düzenli ve düzensiz göçün hedefi haline getirmektedir. 1960'lı yılların başından bu yana başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine yönelik Türkiye'den giden işgücü sebebiyle bugün tüm

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Avrupa'da 6.5 milyon civarında Türk nüfusu bulunmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020b). Somut verilerle açık şekilde görülen bu duruma rağmen, ankete katılan akademisyenlerin sadece ortalamanın biraz üzerinde bu tespite katılması, hatta çalışma alanları düzeyinde incelendiğinde spor bilimleri alanında çalışan öğretim elemanlarının ortalamanın altında kalması, ayrıca araştırılması gereken bir konudur.

Benzer şekilde kuruluş felsefesi kıtada barış ve istikrarı oluşturmaya dayanan AB'nin 'barış ve güvenlik alanı' ifadesiyle ne kadar örtüştüğüne yönelik bulgular da ortalama seviyede çıkmıştır. Bilindiği üzere AB, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına zemin oluşturan Avrupa'da bir barış projesi olarak hayata geçirilmiş ve Soğuk Savaş sonrasında da güvenlik iş birliğini de kapsayacak şekilde derinleşmiş ve genişlemiştir. Buna rağmen özellikle 1990'lı yılların ilk yarısında Bosna Hersek başta olmak üzere Batı Balkanlar'da yaşanan çatışmalara karşı yetersizliği ve tek sesle hareket edememesi (Andreatta, 1997; Bet-El, 2007; Shepherd, 2009) hâlen kamuoyunun hafızasında barış ve güvenlik konularında AB'ye şüpheyle bakılmasına sebep olmaktadır. Ankette bu ifadenin beklenenden düşük seviyede çıkması, Türk akademisyenlerin – kültürel yakınlık nedeniyle – özellikle Bosna Hersek ve Kosova'da AB'nin barışı sağlama konusunda ilgisini sorguladıklarını düşündürmektedir. Ayrıca, AB'nin barış ve istikrar ile örtüşmesine yönelik bulgular Türkiye'nin coğrafi bölgeleri açısından da farklılık göstermektedir. Karadeniz ve Doğa Anadolu'daki üniversitelerde görevli akademisyenler ortalamanın altında düzeyde bu görüşe katılırken, diğer bölgeler ortalamanın üzerindedir.

Ekonominin ve güvenliğin yanı sıra Avrupa Birliği'nin siyasî olarak ne ifade ettiğine dair de katılımcılara bir dizi ifade sorulmuştur. Bunlar arasında 'demokrasi ve hukukun üstünlüğü', 'kültürel çeşitlilik', 'en üst düzeyde hak ve özgürlükler' ve 'insan haklarına saygı' ifadelerine katılım öne çıkmaktadır. Avrupa Birliği'nin 2000 yılında hazırladığı ve Lizbon Antlaşması ile yasal zemine kavuşan Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi ile AB'nin bu alandaki öncelikleri açıkça ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra Kopenhag Kriterleri'nin siyasî boyutu da aday ülkeleri söz konusu alanlarda AB seviyesine çekmeyi hedeflemektedir. Avrupa Birliği'nin demokrasi, insan hakları, hukuk devleti gibi değerleri öne çıkarması, Türk akademisyenlerin AB ile bu değerleri eşleştirme oranını ortalamanın üzerine çıkarmaktadır.

Özellikle yurtdışında eğitim almış akademisyenlerin Türkiye'de eğitim almış meslektaşlarına oranla AB'yi bu değerlerle daha fazla özdeşleştirdikleri dikkat çekmektedir. İki grup akademisyen arasındaki farkın temel nedenlerinden biri olarak, yurtdışında eğitim süresi boyunca, akademisyenlerin bu değerleri pratikte bizzat tecrübe etmeleriyle açıklanabilir. Dikkat çeken bir diğer bulgu ise yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde ortaya çıkmaktadır. AB'nin 'kültürel çeşitlilik' kavramı ile

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

örtüşmesine katılım oranı genç akademisyenlerde daha fazla iken, yaş grupları ilerledikçe bu ifadeye katılım – pozitif kalmakla birlikte – düşüş göstermektedir.

Cevapların analizi yapıldığında, temel olarak ortalamanın üzerinde olsa da akademisyenlerin bir bölümünün AB'yi bu değerlerle tanımlama konusunda şüpheci davrandığı görülmektedir. Bu durum, AB'nin resmî olarak ifade ettiği sözkonusu değerlerin uygulamasında eksiklikler olduğu veya AB'nin çifte standart uyguladığı yönünde bir algının varlığı ile de açıklanabilir. Zira benzer bir çifte standart algısı AB'nin Türkiye'ye karşı tutumunda da ortaya çıkmaktadır. Yine siyasî ifadeler açısından bakıldığında, katılımcıların azınlık hakları kavramını diğer kavramlara oranla AB ile daha düşük seviyede örtüştürdüğü görülmektedir. Bu bulgu özellikle 2017 yılında İspanya'da yaşanan Katalonya'nın bağımsızlık hareketine karşı AB'nin aldığı çekimser tutumla açıklanabilir (Riegert, 2017). İspanya'nın Katalonya üzerinde uyguladığı baskıya karşın hem üye ülkeler hem de Birlik düzeyinde bu duruma sessiz kalınması, AB'nin 'azınlıklara saygı' ifadesiyle örtüşme oranını düşürmüş olabilir. Yine, 2013 yılında İskoçya'nın bağımsızlık referandumu sürecinde AB'nin tutumu da (AB'den İskoçya'ya kötü haber, 2017; Scottish independence, 2014) azınlıklarla ilgili AB'nin olumsuz bir imaj ortaya koymasına neden olmuştur. Akademisyenlerin AB'yi 'azınlıklara saygı' ifadesiyle örtüştürme oranında bu iki örneğin ne kadar etkili olduğu ayrıca incelenebilecek bulgulardır.

Bunun yanı sıra, sözkonusu algının katılımcıların demografik özelliklerine göre farklılık gösterdiği de dikkat çekmektedir. Örneklemin büyük bir bölümünü teşkil eden devlet üniversitelerinde görevli akademisyenlerin AB'yi azınlık haklarına saygı ile ifade etme düzeyleri ortalamanın altında kalırken, vakıf üniversitelerinden gelen cevaplar ortalamanın üzerine çıkmıştır. Coğrafi bölgeler düzeyinde de AB'nin azınlık haklarına saygıyla örtüşme oranında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde AB'nin azınlık hakları ile ifade edilme oranı düşerken, diğer bölgelerde ortalamanın üzerinde bulgular elde edilmiştir. Tüm coğrafi bölgelerin AB'nin insan haklarına saygı kavramı ile ifade edilmesine ortalamanın üzerinde katılmalarına rağmen, azınlık haklarına saygı konusunda neden farklı düşündükleri ise ayrıca incelenmesi gereken bir bulgudur.

AB'nin siyasî olarak olumsuz kavramlarla ne kadar örtüştüğünü tespit etmek amacıyla yöneltilen 'egemenlik kaybı ve bağımlılık' ile 'ulusal kimlik kaybı' ifadelerine katılım ortalaması nispeten düşük çıkmıştır. Her ne kadar AB'nin kendine özgü yapısı uluslarüstü düzeyde kanun oluşturma sebebiyle yetki devrini öngörse de, karar alma mekanizmalarına üye ülkelerin antlaşmalarda belirtilen koşullarla dahil olması sebebiyle akademisyenlerin bu durumu bir egemenlik sorunu olarak görmedikleri anlaşılmaktadır. Yukarıda açıklandığı üzere, AB'yi 'kültürel çeşitlilik' olarak ifade eden akademisyenlerin, AB üyeliğinin 'ulusal kimlik kaybı'na neden olmayacağına yönelik algıları da bu açıdan tamamlayıcı bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Zaten Avrupa Birliği'nin mottosu olan 'çeşitlilik içinde birlik' ifadesiyle kültürlerin ve ulusal kimliklerin korunmasının önemine sıklıkla vurgu yapılmaktadır. Erasmus tecrübesini

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

yakından yaşayan bir toplumsal kesim olan akademisyenlerin de buradaki gözlemleri nesnel durumla uyum göstermektedir.

Yine olumsuz bir kavram olarak sunulan 'ırkçılık ve ayrımcılık ortamı' ifadesinin ve taraflılığı sorgulayan bir kavram olan 'Hristiyan Birliği' ifadesinin AB ile ne kadar örtüştüğüne yönelik sorulara katılımcıların farklı bir yaklaşım gösterdikleri gözlenmiştir. Akademisyenler AB'yi genel olarak ırçılık ve ayrımcılık ile fazla ilişkilendirmemektedir. Her ne kadar belirli AB üyesi ülkelerde popülist söylemin etkisiyle artan aşırı sağ eğilimler ve yabancı düşmanlığı bir toplumsal sorun haline dönüşmeye başlasa da, kurumsal olarak gerek üye ülkeler gerekse Birlik, ırçılığa ve ayrımcılığa karşı önemli tedbirler almaktadır (European Commission, 2020). Örneğin, Almanya gibi büyük bir ülkede dahi Almanya için Alternatif Partisi'nin (AfD) giderek siyasî nüfuzunu artırması (Almanya'da AfD endişesi, 2019) veya Hollanda ve Avusturya gibi ülkelerde aşırı sağ partilerin güçlenmesi[10] kamuoyunda AB'nin aşırı sağ değerlere doğru hareket ettiğini düşündürmektedir. Bu sebeple, akademisyenlerin AB'yi tam anlamıyla ırkçılıktan ve ayrımcılıktan uzak bir yapı olarak görüp görmedikleri ayrıca araştırılması gereken bir konudur.

Benzer şekilde, bazı Avrupa ülkelerinde aşırı sağın güçlenmekte olması, katılımcılar arasında AB'nin bir Hristiyan Birliği olduğu yönünde ortalamanın üzerinde bir algı oluşmasının nedeni olarak düşünülebilir. AB müktesebatında dini hiçbir kavramın bulunmamasına, bugüne kadar hiçbir AB zirvesinde dini kurumların temsil edilmemesine, Birlik sınırları içinde yaklaşık 25 milyon Müslüman yaşamasına ve Türkiye ile Bosna Hersek gibi çoğunluğu Müslüman olan ülkelerin aday ülke statüsünde olmasına rağmen, AB'nin bir Hristiyan Birliği olduğuna yönelik algının nedenleri ayrıca araştırılmalıdır. 'Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar' (Pegida)[11] hareketi gibi İslam karşıtı inisiyatiflerin artan faaliyetlerinin bu algıda etkisi olduğu da düşünülebilir.

Hristiyan Birliği algısının kamu ve vakıf üniversiteleri arasında farklılık gösterdiği de ayrıca dikkat çeken bir bulgudur. Devlet üniversitelerinden katılan akademisyenler, ortalamanın üzerinde bir oranla AB'yi bir Hristiyan birliği olarak algılarken, vakıf üniversitelerinde bu oran ortalamanın altında kalmıştır. Buradaki fark, vakıf üniversitelerinde spor bilimleri, ilahiyat, ziraat, orman ve su ürünleri alanlarında çok az fakültenin bulunması ile uyumlu bir bulgu oluşturmuştur. Zira, bu alanlarda çalışan akademisyenlerin ortalamanın oldukça üzerinde bir oranla AB'yi bir Hristiyan Birliği olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgili başka bir farklılık

[10] Siyasî partiler düzeyindeki örgütlenmelerin yanı sıra sivil toplum içinde de Kimlikçiler Hareketi'nin (Identitarian Movement) Avusturya'daki kolu olan 'hipster sağcılar' benzeri yapılanmaların Avrupa ülkelerinde örgütlediği toplumsal etkinlikler dikkat çekmektedir (Meaker, 2018).

[11] 2014 yılında Almanya'nın Dresden kentinde ortaya çıkan Pegida hareketi hakkında genel bilgi için bkz. Alkan (2015).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

da kadın / erkek akademisyenler arasında tespit edilmiştir. Kadın akademisyenler AB'yi bir Hristiyan birliği olarak görmeye daha az meyilli iken, erkekler ortalamanın üzerinde bir oranla AB'yi dinsel perspektiften tanımlamaktadır.

4.5. Akademisyenler için AB Alternatifleri Üzerine Değerlendirme

Araştırmaya katılan akademisyenlere yöneltilen sorulardan bir diğeri ise Türkiye için AB'nin alternatifi olabilecek herhangi bir ülke veya ülkeler grubu olup olmadığına dair görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda sadece yakın coğrafya değil, küresel düzeyde öne çıkan ülke ve bölgeler sunulmuş ve tek bir seçenek işaretleme hakkı verilmiştir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında, katılımcıların üçte birine yakını (% 31,73) hiçbir ülke veya ülke grubunun Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerini ikame edebilecek durumda olmadığını düşünmektedir.

Bu durum, öncelikle 1963'te Ankara Anlaşması kapsamında öngörülen Gümrük Birliği temelinde şekillenen Türkiye'nin AB'ye ekonomik entegrasyonu ile açıklanabilir. Zira, güncel veriler itibariyle Türkiye'nin ihracatının yaklaşık % 50'si AB pazarına yönelmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinin sahip olduğu refah seviyesi ile diğer pazarlar kıyaslandığında, yakın coğrafyada denk büyüklükte bir pazarın olduğu söylenemez. ABD ve benzeri uzak coğrafyalarda ise Türkiye – AB arasındaki gibi gümrük birliği avantajı olmamasının yanı sıra coğrafi mesafeden kaynaklanan maliyet artışları da düşünülmelidir. Bu sebeplerle, Türkiye'nin ihracatına yönelik pazar anlamında AB'nin alternatifi olabilecek bir ülke veya bölgeden söz etmek pek mümkün görünmemektedir.

Buna ilave olarak, Türkiye'nin üretim araçları ve hammadde temini açısından da Avrupa ile bağı diğer ülke ve bölgelerle ikame edilebilecek düzeyde değildir. Uzun vadede Çin, artan ekonomik performansı ile Türkiye için önemli bir hammadde ve makine tedarikçisi olabilir. Ancak mevcut koşullarda AB ile olan ithalat ilişkisinin de başka bölgelerle ikamesi kolay görünmemektedir. Kısaca, AB ile olan ilişkilere ekonomik perspektiften bakan akademisyenlerin hiç bir ülke veya bölgeyi Türkiye için alternatif olarak algılamamaları mevcut koşullarda doğal bir sonuç olarak düşünülebilir.

Katılımcıların azımsanamayacak bir bölümünün AB'ye herhangi bir alternatif olmadığını düşünmelerinin ikinci bir nedeni ise, akademisyenlerden oluşan bir grubun demokrasi ve temel değerlere verdiği önemle açıklanabilir. Türkiye, Tanzimat Fermanı ile başlayan süreçte Batı dünyasında gelişmekte olan olumlu değerlere yönelmeye başlamış ve bu süreç Cumhuriyetin ilanı sonrasında hızlanmıştır. Demokrasinin ve insan haklarının önemli yaralar aldığı askeri darbe dönemlerine rağmen özellikle Avrupa entegrasyonuna dahil olmaya başladığı süreçle birlikte hukukun üstünlüğü ve demokrasi alanlarında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Avrupa Birliği'nin temel değerlere yönelik zorlayıcı etkisi dolayısıyla Türkiye'de demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi temel değerlerin yükseltilmesi, diğer hiçbir alternatif ülke veya bölgede Türkiye'nin elde edemeyeceği bir kazanç

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

olarak düşünülebilir. Bu sebeple, söz konusu değerlerin önemini bilen toplumsal gruplardan biri olan akademisyenlerin, güncel koşullarda Türkiye için AB'nin hiçbir alternatifinin bulunmadığını düşünmeleri doğal bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Bu soruda dikkat çeken bir bulgu ise, eğitiminin tamamını veya bir bölümünü yurtdışında yapan akademisyenler arasında bu oranın % 50'ye yakın çıkmasına rağmen, yurtiçinde eğitim alan akademisyenler arasında AB'nin alternatifinin olmadığı görüşünün % 28,89 düzeyinde kalmasıdır. Yine benzer bir farklılık da vakıf ile devlet üniversitelerinde çalışan akademisyenler arasında görülmektedir. Vakıf üniversitelerinde görevli akademisyenlerin % 43,5'i AB'nin alternatifinin olmadığını düşünürken devlet üniversitelerinde görevli akademisyenlerde bu oran % 30 seviyesine düşmektedir.

Türkiye'nin AB dışında bir alternatifi olmadığını düşünenlerin aksine katılımcıların üçte ikisine yakını ise AB'ye karşı bir alternatif önermeyi tercih etmiştir. Katılımcılara sunulan 8 farklı ülke veya ülke grubu içinde ilk sırayı (% 27,9 oranı ile) Türk Cumhuriyetleri almıştır. Devlet üniversitelerinde görevli akademisyenlerde bu bulgu % 30 seviyesine yakınken, vakıf üniversitelerinde % 17,32 düzeyinde kalmıştır. Eğitiminin tamamını yurtiçinde gerçekleştirmiş akademisyenlerde % 30'u geçen bu oran yurtdışı eğitim almış akademisyenler arasında ise % 13,36 düzeyinde kalmıştır. Türk Cumhuriyetleri'nin AB'ye alternatif olabileceği konusunda kadın / erkek akademisyenler arasında da belirgin bir farklılık görülmektedir. Erkek akademisyenlerin % 31,78'i Türk Cumhuriyetleri'ni Türkiye için AB'nin alternatifi olarak görürken, kadın akademisyenlerin sadece % 22,49'u bu görüşe katılmaktadır. Buna mukabil, Balkan ülkelerini AB'ye alternatif olarak görme eğilimi kadın akademisyenler arasında (% 13,04) erkek meslektaşlarına (% 4,96) oranla daha fazladır.

Türk Cumhuriyetleri tercihini sırasıyla Uzak Doğu Ülkeleri (% 9,1), Balkan Ülkeleri (% 8,3), ABD (% 8,2) ve İslam Ülkeleri (% 6) takip etmiştir. Rusya (% 4,1), Çin (% 3,3) ve Afrika Ülkeleri (% 1,3) ise akademisyenlerin Türkiye için AB'nin alternatifi olarak görmedikleri ülke ve bölgeler olarak tespit edilmiştir. Türk Cumhuriyetleri'nin AB için alternatif olabileceği algısının bu kadar yüksek çıkması son yıllarda Türkiye'nin birçok uluslararası aktör ile karşı karşıya gelmesiyle açıklanabilir. Uluslararası alanda Türkiye, Soğuk Savaş müttefiki olan ABD ile farklı sebeplerle karşı karşıya gelmiş, bir diğer büyük güç olan Rusya ile ilişkilerinde ise artan iş birliğine rağmen iki ülkeyi çatışma noktasına getirebilecek olaylar yaşanmıştır. Bunun yanı sıra başta Mısır ve Suudi Arabistan olmak üzere Arap dünyası ile zaman zaman siyasi gerginlikler de yaşanmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, hiçbir çatışma yaşanmayan Türk Cumhuriyetleri'nin – ekonomik olarak AB'nin alternatifi olabilecek durumda olmasalar dahi – siyasî ve kültürel yakınlıkları nedeniyle akademisyenlerin önemli bir bölümü tarafından Türkiye için AB'nin alternatifi olarak algılanması olası bir durumdur.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Balkan ülkeleri, Türkiye ile olan yakın ilişkileri sebebiyle Afrika ülkelerine kıyasla daha yüksek oranda alternatif olarak görülse de, iki bölgenin de ekonomik açıdan AB ile rekabet edebilecek durumda olmaması sebebiyle sınırlı kaldığı düşünülebilir. Çin ise hem coğrafi olarak, hem de kültürel olarak Türkiye'ye oldukça uzak bir ülkedir. Bununla birlikte, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki Türklere karşı Çin Hükümeti tarafından uygulanan dışlayıcı politikaların zaman zaman Türkiye'nin gündemine gelmesi sebebiyle oluşan olumsuz algının da etkisi olduğu düşünülebilir. Çin'in AB ile ilişkilere alternatif olamayacağına yönelik algıda, Çin'in kendine özgü ekonomik modeli ve büyüklüğü itibariyle rekabet edebilmenin zorluğunun da akademisyenlerin algısında etkili olduğu ileri sürülebilir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, akademisyenlerin Türkiye – AB ilişkilerinin yerini alabilecek bir ülke veya bölgeyi ağırlıklı bir biçimde gösteremedikleri görülmektedir. Ekonomik ve siyasî nedenlerin yanı sıra kültürel etkiyle de ilişkilendirilebilecek bu durumun nedenleri, ileride farklı metotlar kullanılarak yapılacak çalışmaların araştırma konusudur. Ancak bu çalışma kapsamında elde edilen bulgularla, AB karşısında Türkiye için öne çıkan bir alternatifin bulunmadığı yönünde bir algının akademisyenler arasında yaygın olduğu ileri sürülebilir. Anketin yapıldığı dönemin, taraflar arasında siyasî gerilimin çok yüksek olduğu bir konjonktüre denk gelmesine rağmen, akademisyenlerin AB'ye kesin bir alternatif sunamaması, bilgi düzeyi yüksek bir toplumsal grubun Türkiye – AB ilişkilerine gerçekçi bir yaklaşım gösterdiklerini düşündürmektedir.

4.6. Akademisyenlerin Müzakere Sürecine Dair Algıları Üzerine Değerlendirme

AB üyeliği öncesi son aşamayı oluşturan müzakere sürecine yönelik algıyı ortaya çıkarmak amacıyla katılımcılara üç soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan ilki genel bir değerlendirme sağlamak amacıyla akademisyenlerin Türkiye'nin AB üyeliğine desteğini tespite yöneliktir. Buna göre 'Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum' ifadesine katılım ortalaması 3,27 olarak tespit edilmiştir. 'AB'nin Türkiye'ye ne katacağı'na yönelik ifadelere verilen cevapların yüksek ortalamalarına rağmen, Türkiye'nin üyeliğine destek oranının göreceli olarak düşük kalması dikkat çekmektedir. Türkiye'nin lehine olabilecek birçok faydayı içeren üyelik hedefine yalnızca bu düzeyde bir desteğin olması, akademisyenlerde oluşan 'yılgınlık' hissiyle açıklanabilir. Türkiye'nin ne zaman AB üyesi olacağına yönelik soruya da akademisyenlerin % 78,6'sının belirli bir zaman dilimi öngörememesi bu yılgınlık hissinin bir başka ifadesi olarak yorumlanabilir.

Bu ifadeye verilen cevaplarda standart sapmanın 1,33 olarak tespit edilmesi ise akademisyenler arasında görüş ayrılıklarının bulunduğunu düşündürmektedir. Yurtdışında eğitim almış akademisyenler arasında ortalama (3,68) yurtiçinde eğitim almış akademisyenlere oranla (3,20) daha yüksek çıkmıştır. AB üyeliğinin faydalarına yönelik ifadelerle örtüşen şekilde, bu soruya özellikle yurtdışında eğitim almış akademisyenlerin katılımlarının daha yüksek çıkması, Avrupa ülkelerindeki

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

standartların bir bütün olarak Türkiye'de uygulanması yönünde bu grubun bir beklentisinin olduğunu düşündürmektedir.

Akademik çalışma alanının AB'ye üyelik isteği üzerinde bir farklılaşmaya yol açtığı görülmektedir. İlahiyat, spor bilimleri ile ziraat, orman ve su ürünleri alanlarında çalışan akademisyenlerin AB'ye girme konusundaki istekliliği diğer bütün bilim alanlarından farklı olarak ortalamanın altında kalmıştır. Benzer bir düşük ortalama, bölgesel bazda incelendiğinde Karadeniz Bölgesi için söylenebilir. Türkiye'deki coğrafi bölgeler arasında bir tek Karadeniz Bölgesi üniversitelerinde çalışan akademisyenler arasında 'Türkiye'nin AB'ye girmesini destekliyorum' sorusuna verilen yanıtlar ortalamanın altında (2,74) kalmıştır. Üniversite türüne göre bakıldığında da vakıf üniversitelerindeki akademisyenler arasında AB'ye yönelik desteğin devlet üniversitelerine oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulguların nedenlerini ortaya çıkarmak için ayrı çalışmalar yapmak gerekmektedir.

Müzakere sürecine yönelik sorudaki diğer iki ifade ise Türkiye'nin ve AB'nin birbirlerine karşı tutumlarına yönelik algıyı ölçme amacıyla hazırlanmıştır. Bunlardan ilki AB'nin Türkiye'ye müzakere sürecinde adil davranıp davranmadığına yönelik, ikincisi ise Türkiye'nin bu süreçte üzerine düşen sorumlulukları yerine getirip getirmediğine yönelik ifadelerdir. Müzakere sürecinde 'AB'nin Türkiye'ye adil davrandığı' görüşüne katılım sadece 1,92 düzeyinde kalırken, 'Türkiye'nin üzerine düşeni yaptığı' görüşüne katılım 2,71 düzeyindedir. Şüphesiz bu görüşlerde, çalışmanın ilk bölümünde detaylı açıklanan müzakere sürecindeki tıkanıkların ve sorunların siyasî kaynaklı olmasının etkisi yadsınamaz.

Temel olarak iki soruya katılım düşük düzeyde kalsa da bazı farklılıklar dikkat çekicidir. Erkek akademisyenlerin kadın meslektaşlarına göre taraflar arasındaki sorunlu alanların daha fazla AB'den kaynaklandığını düşündüğü söylenebilir. 'Avrupa şüpheciliği'nin[12] varlığını düşündüren benzer bulgular, eğitimini yurtiçinde tamamlamış akademisyenler arasında ve devlet üniversitelerinde görevli akademisyenler arasında da görülmektedir. Çalışma alanları temelinde değerlendirildiğinde akademisyenler arasında, AB'nin Türkiye'ye adil davranmadığına yönelik bir fikir birliğinden söz edilebilir. Türkiye'nin üzerine düşeni yeterince yaptığı konusundaki ifadeye katılımda ise akademisyenlerin tereddütlü davrandıkları görülmektedir. Bu konudaki tek istisna ise ilahiyat alanında çalışanların, Türkiye'nin müzakere sürecinde üzerine düşeni yaptığı görüşüne daha fazla katılım göstermiş olmalarıdır.

[12] Avrupa şüpheciliği, entegrasyon sürecinin derinleşme ivmesi ile birlikte ortaya çıkan merkezileşmenin ulus – devlet üzerindeki olumsuz etkisini eleştiren yaklaşımlarla açıklanan bir kavramdır. Avrupa Birliği'nin son dönemlerde yaşadığı birçok sorunlu konu, entegrasyona karşı duran siyasî grupların söylemlerini de güçlendirmektedir. Türkiye'de Avrupa şüpheciliği üzerine detaylı bir analiz için bkz., İzci Connelly (2015).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

4.7. Üye Olması Halinde Türkiye'nin AB'ye Sağlayacağı Faydalara Dair Akademisyen Görüşleri Üzerine Değerlendirme

Türkiye'nin üye olması halinde AB'ye sağlayacağı faydalara yönelik sunulan ifadelere bakıldığında, akademisyenlerin ortalamanın üzerinde katılım gösterdiği görülmektedir. Dikkat çekici bir husus ise, erkek akademisyenlerin soruda verilen ifadelere kadın meslektaşlarına göre daha yüksek bir ortalama ile katılmalarıdır. Ayrıca dikkat çeken başka bir fark ise bölgesel bazda yapılan analizde ortaya çıkmıştır. Akdeniz Bölgesi'ndeki üniversitelerde çalışmakta olan akademisyenler, diğer bölgelere göre daha yüksek bir oranda Türkiye'nin AB'ye katkısı olacağını düşünmektedir.

Türkiye'nin üyeliği halinde AB'ye sağlayacağı faydalar arasında özellikle 'genç ve dinamik nüfus' ve 'kültürel zenginliğe katkı' ifadelerinin öne çıktığı görülmektedir. Avrupa'daki birçok ülkenin nüfusuna bakıldığında yaş ortalamasının giderek artmakta olduğu, hatta bazı ülkelerin nüfuslarının azalmakta olduğu bilinmektedir. Özellikle gelişmiş AB ülkelerinde sektörel bazda önemli işgücü açığı olduğu ve bu açığı kapatmak için başta Çin ve Hindistan olmak üzere dünyanın farklı bölgelerinden gelen genç nüfusun talep edildiği düşünülürse, birçok alanda Avrupalılaşma tecrübesi olan aday ülke Türkiye'nin AB ülkelerinin bu sorununa genç nüfusu ile çözüm sunabilmesi mümkündür. Ayrıca, 1960'lı yıllarda Almanya başta olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine çalışma amacıyla giden Türk göçmenlerin daha iyi eğitim imkanlarına sahip ikinci ve üçüncü nesillerinin adaptasyonu ve işgücüne katkı anlamında gösterdiği başarı bu algıyı güçlendirebilecek bir detay olarak düşünülebilir. Bu sebeplerle, genç nüfus oranı yüksek olan Türkiye'nin AB'ye dinamik bir nüfus ile katkı sağlayacağı görüşüne yüksek oranda katılım, doğal bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin üyeliğinin 'kültürel zenginliğe katkı' sağlayacağına yönelik ifadeye katılım oranları, daha önce sorulan AB'nin 'kültürel çeşitlilik' anlamına geldiğine dair ifadeye katılım oranları ile benzerlik göstermektedir. Daha açık bir ifadeyle, Türk akademisyenlerin önemli bir bölümü, AB'nin kültürel çeşitlilik ifade ettiğini ve Türkiye'nin de bu kültürel mozaiğin bir parçası olduğunu düşünmektedir. Bu anlamda akademisyenlerin, nüfusunun neredeyse tamamı Müslüman olan Türkiye'nin Avrupa ile kültürel anlamda uyumlu olacağına inanmaları, başta Huntington[13] olmak üzere 21. yüzyılın İslam ve Batı uygarlıklarının savaşına dayalı din ağırlıklı bir 'medeniyetler

[13] Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte, yeni dünya düzeni ile ilgili birçok farklı öngörü ortaya atılmıştır. En çok tartışma yaratan görüşlerden biri de Huntington'ın farklılıkların ideolojik, siyasî veya ekonomik özelliğini kaybettiği iddiasıdır. Zira Huntington (1993; 45-8) yeni dünya düzeninde temel farklılığın kültürel düzeyde (özellikle Batı, İslam ve Çin uygarlıkları arasında) oluşacağını tartışmaktadır. Bir başka ifadeyle, diğer uygarlıklardan farklı olan Batı uygarlığı ile 'diğerleri' arasında kesin bir çizgi olacaktır. Huntington ayrıca, yeni dünya düzenini şekillendirecek çatışmanın temel nedenini "Batı Uygarlığı'nın saldırganlığı, İslam Uygarlığı'nın hoşgörüsüzlüğü ve Çin Uygarlığı'nın iddiacılığı" üzerine kurgulamaktadır (2002; 183).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

çatışmasıyla' belirleneceği yönündeki savlara karşı akademik bir duruş olarak da değerlendirilebilir. Türkiye'nin AB'nin kültürel zenginliğine katkı sağlayacağına yönelik algının 30 yaş altı akademisyenler arasında daha yoğun olduğu, yaş grupları arttıkça bu görüşe katılım oranının – ortalamanın üzerinde kalmakla beraber – düşüş gösterdiği görülmektedir.

Bu anlamda, Mağrip ve Maşrık ülkeleriyle olan Akdeniz komşuluğu sebebiyle Müslüman nüfusla zaten yoğun ilişki içinde olan Avrupa Birliği ile İslam coğrafyası arasında, Türkiye'nin kültürlerarası diyalog anlamında bir köprü görevi sağlayabileceğine yönelik akademisyenlerin beklentisi olduğu düşünülebilir. Ancak, 'kültürel zenginliğe katkı' ifadesine oranla, ankette sunulan 'İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki köprü olma' ifadesine katılım nispeten daha düşük seviyede çıkmıştır. Her ne kadar bu görüşe katılım oranı ortalamının üzerinde çıksa da, kültürel çeşitliliğe katkı ile arasındaki fark, son dönemde Türkiye ile bazı Arap ülkeleri arasında yaşanan siyasî gerilimler[14] ile açıklanabilir.

Türkiye'nin üyeliğinin AB'ye sağlayacağı katkılara yönelik 'Avrupa pazarının genişlemesi' ifadesine katılım da yüksek çıkmıştır. Genç ve artan nüfusu ile büyük bir pazar niteliğinde olan Türkiye'nin hâlen sadece sanayi mallarını içeren Gümrük Birliği temelindeki[15] ekonomik ve ticarî ilişkileri, üyelik sonrasında diğer üretim faktörlerinin de serbest dolaşıma dahil olmasıyla birlikte Avrupa pazarının önemli oranda genişlemesini sağlayacaktır. Benzer bir katılım oranı, Türkiye'nin 'enerji kaynaklarının Avrupa ülkelerine güvenli ulaşımına katkı' sağlayacağına yönelik ifade için de ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, özellikle 2000'li yıllarla birlikte ortaya çıkan ve Türkiye'nin enerji tedarikçisi Orta Doğu ve Orta Asya ülkeleri ile enerji tüketicisi Avrupa ülkeleri arasında bir dağıtım merkezi *(hub)* rolü oynayacağına yönelik tartışmalara dayandırılabilir (Erşen & Çelikpala, 2019).

Enerji alanındaki katkının yanı sıra, NATO'nun en büyük ikinci ordusuna sahip ülke olan Türkiye'nin 'AB'nin güvenlik ve savunma alanına' katkı sağlayacağına yönelik algının da yüksek çıkması anlaşılabilir bir bulgudur. Her ne kadar son dönemde Doğu Akdeniz'de ve Ege'de münhasır ekonomik bölge başta olmak üzere bazı Birlik üyesi ülkeler ile Türkiye arasında çeşitli uyuşmazlıklar yaşansa da, Türk akademisyenlerinin – kökleri İkinci Dünya Savaşı sonuna dayanan – Batı ile ittifak ilişkisine atfen Türkiye'yi AB güvenliğinin bir parçası olarak görme eğiliminde olduğu düşünülebilir.

Türkiye'nin AB'ye katacağı değerlere yönelik soruya üniversite türü (devlet / vakıf) açısından bakıldığında tüm akademisyenlerin katılım oranlarının ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Dikkat çeken detay ise, devlet üniversitelerinde görevli akademisyenlerin vakıf üniversitelerindeki meslektaşlarına

[14] Türkiye ile bazı Arap ülkelerinin yaşadığı siyasî gerilimin temel sebebi sayılabilecek Arap ayaklanmalarına tarafların farklı yaklaşımları için bkz. Ataman (2019).

[15] Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'nin güncel eksiklikleri ve sorunlar için bkz. Dartan & Göral (2016).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

oranla Türkiye'nin AB'ye sağlayacağı olumlu katkılara yönelik tüm önermelere daha yüksek katılım göstermeleridir.

4.8. AB Üyeliğinin Gerçekleşmesi Halinde Türkiye'ye Sağlayacağı Faydalara Dair Akademisyen Görüşleri Üzerine Değerlendirme

Üye olması halinde Türkiye'nin AB'ye katacaklarının yanı sıra AB üyeliğinin Türkiye'ye sağlayacağı faydalara yönelik sunulan ifadelere katılım oranları da ortalamanın genellikle üzerinde çıkmıştır. Detaylı olarak değerlendirildiğinde, yurtdışında eğitim almış akademisyenlerin, AB üyeliğinin Türkiye'ye katkılarına yönelik ifadelere, Türkiye'de eğitim almış akademisyenlere oranla daha fazla katıldığı görülmektedir. Devlet üniversitelerine kıyasla belirgin bir şekilde vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenlerin bu görüşlere daha yüksek bir oranda katıldıkları görülmektedir.

Başka bir farklılık ise çalışma alanı düzeyinde ortaya çıkmaktadır. İlahiyat alanında çalışan akademisyenler – diğer bütün alanlardan farklı olarak – AB üyeliğinin 'demokrasi ve insan haklarının gelişmesi', 'çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi', 'Türkiye'nin imajının olumlu yönde gelişmesi' ve 'Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi' ifadelerine ortalamanın altında katılmaktadır. Çalışma alanı düzeyindeki bir başka farklılık ise eğitim alanında çalışan akademisyenlerin – diğer bütün bilim alanlarının aksine – 'Türkiye'nin ulusal güvenliğinin artırılması' ifadesine ortalamının üzerinde katılım göstermeleridir.

Dikkat çeken bir başka nokta ise coğrafi bölgeler arasındaki farklılıkların analizinde görülmektedir. AB üyeliğinin Türkiye'ye 'demokrasi ve insan hakları', 'kadın ve çocuk hakları', 'eğitim ve sağlık hizmetleri' gibi alanlarda sağlayacağı faydalara katılım oranı, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerindeki üniversitelerde çalışan akademisyenler arasında – diğer bölgelere oranla – daha düşük düzeyde tespit edilmiştir.

AB üyeliğinin Türkiye'ye sağlayacağı yararlar arasında en yüksek katılım oranı, 'Türk vatandaşlarının serbest dolaşıma dahil olması' ifadesinde görülmektedir. Bu ifadeye katılım oranının, demokratik toplum yapısına ve ekonomik gelişime yönelik ifadelerin hepsinden daha fazla çıkması dikkat çekici bir bulgudur. Bu bulgunun farklı açıklamaları olabilir: Akademisyenler, ilk olarak, başta iş insanları ve öğrenciler olmak üzere farklı toplumsal kesimlerin AB ülkelerine yönelik seyahatlerinde vize alma zorunluluğunun önemli bir maliyete yol açtığını dikkate almış olabilirler. Zira AB ile Gümrük Birliği kapsamında yoğun ticaret yapan iş insanlarının bile sınırlı sürelerde vize alabildiği bilinmektedir. Bu durumun ekonomik hayata olumsuz etkileri üzerine STK'lar, ticaret ve sanayi odaları kamuoyunda sıklıkla beyanatta bulunmaktadır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bunun da ötesinde öğrenciler başta olmak üzere yüksek bedeller tutan vize işlemleri sebebiyle[16] Türk kamuoyunun önemli bir ekonomik zarara uğradığı düşünülebilir.

İkinci olarak, akademik toplantılar ve alan çalışmaları için AB ülkelerine gitmek isteyen akademisyenlerin vizeye ihtiyaç duymaları, bu yönde talebin öne çıkmasının diğer bir sebebi olabilir. Ancak bu durumu diğer bazı bulgularla birlikte incelemekte yarar vardır. Katılımcıların yaşları dikkate alındığında, serbest dolaşıma dahil olmanın Türkiye için önemli olduğu görüşüne katılım, yaş grupları ilerledikçe azalmaktadır. Aynı şekilde, unvanlara göre dağılıma bakıldığında serbest dolaşımın Türkiye'ye önemli bir katkısı olacağına dair en yüksek katılımın araştırma görevlileri arasında, en düşük katılımın ise profesörler arasında olduğu görülmektedir. Yaş grupları ve unvanların analizi ortaya koymaktadır ki, AB üyeliğinin Türkiye'ye sağlayacağı katkılar arasında serbest dolaşım yanıtına atfedilen önem düzeyi ile yeşil pasaport sahibi olma arasında bir bağlantı kurulabilir. Zira, yeşil pasaport sahibi öğretim elemanları Schengen alanına vizesiz giriş yapabilmektedir. Genç akademisyenlerin serbest dolaşıma verdiği önemin diğer grupların üzerinde çıkması ve yaş grupları arttıkça katılım oranının düşmesi, yeşil pasaport sahibi olmayan akademisyenlerin serbest dolaşıma daha fazla önem verdiğine yönelik analizi de güçlendirmektedir.

Serbest dolaşımın ardından en yüksek katılım oranı ise 'çevre bilincinin artması' ifadesinde tespit edilmiştir. Avrupa Birliği'nin temiz ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik yaptığı girişimler ve enerji tasarrufu üzerine yatırımları, Avrupa coğrafyasını dünyanın en verimli enerji kullanan bölgelerinden biri hâline getirmiştir. Almanya gibi Birlik içinde öncü rolü olan ülkelerin nükleer enerji santrallerini kapatma konusundaki hassasiyet de uluslararası alanda kamuoyunun dikkatini çeken önemli çevresel gelişmelerdendir (Almanya nükleer santralleri, 2016). Buna mukabil, Türkiye'de başta termik, hidroelektrik ve nükleer enerji santralleri olmak üzere enerji üretimi konusundaki hassasiyetin kamuoyu nezdinde sürekli bir tartışma yaratması, AB üyeliğinin çevre ve ekolojik dengenin korunması konularında Türkiye'ye fayda sağlayacağına yönelik algı düzeyinin sebebi olarak gösterilebilir. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında küresel sıcaklık artışının kontrolü ve düşük sera gazı emisyonlu kalkınma gibi çevresel önemi yüksek hedefler doğrultusunda ortaya çıkan Paris Anlaşması'na Türkiye'nin taraf olmasına yönelik kamuoyunda süre gelen tartışmalar, akademisyenlerin bu tercihini etkileyen bir başka neden olarak düşünülebilir. AB üyeliğinin çevre bilincine katkısına yönelik bu ifadeye kadın akademisyenlerin katılımının erkek akademisyenlere oranla belirgin şekilde yüksek tespit edilmesi, cinsiyet / çevre ilişkisine yönelik daha detaylı araştırmalara ihtiyaç olduğunu düşündürmektedir.

Çevre bilincinin yanı sıra Avrupa'nın temel değerleri arasında olduğu sürekli vurgulanan 'demokrasi ve insan haklarının gelişmesi' ile 'çocuk ve kadın haklarının

[16] 2018 yılı rakamlarına bakıldığında Türk halkının Schengen vizesi almak için ödediği rakam 52 milyon Euro üzerine çıkmıştır (Schengen vizesi 2018 raporu, 2019).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

iyileştirilmesi' ifadelerine katılım da ortalamanın üzerindedir. AB üyeliğinin demokrasi ve insan haklarına sağlayacağı katkıya yönelik önemli bir fark yurtdışında eğitim almış akademisyenlerde görülmektedir. Çevre bilincinde olduğu gibi kadın akademisyenler, çocuk ve kadın haklarının iyileştirilmesi konusunda AB üyeliğinin sağlayacağı faydaya, erkek meslektaşlarına oranla daha çok katılmaktadır. Benzer şekilde 'çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal refahın artması' ifadesiyle 'eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi' ifadesine katılım oranları da ortalamanın üzerindedir.

Bu dört ifadeye katılım her ne kadar ortalamanın üzerinde olsa da, anketi cevaplayan akademisyenlerin bir kısmı da AB'nin bu alanda Türkiye'ye önemli bir katkısı olmayacağını düşünmektedir. Sınırlı sayıda da olsa böyle bir algının ortaya çıkmasında iki sebep açıklayıcı olabilir: İlk olarak, reform paketleriyle bu alanlarda Türkiye'nin önemli ilerlemeler kaydettiği düşünülürse, bazı akademisyenlerin üyelik halinde AB'nin bu alana daha fazla katkısı olamayacağını düşündüğü ileri sürülebilir. İkinci olarak, Avrupa'da yükselen aşırı sağ popülizmle artan yabancı düşmanlığı ve bazı üye ülkelerde mültecilere karşı uygulanan sert tutumu engelleyemeyen AB'nin bu alanda Türkiye'ye bir fayda sağlayamayacağı görüşünün, akademisyenler arasında tartışıldığı düşünülebilir.

Avrupa bütünleşmesinin temelinde yer alan ekonomik ve finansal faktörlerin, Türkiye'yi üyelik sonrasında olumlu etkileyeceğine yönelik akademisyen algısı da ortalamanın üzerinde çıkmıştır. Özellikle doğrudan yabancı sermaye konusundaki beklentinin yüksek çıkması, Gümrük Birliği'nin tamamlanmasıyla birlikte ülkeye giren yabancı sermaye artışında yaşanan tecrübe ile ilişkilendirilebilir. Ekonomik kalkınmaya yönelik beklentinin, doğrudan yabancı sermayenin artışına yönelik beklentiye oranla biraz daha geride kalması ise, 2008 Euro Krizi sonrasında AB ülkelerinin uyguladığı 'kemer sıkma' politikaları ve Yunanistan başta olmak üzere bazı AB üyelerinin yaşadığı kötü tecrübenin etkisiyle açıklanabilir. Burada dikkat çeken husus, AB'nin Türkiye'ye 'ekonomik kalkınma' ve 'doğrudan yabancı sermaye girişinin artması' konusunda katkı sağlayacağına yönelik algının yaş gruplarının artmasıyla ters orantılı olarak düşmesidir. Buna göre, daha kıdemli akademisyenler, ekonomik kalkınma ve doğrudan yabancı sermaye girişinde AB üyeliğinin Türkiye'ye katkı sağlayacağı konusunda genç meslektaşlarına oranla daha karamsal bir tutum sergilemektedirler.

AB üyeliğinin Türkiye'ye sağlayacağı faydalara ilişkin, ortalamanın üzerinde katılımın olduğu son ifade ise Türkiye'nin imajı ile ilgilidir. Ankete katılan akademisyenler AB üyeliğinin küresel düzeyde Türkiye'nin imajına olumlu bir katkısı olacağı görüşüne ortalamanın üzerinde katılmaktadırlar.

Son olarak, eğitiminin bir bölümünü ve / veya tamamını yurtdışında yapmış akademisyenler hariç, AB üyeliğinin Türkiye'nin ulusal güvenliğini artırmasında etkili olacağı ifadesine akademisyenlerin katılımı ortalamının altında kalmaktadır. Bu

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

durum son dönemlerde başta Doğu Akdeniz, Libya ve Suriye konularında tarafların güvenlik politikalarındaki farklılık sebebiyle açıklanabileceği gibi güvenlik konusunun daha ziyade NATO ile ilgili bir konu olduğu ve AB'nin bu konuda etkin bir örgüt olmadığı düşüncesi ile de açıklanabilir.

4.9. Türkiye'nin AB Üyeliğinin Önündeki Engellere Dair Akademisyen Görüşleri Üzerine Değerlendirme

Katılımcılara Türkiye'nin AB'ye üyeliğini zorlaştıracak engellerle ilgili ifadeler yöneltildiğinde 'Türkiye'den AB'ye göç tehdidi'ne katılım en yüksek oranda tespit edilmiştir. Burada dikkat çekici bir nokta katılımcıların yaş dağılımları incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar her yaştan katılımcılar göç tehdidini Türkiye'nin AB üyeliği önünde bir engel olarak görse de yaş düzeyi düştükçe bu görüşe katılım oranı artış göstermektedir. Yaş düzeyleriyle ilgili bulguyu teyit eder nitelikte bir başka bulgu da katılımcıların unvanları incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Araştırma görevlileri, doktor öğretim üyeleri ve hatta doçentler göç tehdidini Türkiye'nin önündeki önemli bir engel olarak görmektedirler.

Katılımcıların bu konuyu ilk sıraya almaları iki temel nedenle açıklanabilir: Birinci olarak, başta Suriye olmak üzere, özellikle Arap ayaklanmaları sonrasında istikrarsızlaşan coğrafyalardan Avrupa'ya yönelen düzensiz göç güzergahları üzerinde, Türkiye'nin önemli geçiş noktalarından biri konumuna gelmesidir. Hâli hazırda yaklaşık 4 miyon sığınmacı barındıran Türkiye'nin üye olması halinde, bu insanların bir çoğunun Avrupa'ya gitme olasılığı önemli bir tartışma konusudur. Çalışmanın ilk bölümünde detaylı şekilde açıklandığı üzere Türkiye ile Avrupa Birliği arasında sığınmacılar meselesi önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu sebeple akademisyenler, Türkiye üzerinden Avrupa'ya gitmek isteyen sığınmacılar sebebiyle oluşan göç tehdidinin AB üyeliği önünde önemli bir engel teşkil edeceğini düşünüyor olabilir.

En yüksek oranda katılımın 'göç tehdidi' ifadesi olması, ikinci olarak Türk kökenli göçmenlerle açıklanabilir. 2004 AB genişlemesi sonrasında yeni üye olan MDA ülkelerinden Avrupa'nın Batısına yönelen kıta – içi göçün getirdiği sosyal ve ekonomik olumsuzluklar, bazı Avrupa ülkelerinde çok tartışma yaratmıştır. Bu genişlemede üye olan MDA ülkelerinin toplam nüfusunun yaklaşık dörtte üçü kadar nüfusu olan Türkiye'nin üyeliği ile benzer bir etkinin oluşacağına yönelik Avrupa kamuoyunda zaman zaman yapılan tartışmalar, Türkiye'de de yankı bulmaktadır. Buna ilave olarak, 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'den – özellikle Almanya başta olmak üzere – Batı Avrupa ülkelerinin işgücü açığını karşılamak üzere giden işçi sayısının zamanla artış göstermesi, bu potansiyelin üyelik sonrasında da devam edeceği algısını kuvvetlendirmektedir. Nitekim, Türkiye'ye yönelik 1980'li yıllardan itibaren yoğunlaşan vize uygulamaları da bu göç endişesi ile ilişkilendirilebilir. Bu sebeplerle, 80 milyonu aşan nüfusu ile üyeliği halinde AB'nin en kalabalık iki ülkesinden biri olacak Türkiye'den yaşanacak göçün, Türkiye'nin AB üyeliği önündeki

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

büyük bir engel olduğuna dair akademisyenler arasında bir algının oluştuğu söylenebilir.

Akademisyenlere yöneltilen bir diğer ifade olan 'Türkiye'nin nüfusunun büyük olması'na katılımın da yüksek olması yine bu durumla ilişkilendirilebilir. Türkiye'nin büyük bir nüfusunun olması, göç tehdidi oluşturmanın yanı sıra üyeliğin gerçekleşmesi durumunda AB'nin karar mekanizmalarında en etkili ülkelerden biri hâline gelmesine neden olacaktır. Zira, AB'nin olağan yasama usulü uyarınca Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi'nin ortak karar mekanizmasıyla müktesebat gelişmektedir. Bu iki AB kurumunun yapısında ülkelerin nüfusları, oy hakları üzerinde en önemli etkenlerden biridir. Bu sebeple Türkiye'nin üyeliği gerçekleştiğinde muhtemelen Almanya'dan da fazla bir nüfusa sahip olacağından Avrupa Parlamentosu içinde en çok milletvekiline sahip ülke konumuna geleceği gibi Bakanlar Konseyi'nde de oy hakkı en yüksek üyelerden biri olacaktır. Bu anlamda Türkiye'nin üyeliğinin bazı Avrupa ülkelerinde büyük endişe yarattığı düşünülebilir. Kısaca belirtmek gerekirse, göç tehdidi ve karar mekanizmalarında etki sebepleriyle, Türkiye'nin nüfusunun AB üyeliği önünde engel teşkil edeceğine dair akademisyenler arasında bir algının oluştuğu düşünülebilir.

Akademisyenlerin yüksek oranda katıldığı AB üyeliği önündeki bir diğer engel ise 'kültürel ve dinsel farklılık' olarak tespit edilmiştir. Bu görüşe yurtdışında eğitim almış akademisyenler, eğitimlerini Türkiye'de tamamlamış öğretim elemanlarına göre daha yüksek seviyede katılmaktadırlar. Başka bir farklılık ise, devlet üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerle vakıf üniversitelerinde çalışanlar arasında görülmektedir. Vakıf üniversitelerinde çalışan akademisyenler kültürel ve dinsel farkların Türkiye'nin üyeliği önünde engel olacağını, devlet üniversitelerindeki meslektaşlarına oranla daha az düşünmektedir.

Akademisyenlerin kültürel ve dinsel farklılığı Türkiye'nin üyeliği önünde bir engel olarak değerlendirmesi, daha önce sorulan Türkiye'nin AB'ye kültürel bir zenginlik katmasına yönelik ifadeyle tutarsızlık olduğu izlenimi vermektedir. Bir yandan Türkiye'nin AB için kültürel bir zenginlik ifade ettiği görüşüne ortalamanın üzerinde katılım çıkarken, diğer yandan bu konuların AB üyeliği önünde bir engel olduğuna yönelik ortalamanın üzerinde bir katılım çıkması, akademisyenlerin kültürel sorunları tek taraflı bir problem olarak gördüğünü düşündürmektedir. Daha açık bir ifadeyle, Türk akademisinde Türkiye ile Avrupa arasındaki kültürel sorunların karşı taraftaki algıdan kaynaklandığına dair somut bir görüşün varlığından söz edilebilir.

Bu anlamda, Türk akademisyenleri Anadolu kültürünü Avrupa'nın kültürel yapısını tamamlayan bir unsur olarak değerlendirdiği söylenebilir. Böyle bir algı, Anadolu'nun Avrupa kültürünün bir uzantısı olması – yani Doğu Roma İmparatorluğu ve Antik Yunan uygarlıklarının bir bölümünü oluşturan toprakları ifade etmesi – ve Güney Doğu Avrupa'da 500 yılın üzerinde süren Osmanlı hakimiyeti sonucunda ortaya çıkan kültürel etkileşimlerle ilişkilendirilebilir. Diğer yandan akademisyenler

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

arasında bu görüşün Avrupa tarafında bir karşılık görmediği endişesinden söz edilebilir. Daha açık bir ifadeyle, Türk akademisyenlerin kültürel konuların engel teşkil edeceğine yönelik algılarının temelinde, Türkiye'nin Avrupa kültürüne uyum endişesinden ziyade artan İslamofobi ve yabancı düşmanlığının olması muhtemeldir.

Katılım oranı diğer ifadelere göre daha düşük olsa da, 'demokrasi ve insan hakları' ile ilgili sorunların Türkiye'nin AB üyeliği önünde bir engel teşkil edeceğine dair ifadeye katılım ortalamanın üzerindedir. Yurtdışında eğitim alan akademisyenler arasında bu görüşe katılım, Türkiye'de eğitim alan meslektaşlarına oranla dikkat çekici düzeyde yüksek çıkmıştır. 'Kültürel ve dinsel farklılık' ifadesinde olduğu gibi bu ifadenin bulgularında da devlet üniversiteleri ile vakıf üniversiteleri arasında belirgin bir fark görülmektedir. Vakıf üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerin demokrasi ve insan hakları sorunları sebebiyle Türkiye'nin üyeliğinin zorlaşacağına yönelik algılarının ortalaması 3,92 iken, bu düzey devlet üniversitelerinde çalışanlar arasında 3,35 olarak tespit edilmiştir. Bir başka fark ise kadın akademisyenlerin ortalaması (3,66) ile erkek akademisyenlerin ortalaması (3,23) arasında tespit edilmiştir.

Coğrafi bölge bazında analiz yapıldığında da bölgeler arasında farklılık ortaya çıkmaktadır. Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerindeki üniversitelerde çalışan akademisyenler demokrasi ve insan hakları konularının Türkiye'nin AB üyeliği önünde bir engel teşkil edeceği görüşüne daha yüksek oranda katılırken, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde katılım azalmakta, Karadeniz Bölgesi'ndeki üniversitelerde çalışan akademisyenler ise ortalamanın altında kalmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde de detaylı şekilde açıklandığı üzere Kopenhag Kriterleri kapsamında ele alınan koşulları yerine getirmiş olsa da, her yıl yayınlanan İlerleme Raporları'nda demokrasi ve insan hakları ihlallerine yönelik eleştirilerin akademisyenleri etkilediği düşünülebilir.

Türkiye'nin üyeliğine engel olabilecek diğer ifadelerle karşılaştırıldığında 'Türkiye'de kişi başına milli gelirin AB ortalamasının altında olması' ifadesine katılım konusunda akademisyenlerin kararsız kaldığı söylenebilir. Burada kadın / erkek akademisyenlerin algısı arasında belirgin bir fark görülmüştür. Kadın akademisyenler 3,39 ortalama ile kişi başına düşen milli gelirin üyeliğe engel teşkil edeceği görüşüne katılırken, erkek akademisyenler ortalamanın altında (2,98) kalmaktadır. Her ne kadar birçok Batı Avrupa ülkesiyle kıyaslandığında kişi başına düşen milli gelir az olsa da genel ekonomik göstergeler açısından Türkiye bir G – 20 ülkesidir. Özellikle genç nüfusu ve sanayileşme seviyesi düşünülürse, Türkiye Gümrük Birliği'nin sağladığı avantajlarla birçok AB ülkesine ihracat yapabilmekte ve küresel ekonomiye adapte olabilmektedir. Serbest piyasa mekanizmalarının sorunsuz işlediği ve Batı standartlarında üretim yapabilen bir ülke olan Türkiye'deki kişi başına düşen milli gelirin Avrupa ortalamasının gerisinde olması ile enflasyon oranının Avrupa

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ortalamasının üzerinde seyretmesi, akademisyenlerin bu ifadeye cevap vermede kararsız kaldığını düşündürebilir.

Yukarıda sözü edilen bu ifadelerin hepsi, herhangi bir AB üyesi ülkede Türkiye'nin üyeliğine karşı rastlanabilecek endişelerdir. Bunların dışında 'Kıbrıs sorunu'nun Türkiye'nin AB üyeliğine engel olmasına yönelik ifade ise akademisyenler arasında, Türkiye'ye yönelik Yunanistan ve Güney Kıbrıs kaynaklı bir endişenin de mevcut olduğunu göstermektedir. Bu iki ülkenin AB üyesi olması, çalışmanın önceki bölümlerinde detaylı açıklandığı üzere, diğer AB ülkelerini ve kurumlarını da Türkiye aleyhinde kararlar almaya yönlendirebilmektedir. Bu sebeple, diğer ifadelere oranla biraz düşük olsa da, akademisyenler arasında Kıbrıs sorununun Türkiye'nin üyeliği önünde engel teşkil edebileceği görüşüne yönelik ortalamanın üzerinde katılım tespit edilmiştir.

'Avrupa'daki olumsuz Türk imajı'nın üyeliğin önünde önemli bir engel olabileceğine katılım oranı da ortalamanın üzerinde bir bulgu olarak tespit edilmiştir. Yaş grubu bazında incelendiğinde, genç akademisyenlerin bu görüşe katılım oranı daha fazlayken, yaş düzeyinin artmasıyla katılım oranında azalan bir ivme görülmektedir. Bu ifade aynı soruda yöneltilen diğer bütün olumsuz ifadeleri de güçlendirebilecek niteliktedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin demografik yapısından göç tehdidine, ekonomik endişelerden kültürel farklılıklara kadar birçok sebeple ortaya çıkabilecek negatif algının etkisi, 'Avrupa'daki olumsuz Türk imajı' sebebiyle daha da artmaktadır. Türkiye'nin imajı ile ilgili bu sorunun kökenleri esasen Osmanlı dönemine[17] kadar uzanmaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki, Türkiye resmi olarak bir AB aday ülkesidir ve günümüz koşullarında diğer hiçbir AB ülkesi de homojen birer toplum değildir. Toplumsal yapısı itibariyle Türkiye'nin AB'nin 'çeşitlilik içinde Birlik' hedefine katkı sağlayabilecek bir ülke olduğu söylenebilir.

4.10. Akademisyenlerin Türkiye'nin Ne Zaman AB Üyesi Olabileceğine Dair Algısı Üzerine Değerlendirme

Türkiye'nin ne zaman Avrupa Birliği'ne üye olabileceğine yönelik tahminleri sorulduğunda, akademisyenlerde ağırlıklı olarak karamsar bir bakış açısının hakim olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık yarısı (% 48,70) Türkiye'nin ancak AB'nin çıkarlarına uygun olduğu zamanda üye olabileceğini düşünmektedirler. Avrupa'ya yönelik bu karamsarlığın kökenlerini anlamak için İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar gitmekte yarar vardır. Batı Avrupa'yla Amerika'nın Sovyetler Birliği'ne karşı çıkarları, Türkiye ve Yunanistan'ın çok hızlı bir şekilde NATO üyesi olmasında etken olmuştur. Batı tarafından NATO'nun güney kanadının bu iki ülkesine özel bir önem atfedilmiştir. Bu önemin, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonraki dönemde açık bir şekilde azaldığı görülmüştür. Öyle ki, Turgut Özal Hükümeti'nin

[17] Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme dönemindeki etkisi nedeniyle Avrupa'da 'öteki' algısı uzun bir süre Türk kimliği üzerinde şekillenmiştir. Avrupa'daki Türk imajı ile ilgili kapsamlı çalışmalar için bkz. Akdemir (2007); Kuran Burçoğlu (2009).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

1987 yılında – Varşova Paktı'nın dağılma sürecine girmesini dikkate alarak – yaptığı tam üyelik başvurusuna, 2 yılı aşkın bir süre sonra olumsuz cevap verilmesi, Türkiye'nin Avrupa nezdindeki azalan öneminin bir kanıtı olarak değerlendirilebilir.

Hemen akabinde, Avrupa'nın kendi çıkarlarına uygun hareket ettiğini düşündürecek bir başka uygulama ise MDA ülkelerinin üyelik sürecine dahil edilmesi olmuştur. Batı kurumlarından ve değerlerinden uzak olan MDA ülkelerinin hızlı bir şekilde üyeliğe hazırlanması, Soğuk Savaş'ın en yoğun dönemlerinden itibaren Batı ile birlikte hareket eden Türk kamuoyunda, AB'nin çifte standart uyguladığı hissini oluşturan önemli etkenlerden biridir. Özellikle 2007'de üye olan Bulgaristan ve Romanya başta olmak üzere Kopenhag Kriterleri konusunda dahi yeterlilikleri tartışılan ülkelerin hızlı bir şekilde üye yapılması Avrupa'nın çıkarları gereği alınan siyasî bir karar olarak değerlendirilebilir.

AB'nin çıkarları doğrultusunda siyasî kararlar aldığı algısı, 2016 sonrasındaki süreçte Türkiye ile yaşadığı mülteci krizi esnasında da gözlenmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, Türkiye'nin özellikle 2000'li yıllarda yaptığı bütün reformlara rağmen müzakere sürecinin siyasî nedenler başta olmak üzere halen sürdürülememesi, Türkiye'nin ancak AB'nin çıkarlarına uygun olduğu bir dönemde üye olabileceğine dair bir algı oluşmasının temel nedeni olarak düşünülebilir.

Katılımcıların yaklaşık % 30'u ise Türkiye'nin bütün koşulları yerine getirmesi halinde dahi üyeliğe kabul edilmeyeceğini düşünmektedir. Türk akademisyenlerinin önemli bir bölümünde böyle bir algı oluşmasının temel nedeni, Türkiye'nin 2005 yılından itibaren üyelik müzakereleri sürdüren bir aday ülke olmasına rağmen bazı AB ülkelerinde hâlen üyeliğinin tartışılıyor olması ile açıklanabilir. Bu tartışmaların en dikkat çeken örneklerinden biri, 2008 yılında dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy tarafından Türkiye'nin üyeliğinin engellenmesi için referanduma gidilmesi üzerine yaptığı vurguyla ortaya çıkmıştır (Referandum Türkiye için, 2008).

Türkiye'nin AB üyeliğinin gerçekleşmesine yönelik somut zaman dilimi öngören akademisyenlerin oranı ise ancak % 21 düzeyinde kalmıştır. Bu grubun yarıya yakın bir bölümü ise en az 20 yıllık bir süreden sonra Türkiye'nin Birlik üyesi olabileceği görüşünü beyan etmektedir. Yaklaşık % 5 oranında katılımcı ise iyimser bir öngörü ile 10 yıllık bir süreç içinde Türkiye'nin üye olabileceğini düşünmektedir. Belirli bir zaman öngören akademisyenlerin büyük bir bölümünün, üyelik için yakın bir tarih öngörememeleri ise – tüm iyi niyetlerine rağmen – özellikle 2005 sonrası başlayan müzakere sürecinde ortaya çıkan olumsuz tecrübenin getirdiği karamsarlıkla açıklanabilir.

Yurtdışında eğitim almış akademisyenlere bakıldığında iyimserlik oranının nispeten biraz daha fazla olduğu görülmektedir. Benzer şekilde vakıf üniversitelerinde görev yapan akademisyenlerin devlet üniversitelerindeki meslektaşlarına göre Türkiye'nin belirli bir dönem içinde üye olacağına yönelik beklentisi daha fazladır. Bu farklılıkların nedenlerini yorumlamak için anket

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

cevaplarından yeterli veri temin edilememiş olup, başka araştırmaların konusunu teşkil etmektedir.

Belirli bir zaman diliminde Türkiye'nin üyeliğini öngören akademisyenlerin görüşleri konjonktürel gelişmeler ile açıklanabilir. Zira Türkiye, Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirmiş ve müzakere sürecinde AB müktesebatına uyum aşamalarını yürütmektedir. Müzakereler sona erdiğinde Türkiye'nin üyeliğinin önünde hukukî bir engel kalmayacaktır. Bu sebeple akademisyenlerin farklı sürelerde AB üyeliğinin gerçekleşeceğine dair algıları subjektif bir değerlendirme olarak düşünülebilir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

SONUÇ

Uluslararası alandaki hızlı siyasî ve ekonomik dönüşüm sebebiyle mevcut sistemin sorgulandığı bir ortamda, en gelişmiş bölgesel entegrasyon modeli olan Avrupa Birliği'ne üyelik hedefi Türkiye'nin önemli bir ekonomik ve siyasî tercihidir. Günümüzde, tek kutupluluk sonrası uluslararası siyasî sistemin dönüşüm sancılarının yanı sıra kapitalist üretim modelinin de sorgulandığı bir dönem yaşanmaktadır. Teknolojik gelişmelerin küreselleşmenin etkilerini hızla artırması, kültürlerarası yoğun ilişkileri ve doğal olarak çatışmaları da beraberinde getirmektedir. Bunun ötesinde, kapitalist sistemin giderek insan / emek faktörünün azaldığı bir ortamda karşılaştığı zorlukları aşma çabası, ulus – devlet düzeninde yapılanan mevcut uluslararası siyasî yapıyı doğrudan etkilemektedir. Daha açık bir ifadeyle, günümüz dünyasında devletler arası ilişkilerle toplum içi ilişkiler, tarihte benzeri görülmemiş biçimde iç içe girmiş ve bu yeni durum; birey, toplum ve devlet açısından belirsizliği de beraberinde getirmektedir. Böyle belirsiz ve güvensiz bir ortamda, Soğuk Savaş dönemine dayanan kökenleriyle dönüşüm geçiren Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin üyeliği de güncel bir tartışma konusu oluşturmaktadır.

Ekonomik, siyasî ve hukukî boyutlarının yanı sıra artık kültürel anlamda da bir çok etkisi olan Avrupa bütünleşmesine, Türkiye'nin ne zaman ve hangi koşullar altında dahil olacağı soruları akademik çalışmaların konusu olmuştur. Adaylığın ilanıyla birlikte ortaya çıkan son yirmi yıllık süreçte ise, Türk kamuoyunun AB'ye karşı tutumu, üzerinde önemle durulması gereken bir araştırma konusu olmuştur. Türkiye'nin AB üyeliği her şeyden önce toplumsal desteği gerektirmektedir.

AB üyeliğini uluslararası alandaki diğer iş birliği girişimlerinden ayıran en temel özellik, bu üyeliğin bir birlikte yaşam projesi olmasıdır. Aday ülke – mazeret belirtmeksizin – üyelik için temel şartlar olan kriterleri karşılamak durumundadır. Bundan dolayıdır ki, AB'nin sürekli gelişim sürecine paralel olarak Avrupa halklarının bir arada yaşamalarının alt yapısını oluşturan hukukî çerçeve de günümüzde çok kapsamlı bir hâl almıştır. Başka bir deyişle, müktesebat olarak adlandırılan bu yasal çerçeve, üye veya aday ülkelerin ulusal egemenlik yetkilerinden kademeli olarak feragat ederek Birlik hukukuna adapte olmasını ifade etmektedir. Ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle beraber, bu zorlu sürecin tamamlanması, ancak toplumsal bir mutabakatın sağlanmasıyla başarılabilir.

Avrupa entegrasyonuna yönelik toplumsal desteğin oluşumunda üniversitelerin hiç şüphesiz iki önemli rolü vardır: Birincisi, üyelik sürecine ilişkin bilgi üretmek, bu bilgiyi karar – alıcılara detaylarıyla aktarmak ve toplumun genelini bilgilendirmek; ikincisi ise AB üyeliği sürecinde ve sonrasında yaşamın her alanında gereksinim

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

duyulacak uzmanlarının yetiştirilmesini sağlamak. Bu sebeplerle akademisyenlerin, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra ülkenin en büyük projesi olan AB üyeliği sürecini – sosyal, siyasî, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla bir bütün olarak – değerlendirmeleri ve Türkiye için en doğru tercihi bilimsel verilerle ortaya çıkartmaları önemsenmelidir.

Bu çalışma, literatürde tarayabildiğimiz kadarıyla bir ilk olarak, Türk üniversitelerindeki akademisyenlerin AB'ye yönelik algılarını tespit etmesi bakımından araştırmacılar için önemli ipuçları sunmaktadır. Çalışma, salt anket sonucunda elde edilen bulguların tablolar şeklinde sunulmasından ibaret olmayıp, anketin yapıldığı konjonktür de dikkate alınarak, bulgular üzerinde geniş bir değerlendirme yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle, pandemi döneminin olumsuz etkilerinin yanı sıra, taraflar arasında siyasî gerilimlerin yaşandığı ve müzakere sürecinin *de facto* durduğu bir ortam dikkate alınarak yorumlanmıştır. Anket bulguları, akademisyenlerin çalışma alanları, akademik unvanları, cinsiyet ve yaşları, yurtiçi – yurtdışı eğitim almaları, çalıştıkları üniversitenin niteliği (devlet veya vakıf), görev yaptığı coğrafi bölge gibi temel kriteler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler yapılırken, Türkiye – AB ilişkilerinde yaşanan dönemsel olgulara da referans verilmiştir. Bulguların değerlendirilmesi aşamasında bazı soruların cevaplandırılması daha kapsamlı araştırmaları gerekli kıldığından, alanda çalışan akademisyenlerin dikkati bu detaylara çekilmiştir.

Anketin önemli sonuçlarından biri, Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen akademisyenlerin oranının daha önceki dönemlerde kamuoyunun geneline yönelik yapılan çeşitli çalışmalara kıyasla düşüş göstermiş olmasıdır. Burada tezat oluşturan bir bulgu ise, katılımcıların evrensel değerleri AB ile özdeşleştirmelerine rağmen üyeliğe yönelik desteğinin düşük olmasıdır. Daha açık bir ifadeyle, AB'yi demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve refah düzeyinin yüksekliği gibi ifadelerle tanımlama ortalaması, AB üyeliğini destekleme ortalamasına kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Bu durum, bazı akademisyenlerin bu evrensel değerleri '*AB'siz mi?*' tercih ettikleri sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunun akademik olarak cevabını bulmak için kapsamlı bir araştırmayı gerektirmektedir.

Burada akademisyenlerin bir başka önemli özelliğini de hatırlatmakta yarar var. Toplumsal gelişmelere eleştirel bakabilmesi sayesinde olayların farklı yönlerini ortaya koyup toplumsal faydayı öne çıkarabilen aydın kesimin, toplumu yönlendirme görevi elbette sadece kamuoyu ile sınırlı değildir. Akademisyenler başta olmak üzere aydınların, toplumu yönetenlerle de görüş ve önerilerini paylaşmaları, karar – alma sürecinde onları yönlendirebilecek düzeyde bilgi akışını doğru şekilde ve zamanda sağlamaları gerekir. Toplumsal bilgileri değerlendirip

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

tekrar topluma sunma sürecinde olduğu gibi, akademisyenlerin karar – alıcılar ile sürekli etkileşim hâlinde olup, bilgi almaları ve eleştirel analizler yoluyla geri bildirimde bulunmaları toplumsal ilerlemenin önemli bir gerekliliğidir.

Akademisyenlerin Türkiye – AB ilişkilerine yönelik gelişmelerde, karar – alıcılara kendi çalışma alanlarındaki beklentiler başta olmak üzere fikir verebilecek düzeyde etkin olmalarının önemli bir ihtiyaç olduğu söylenebilir. Anket bulgularından elde edilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, akademisyenlerin süreci etkileyecek tutum ortaya koymaktan ziyade konjonktürün ortaya koyduğu durumdan etkilendikleri yorumu yapılabilir. Unutmamak gerekir ki, siyasî kararların anlık değişimler göstermesi anlaşılabilir, ancak akademik bulgu ve analizlere dayalı yorumların daha kalıcı olması beklenir. Bu sebeple genel kamuoyu anketlerinden farklı olarak, akademisyenlere yönelik anket bulgularının konjonktürel gelişimlere göre daha az farklılık göstermesi, aydın bir kesimin tutarlılılığı ve yönlendirme yeteneğini sergilemesi adına önem taşır.

Anket bulgularının ortaya koyduğu bir başka sonuç ise akademisyenlerin süreçleri etkileme kabiliyetleri ile süreçlerin sonuçlarından etkilenme düzeyleriyle ilgilidir. Özellikle gerginleşen Türkiye – AB ilişkilerinde akademisyenler – toplumun genelinde olduğu gibi – karamsar bir yaklaşıma kaymaktadırlar. Oysa AB'nin homojen bir siyasî yapı olmadığı unutulmamalıdır. Avrupa içinde, Türkiye'nin 'aleyhine' çalışıp AB'den kopmasını isteyen gruplar olduğu gibi, Türkiye'nin 'lehine' tavır alan veya 'kararsız' gruplar da mevcuttur. Toplumun genelinden farklı olarak Türk akademisyenlerin, Avrupa'daki bu üç grubun bilincinde olarak çalışmalarını yürütmesi, Türkiye'nin AB üyelik sürecine önemli bir katkı sağlayacaktır. Akademisyenlerin, gerek Avrupa'daki üniversitelerle kurdukları iletişim kanalları yoluyla, gerekse yaptıkları yayınlar yoluyla Avrupa'daki meslektaşlarına ulaşmaları diğer birçok toplumsal gruba oranla çok daha kolay olabilir.

Akademisyenlerin iletişim kurmadaki avantajının doğru kullanılmasıyla Avrupa'daki aydın kesimin Türkiye'nin üyeliği lehine mobilize edilmesi, hiç şüphesiz Türk akademisyenlerinin AB üyeliği sürecinde Türkiye'ye sağlayabileceği çok değerli bir katkı olacaktır. Zira, Avrupa ülkelerinin hemen hepsinde, hem toplumun geneli hem de karar – alıcılar akademisyenlerin söylemlerine itibar etmektedir. 11 Eylül saldırıları sonrasında dünya genelinde artan İslamofobinin yanı sıra yabancı düşmanlığının da etkili hale geldiği Avrupa'daki siyasî ortamda, Türk akademisyenlerin kuracağı bu tür olumlu etkileşimler, sadece Türkiye açısından değil 'medeniyetler çatışması' senaryosu üzerine inşa edilen görüşlerin çürütülmesi adına da önem taşımaktadır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Son olarak, dikkat çeken bir diğer sonuç da anketin katılımcı sayısıyla ilgilidir. Çalışmaya yanıt veren akademisyen oranı Türkiye genelindeki akademisyenlerin yaklaşık 1/1000'i düzeyindedir. Bir anket çalışması için azımsanamayacak bir örnekleme ulaşılmış olmasına rağmen, ülkenin geleceğini etkileyecek böyle hayati bir konuyla ilgili bir çalışmada, aydın kesimin daha yüksek oranda katılımı beklenebilirdi. Katılımın beklentinin altında kalması, çalışmanın yapıldığı dönemde pandemi koşullarının olumsuz etkisiyle açıklanabileceği gibi Türkiye – AB arasındaki siyasî gerginliğe denk gelen bir konjonktürel etkiden kaynaklı olabileceği de düşünülebilir. İleride aynı grup üzerine yapılacak benzer çalışmaların sonuçları, bu sorunun cevabını daha doğru tespite yardımcı olacaktır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

KAYNAKÇA

AB Türkiye'yi yeni yaptırımlarla tehdit etti. (2020, Ağustos). *Euronews.* Erişim: https://tr.euronews.com/2020/08/28/ab-d-s-iliskiler-temsilcisi-borrell-den-turkiye-ye-yeni-yapt-r-m-tehdidi.

AB'den İskoçya'ya kötü haber. (2017, Şubat 10). Sputnik Türkiye. Erişim: https://sptnkne.ws/d53b.

Açıkgöz, E., Çatıkoğlu, E., Hephep, G. & Karaca, Ö. (2020). Erasmus Programına Katılan Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Karabük Üniversitesi Örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research,* 10(1), 161-181.

Akdemir, E. (2007). "Avrupa Aynasında Türk Kimliği", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,* 7(1), 131-148.

Akdemir, E. (2017). "Anadolu üniversitesi iktisat fakültesi uluslararası ilişkiler bölümü öğrencilerinin Avrupa Birliği algısı", *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi,* 3(1), 9-38.

Akdemir, E. (2018). "Türkiye'de Kamuoyunun AB'ye Bakışının Genel Seyri (1987-2017), içinde Baykal S., Akgül Açıkmeşe, S., Akçay, B. & Erhan, Ç. (Der.) *Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye – AB İlişkileri,* Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Akgül Açıkmeşe, S. & Şenyuva, Ö. (2018). "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Gelecek Senaryoları ve Kamuoyu Algıları, içinde Baykal S., Akgül Açıkmeşe, S., Akçay, B. & Erhan, Ç. (Der.) *Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye –AB İlişkileri,* Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Akses, S., Ataç, E., Ceran, A., Çapanoğlu, S., İleri, Ç., Kıvılcım, İ., Nas, Ç., Servantie, D., & Şahin, Y. (2016, Temmuz). *Britanya Referandumu ve Sonrası: AB Entegrasyon Sürecinin Geleceği ve Türkiye* (İKV Yayın No: 284). İktisadi Kalkınma Vakfı. Erişim: https://www.ikv.org.tr/images/files/IKV_Brexit_Yayin%20no%20284(1).pdf

Alkan, M.N. (2013). *Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Avrupa Birliği Algısı,* Konrad Adenauer-Stiftung.

Alkan, M.N. (2015). "Avrupa'da Yükselen Irkçılık: Pegida Örneği", *Gazi Akademik Bakış,* 8(16), 275-289.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Almanya nükleer santralleri sıra sıra kapatacak (2016, 23 Aralık). *Deutsche Welle*. Erişim: https://p.dw.com/p/2UosR.

Almanya'da Afd endişesi (2019, 2 Eylül). Deutsche Welle. Erişim: https://p.dw.com/p/3Otaj.

Altay, A., Ünal, A., Özkan, S., İzmirli Ayan, S.M., Akın Gürdall, S., Dursun, B. (2013). "Üniversite Öğrencilerinin Avrupa Birliği Bakış Açılarına Yönelik Bir Araştırma", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 7-22.

Andreatta, F. (1997). *The Bosnian War and the new world order: failure and success of international intervention* (Occasional Paper, 1). Paris: Institute of Security Studies – Western European Union. Erişim: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/occ001.pdf.

AP'den liderler zirvesi öncesi Türkiye kararı. (2020, 17 Eylül). *Deutsche Welle.* Erişim: https://p.dw.com/p/3icbA.

Ataman, M. (2019, 23 Aralık). *Arap Dünyasında Değişim Talebi Devam Ediyor.* SETA. Erişim: https://www.setav.org/arap-dunyasinda-degisim-talebi-devam-ediyor/.

Avrupa Birliği Bakanlığı (2016, 18 Mart). 1*8 Mart 2016 Tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi.* Erişim: https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf.

Avrupa Komisyonu (2019, 29 Mayıs). Türkiye Raporu (SWD(2019) 220 nihai). Erişim: https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-_tr.pdf.

Balaban, U. (2012). "Türkiye'de Yükseköğretim Reformu ve ABD'de Endüstri-Üniversite İlişkisinin Tarihi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 67(4), 25-61.

Balkar, B. & Özgan, H. (2010). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Avrupa Birliği'ne İlişkin Görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 37-52.

Berberakis, S. (2020, 4 Mart). Mülteci krizi Yunan basınında: 'Yunanistan sınırlarını mühürledi'. *BBC Türkçe.* Erişim: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51737046.

Bet-El, I. (2007, 7 Kasım). *Fifteen years of failure in the Balkans.* Politico. Erişim: https://www.politico.eu/article/fifteen-years-of-failure-in-the-balkans/.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Birand, M.A. (1996). *Türkiye'nin Gümrük Birliği Macerası (1959-1995).* İstanbul: Milliyet Yayınları.

Bozkurt, E. (2018). "Son Gelişmeler Işığında Türkiye'de Avrupa Birliği Algısı", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(2), 267-288.

Börzel, T.A. and Risse, T. (2009, Eylül). *Diffusing (Inter-) Regionalism: The EU as a Model of Regional Integration* (KFG Working Paper Series, 7). Berlin: Freie Universität Berlin, FB Politik- und Sozialwissenschaften, Otto-Suhr-Institut für Politikwissenschaft Kolleg-Forschergruppe "The Transformative Power of Europe". Erişim: https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-368027.

Brexit Türkiye ekonomisini nasıl etkiler? (2016, Haziran 24). *Habertürk*. https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1258309-brexit-turkiye-ekonomisini-nasil-etkiler.

Burun, E. & Kanlı, M. (2019, 26 Kasım). Fuat Oktay: Suriyeli sığınmacılar için harcamamız 40 milyar doları aştı. *Hürriyet.* Erişim: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-yardimcisi-oktaydan-guvenli-bolge-aciklamasi-41382767.

Cameron, F. (2010, Eylül). *The European Union as a Model for Regional Integration* (International Institutions and Global Governance Programme Working Paper). New York: Council on Foreign Relations. Erişim: https://cdn.cfr.org/sites/default/files/pdf/2010/09/IIGG_Eurozone_WorkingPaper_Cameron.pdf.

Canikligil, R. & Özcan, C. (2020, 15 Temmuz). AB, Almanya ve ABD'nin yetersiz desteği güven erozyonuna neden oldu. *Hürriyet.* Erişim: https://www.hurriyet.com.tr/dunya/ab-almanya-ve-abdnin-yetersiz-destegi-guven-erozyonuna-neden-oldu-41564832.

Çavuşoğlu: AB'nin göç konusunda sözünü tutması gerekiyor. (2019, 4 Ekim). Hürriyet. Erişim: https://www.hurriyet.com.tr/dunya/cavusoglu-abnin-goc-konusunda-sozunu-tutmasi-gerekiyor-41344069.

Çavuşoğlu: Geri Kabul Anlaşması'nı Askıya Aldık. (2019, Temmuz). *Deutsche Welle.* Erişim: https://p.dw.com/p/3MX3F.

Dartan, M., Nas, Ç., Akman, M.S., Savran, C., & Suner, S. (2004). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Marmara Üniversitesi Öğrencilerinin Geleceğe ve Avrupa ile İlişkilere Bakışı*. İstanbul: Lito Matbaa.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Dartan, M. & Göral, E. (2016). The Customs Union in the Context of EU-Turkey Relations: An Evaluation of Current Debates. *Marmara Journal of European Studies,* 24(2), 1-30.

Demir, A. (1972). Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğuna Üyeliği Üzerinde Tartışmalar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 27(3), 721-756.

Dinçer, Ç., Aslan, B. & Bayraktar, A. (2017). Ankara Üniversitesi Erasmus Koordinatörlerinin Erasmus Programına İlişkin Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 50(2), 201-223.

Duran, A. E. (2020, 31 Ocak). Türkiye Brexit sonrası anlaşma peşinde. *Deutsche Welle*. Erişim: https://p.dw.com/p/3X6jf.

Dünya Bankası (2014, Mart). *AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi.* (Rapor No. 85830-TR). Erişim: https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/turkey/tr-eu-customs-union-tr.pdf

Efe, H. & Kemahlı Garipoğlu, F. (2016). *Erzincan Üniversitesi Öğrencilerinin Avrupa Birliği Algısı.* Ankara: Siyasal Yayınları.

Ekinci, M.B. & Kara, M. (2019). Economic Perspectives of University Students in the South East Anatolia Region with regard to EU Membership of Turkey. *International Journal of Social Science Research,*8(2), 88-111.

Ercan, M. (2012). "Bilecik Üniversitesi Avrupa Birliği Anketi Türk Kamuoyu AB'ye Nasıl Bakıyor?". *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(1), 199-220.

Erdoğan: AB yavaş hareket ettiğini kabul etti. (2020, 10 Mart). *BBC Türkçe.* Erişim: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51815973.

Erdoğan'ın resti AB-Türkiye mutabakatını bitirir mi?. (2019, 6 Eylül). *Deutsche Welle.* Erişim: https://p.dw.com/p/3PBmq.

Ergüven, N.S. (2014). Karadeniz'de Deniz Alanı Sınırlandırması Davası (Romanya/Ukrayna) ve Uluslararası Hukuk Açısından Etkileri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 63(2), 309-328.

Erhan, Ç., Akdemir, E., Yazgan, H. (2012). *AB'nin Türkiye'nin Bürokratik Dönüşümüne Etkileri,* Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2012.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Erhan, Ç., Genç, Ö. ve Dağcı Sakarya, Z. (2011). *Siyasi Partilerin Avrupa Birliği'ne Bakışı,* Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Ersoy, A. (2013). Türk Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Deneyimlerinde Karşılaştıkları Sorunlar: Erasmus Değişim Programı Örneği. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 154-166.

Erşen, E. & Çelikpala, M. (2019). Turkey and the changing energy geopolitics of Eurasia. *Energy Policy.* 128, 584-592.

Esen, E. & Şekeroğlu, D. (2017). *BREXIT-Elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler,* Ankara: Siyasal Kitabevi.

European Commission (2015, 27 Nisan). *Report of the Senior Official Working Group on the Customs Union*. Erişim: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/march/tradoc_154367.pdf.

European Commission (2016, 10 Şubat). *Managing the Refugee Crisis: Commission reports on implementation of EU-Turkey Joint Action Plan.* Erişim: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_16_268.

European Commission (2016, 9 Kasım). *Commission Staff Working Document: Report 2016 Turkey.* (SWD(2016) 366 final). Erişim: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_turkey.pdf.

European Commission (2019, 16 Ekim). *Progress report on the Implementation of the European Agenda on Migration* (COM(2019) 481 final). Erişim: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20191016_com-2019-481-report_en.pdf.

European Commission (2020, 9 Eylül). *EU Anti-racism Action Plan 2020-2025.* Erişim: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combatting-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-anti-racism-action-plan-2020-2025_en.

Fransa Cumhurbaşkanı Macron: Türkiye cezalandırılmalı. (2020, 23 Temmuz). *Euronews.* Erişim: https://tr.euronews.com/2020/07/23/fransa-cumhurbaskan-macron-turkiye-cezaland-r-lmal.

Frontex (2016, 5 Nisan). *Risk Analysis for 2016.* Erişim: https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Fuller, G.E. & Lesser I.O. (1993). *Turkey's New Geopolitics: From the Balkans to Western China,* San Francisco: Westview Press.

Göçmenlere Avrupa kapıları açıldı! Sınıra yürüyorlar, geçişler başladı. (2020, Şubat). *Habertürk.* Erişim: https://www.haberturk.com/son-dakika-haberler-gocmenlere-avrupa-kapilari-acildi-sinira-yuruyorlar-2597795.

Göral, E., Özdemir, L., Yurtkoru E.S. ve Dartan, M. (2014). *Üniversite Gençliğinde Avrupa Birliği Algısı Marmara Üniversitesi 2004 Ve 2014 Anketlerinin Bir Değerlendirmesi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.

Güler, E. (2020). Uluslararası Erasmus Programında görsel kültür öğretimine ilişkin durum çalışması (UCC örneği). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 33(2), 522-557.

Gürsoy, Y. (2019). *Türkiye-Birleşik Krallık-AB İlişkilerinde Siyasi ve Ekonomik Riskler ve Fırsatlar*. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. Erişim: https://www.deik.org.tr/contents-fileaction-19390.

Hatip, Y. (2020, 3 Mart). AB göçmen mutabakatında sözünü tutmadı. *Anadolu Ajansı.* Erişim: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-gocmen-mutabakatinda-sozunu-tutmadi/1752764.

Harteveld, E., Schaper, J., De Lange, S. L., & Van Der Brug, W. (2017). Blaming Brussels? The Impact of (News about) the Refugee Crisis on Attitudes towards the EU and National Politics. *Journal of Common Market Studies*, *56*(1), 157–177.

Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations?. *Foreign Affairs*, 72 (3), 22-49.

Huntington, S. P. (2002). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Londra: The Free Press.

İKV Tüm Yayınlar (2021). *İktisadi Kalkınma Vakfı.* Erişim: https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=70&id=208.

İngiltere Ticaret Bakanı: Türkiye'yle Salı günü serbest ticaret anlaşması imzalayacağız. (2020, 28 Aralık). *BBC News Türkçe.* Erişim: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55462825.

İzci Connelly, R. (2015). "Avrupa Şüpheciliği ve Türkiye: Nasıl Bir Avrupa?", *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 23 (2), 59-78.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Kabaalioğlu, H. (2018). *Uzunca bir Cirriculum Vitae (Cilt I).* İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.

Kakışım, C. & Erdoğan, S. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve 15 Temmuz Darbe Girişimin Ardından Yaşanan Gelişmeler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi,* 10(18), 399-420.

Karakuzu, T., Aktoprak, S., Erk, Ç., Liman, İ. (2015). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Avrupa Birliği Algısı Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme:Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu Örneği, *Elektronik Meslek Yüksekokulları Dergisi,* 5(5), 155-163.

Karluk, R. (1974). *Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile olan ortaklık ilişkileri ve Türk dış ticareti içinde topluluğun yeri.* Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.

Kazgan, G. (1975). *100 soruda ortak pazar ve Türkiye.* İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Kırkpınar Özsoy, N. (2016). Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Zihnindeki Avrupa Algısının Güç Yönünden Analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* 53(618), 71-92.

Kocakasap Dökü, M. (2013). The problems of Erasmus students studying at Akdeniz University. *Procedia - Social and Behavioral Sciences,* 70, 567-573.

Koβ, M. & Seville, A. (2020). Politicized Transnationalism: The Visegrád Countries in the Refugee Crisis. *Politics and Governance,* 8(1), 95-106.

Kumbaracıbaşı, O. (1970). *Türkiye'nin ortak pazar ile olan dış ticaretinin yapısal analizi.* Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.

Kuran Burçoğlu, N. (2009). *Reflections on the Image of the Turk in Europe,* Istanbul: The ISIS Press.

Kut, Ş. (1998). Türkiye'nin Soğuk Savaş Sonrası Dış Politikasının Anahatları. G. Özcan & Ş. Kut (Der.), En Uzun Onyıl içinde (45-66). İstanbul: Boyut Kitapları.

Lepori, B., Geuna, A., & Mira, A. (2019). "Scientific output scales with resources. A comparison of US and European universities". *PLoS ONE* 14(10): e0223415. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0223415.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Manfred Weber: Türkiye'ye Karşı Harekete Geçme Zamanı. (2020, 23 Temmuz). *Euronews.* Erişim: https://tr.euronews.com/2020/07/23/manfred-weber-k-br-s-ve-yunanistan-n-yan-nday-z.

Meaker, M. (2018, 29 Ağustos). Avusturya'nın aşırı sağcı "hipsterları". *Deutsche Welle.* Erişim: https://p.dw.com/p/33xqU.

Merkel'den AB Zirvesi'nde Türkiye Açıklaması. (2020, Ekim). *Deutsche Welle.* Erişim: https://p.dw.com/p/3jIzm.

Mülteci krizi: Türkiye ile AB arasındaki 'göçmen anlaşması' neleri kapsıyordu? (2020, 3 Mart). *BBC News Türkçe.* Erişim: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51724776.

Nagy, B. (2017, Mayıs) *Sharing the Responsibility or Shifting the Focus? The Responses of the EU and the Visegrad Countries to the Post-2015 Arrival of Migrants and Refugees*. (Global Turkey in Europe-Working Paper 17). Stifting Mercator, Instituto Affari Internazionale, Istanbul Policy Center, Foundation for European Progressive Studies. Erişim: https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-92771-ea.pdf.

OST. (2019, Haziran). *Dynamics of scientific production in the world, in Europe and in France, 2000-2016.* Hcéres. Erişim: https://www.hceres.fr/sites/default/files/media/downloads/hceres_ost_dynamics_scientific_production_world_europe_france_june2019_2.pdf

Oğuz, O. (1968). *Avrupa Ekonomik Topluluğu: ortak pazar.* Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.

Öniş, Z. (1995). Turkey in the Post-Cold War Era: In Search of Identity. *Middle East Journal,* 49(1), 48-68.

Özcan, G. (1998). Doksanlı Yıllarda Türkiye'nin Değişen Güvenlik Ortamı. G. Özcan & Ş. Kut (Der.), *En Uzun Onyıl* içinde (13–44). İstanbul: Boyut Kitapları.

Referandum Türkiye için. (2008, April 25). Milliyet. Erişim: https://www.milliyet.com.tr/dunya/referandum-turkiye-icin-521107.

Reisman, A. (2006). *Turkey's Modernization: Refugees from Nazism and Atatürk's Vision*, New Academia Publishing: Washington DC.

Riegert, B. (2017, 5 Ekim). AB Katalonya anlaşmazlığına karışmıyor. *Deutsche Welle.* Erişim: https://p.dw.com/p/2lEZW.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Sağlam, H. (2018). "Türk Medyasının Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerine Yaklaşımının Okurların Tutum ve Kanaatleri Üzerindeki Etkisi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,* 17(2), 389-430.

Schengen vizesi 2018 raporu (2019, 18 Nisan). *Hürriyet.* Erişim: https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/schengen-vizesi-2018-raporu-turkler-52-7-milyon-euro-vize-ucreti-odedi-41187142.

Scottish independence: Barroso says joining EU would be "difficult." (2014, 16 Şubat). BBC News. Erişim: https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-26215963.

Seggie, F. N., & Ergin, H. (2018). Yükseköğretimin Uluslararasılaşmasına Güncel Bir Bakış: Türkiye'de Uluslararası Akademisyenler (No. 120). SETA. Erişim: https://setav.org/assets/uploads/2018/09/R120_Yu%CC%88kseko%CC%88g%CC%86retim-tamrapor.pdf

Shepherd, A.J.K. (2009). 'A Milestone in the History of the EU': Kosovo and the EU's International Role. *International Affairs,* 85(3), 513-530.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2020a). *Türkiye-AB Arasında 18 Mart'ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar.* Erişim: http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2020b). *Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları.* Erişim: http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2019, 8 Temmuz). *Katılım Müzakerelerinde Mevcut Durum.* Erişim: https://www.ab.gov.tr/katilim-muzakerelerinde-mevcut-durum_65.html.

T.C. Ticaret Bakanlığı. (2020, 18 Eylül). *Yanı Başımızdaki Dev Pazar Avrupa Birliği.* Erişim: https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/yani-basimizdaki-dev-pazar-avrupa-birligi.

Tekin, U. & Hiç Gencer, A. (2013). Effects of the Erasmus Programme on Turkish Universities and university students. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 109-122.

The European Council (2016, 18 Mart). *EU-Turkey statement, 18 March 2016.* Erişim: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Thielemann, E. (2017). Why Refugee Burden-Sharing Initiatives Fail: Public Goods, Free-Riding and Symbolic Solidarity in the EU. *Journal of Common Market Studies,* 56(1), 63-82.

Times Higher Education (2021). World University Rankings 2021. Erişim: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2021/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats.

Together for Europe's Recovery (2020). The Programme for Germany's Presidency of the Council of the EU. Erişim: https://www.eu2020.de/blob/2360248/978a43ce17c65efa8f506c2a484c8f2c/pdf-programm-en-data.pdf.

Tonus, Ö. (2015). "Eskişehir'de Avrupa Birliği Algısı Türkiye Genelinden Farklı mı?", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 14(2), 49-83.

Ülger, U. (2017). "Siyasal İslam'ın AB'ye Bakış Açısı: Milli Görüş Hareketi Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 29(4), 619-632.

Ünal, D. Ç. (2018). Türk İnsanını ve Kültürünü Tanımak: Almanca Erasmus Deneyim Raporlarında Kültürlerarası Etkileşimin İncelenmesi. *bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,* 87, 1-32.

World Bank (2014, 28 Mart). *Evaluation of the EU-Turkey Customs Union* (Report no. 85830-TR. Erişim: https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/turkey/tr-eu-customs-union-eng.pdf.

World Bank (2020). *Turkey trade statistics : Exports, Imports, Products, Tariffs, GDP and related Development Indicator.* Erişim: https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/TUR.

Yaycı, C. (2011). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi.* 7(14), 17-41.

Yazgan, H. & Aktaş, A. (2012). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Kamuoyu Faktörü: Çankırı İli Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 2(2), 1-23.

Yunan askeri sınırda göçmen vurdu. (2020, Mart). *CNN Türk.* Erişim: https://www.cnnturk.com/dunya/son-dakika-yunan-askeri-sinirda-gocmen-vurdu.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Yücelsin Taş, Y.T. (2013). Erasmus Programında karşılaşılan sorunlar ve öneriler. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 8(10), 763-770.

Yükseköğretim Kurumu (2020). *Üniversitelerimiz.* Erişim: 16.01.2020, https://www.yok.gov.tr/universiteler/universitelerimiz.

Yüksel, A.S. (1970). *Ortak Pazar'a Geçiş Dönemi ve Türk Sanayii.* İstanbul: İpek Matbaası.

Zaim, S. (1970). *Ortak Pazar ve Türkiye.* İstanbul: İstanbul Ülkü Ocakları Birliği Yayınları.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

YAZARLAR HAKKINDA

Emirhan Göral, 1999 yılında Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarını Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü'nde tamamladı. Marmara Üniversitesi AB Enstitüsü AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında 2006 yılında çalışmaya başlayan Emirhan Göral, 2012 yılından bu yana Enstitü Müdür Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Doç. Dr. Göral, Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi'nde (Marmara Journal of European Studies) editör, Türkiye-Almanya Araştırmaları Dergisi'nde (Zeitschrift für Deutsch-Türkische Studien) editör yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Avrupa Çalışmaları Türk Akademisyenler Birliği (TUNAECS), UİK ve ISA üyesi olan Emirhan Göral, güncel AB konuları, Türkiye-AB ilişkileri ve AB'nin siyasî yapısı üzerine dersler vermektedir. Doç. Dr. Göral'ın enerji güvenliği, Balkanlar, Türk Dış Politikası, AB Dış Politikası ve AB algısı üzerine çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.

Muzaffer Dartan, lisans, yüksek lisans ve doktora çalışmalarını Bremen Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde tamamladı. 1991'de Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü'ne intisap etti. Prof. Dr. Dartan, hâlihazırda Enstitü Müdürlüğü ve AB İktisadı Anabilim Başkanlığı görevlerini sürdürmektedir. Muzaffer Dartan ayrıca, Enstitü bünyesine kurulan Türkiye-Almanya İlişkileri Araştırma ve Uygulama Merkezi Kurucu Müdürü olarak görev yapmaktadır. 2005-2010 döneminde AB İktisadı Jean Monnet Kürsüsü sahibi olan Prof. Dr. Dartan, Avrupa Çalışmaları Türk Akademisyenler Birliği (TUNAECS) Yönetim Kurulu Üyesidir. Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi'nde (Marmara Journal of European Studies) baş editör, Türkiye-Almanya Araştırmaları Dergisi'nde (Zeitschrift für Deutsch-Türkische Studien) editör olarak görev alan Prof. Dr. Dartan'ın başlıca çalışma alanları arasında AB iktisadı, Türkiye-AB ilişkileri, Avrupalı Türk göçmenler gelmektedir.

E. Serra Yurtkoru, 1986 yılında Özel Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'nden, 1990'da İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İngilizce İşletme Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarını Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İngilizce İşletme Anabilim Dalında tamamladı. 2009 yılında nicel karar yöntemleri alanında doçentlik unvanını kazandı. 2015'den beri Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi Sayısal Yöntemler Anabilim Dalında profesör olarak çalışmaktadır. Prof. Dr. Yurtkoru ağırlıklı olarak araştırma yöntemleri, istatistik, sayısal yöntemler ve veri analizi dersleri vermektedir. Liderlik, girişimcilik, sosyal medya, kuşaklar ve yükseköğretim gibi çeşitli alanlarda çalışmaları bulunmaktadır.

Avrupa Birliği'ne üye olma projesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden şekillenen dünya düzeninde hedeflediği Batı ile siyasal ve ekonomik bütünleşme sürecinin en önemli unsurlarından biridir. Müzakere sürecinde yaşanan çeşitli sorunlara rağmen Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği hedefi devam etmektedir. Türkiye de, diğer aday ülkeler gibi, üyelik müzakerelerinde bütün alanları kapsayan hukukî düzenlemeleri yerine getirmektedir. Bu uyum sürecinde toplumun topyekûn hazırlanması bakımından bütün kamu/özel kurum ve kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir. Bu anlamda Marmara Üniversitesi de büyük sorumluluk üstlenmiştir. Alanında Türkiye'de ilk enstitü olma özelliğine sahip Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, "Türk Üniversitelerindeki Akademisyenlerin Avrupa Birliği'ne Bakışı" başlıklı anket çalışmasıyla bu alandaki literatüre değerli bir katkı sunmuştur. Marmara Üniversitesi Yayınları tarafından basılan bu kitabın birçok başka çalışmaya fikir vermesini ümit ediyorum.

Prof. Dr.
Erol Özvar

Kurucusu olmaktan iftihar ettiğim Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü, 30 yılı aşkın süredir hem yetiştirdiği uzmanlarla hem de yayınladığı dergi ve kitapların yanı sıra çalıştay, seminer, konferans vb. bilimsel etkinliklerle Türkiye'de Avrupa Birliği sürecine olumlu katkılar sağlamaktadır. Akademik çalışmaların Türkiye'deki öncülerinden olan Enstitü, "Türk Üniversitelerindeki Akademisyenlerin Avrupa Birliği'ne Bakışı" üzerine yaptığı bu anket çalışmasıyla önemli bir katkı sunmaktadır. Türkiye – Avrupa Birliği ilişkilerinin sorunlu bir döneminde akademisyenlerin konuya bakışının değerlendirildiği çok kapsamlı bir çalışma niteliğindeki bu kitabı, tüm akademisyenlere tavsiye ediyorum.

Prof. Dr.
Halûk Kabaalioğlu

Avrupa Birliği tek bir merkezden yönetilen uluslararası siyasî bir yapı değildir. Karar mekanizmalarındaki yetkilerin Avrupa Birliği kurumlarıyla üye ülkeler arasında paylaşıldığı ve siyasî yelpazenin tümüyle temsil olanağı bulduğu bir yapıdır. Avrupa Birliği içinde, Türkiye'nin üyeliği lehinde ve aleyhinde siyasî gruplar olduğu gibi kararsızlar da azımsanamayacak düzeydedir. Türkiye'nin yerinin Avrupa olduğuna inananlarla birlikte kararsız grubun da desteğinin alınması, hem Türkiye'nin hem de Avrupa Birliği'nin yararına olacaktır. Bu sebeple bu anketin bulgu ve sonuçlarının, hem Avrupa hem Türkiye kamuoyunda Türkiye'nin üyeliğine yönelik olumlu algının gelişmesine katkıda bulunmasını ümit ediyoruz.

ISBN: 978-975-400-443-4
9 789754 004434

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ